

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2017

Jan Křiklán

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jan Křiklán

**Spravedlnost v zahraniční politice:
Normativní teorie mezinárodních vztahů
Johna Rawlse**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Jan Křiklán**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.**

Rok obhajoby: **2017**

Bibliografický záznam

KŘIKLÁN, Jan. *Spravedlnost v zahraniční politice: normativní teorie mezinárodních vztahů Johna Rawlse*. Praha, 2017. 70 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí práce PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce má ambici zmapovat problematiku mezinárodní spravedlnosti se zaměřením na teorii mezinárodní spravedlnosti Johna Rawlse. Následně bude tato koncepce uspořádání světového řádu aplikována na dvě specifické případové studie. První případová studie se bude zabývat americkou invazí do Iráku v roce 2003 a druhá případová studie se bude zabývat Rusko-Gruzínskou válkou. Práce je strukturována na dvě hlavní části. První část se týká samotné koncepce mezinárodní spravedlnosti. Budou blíže popsány základní teoretické přístupy k pohlížení na mezinárodní spravedlnost. Po bližším popsání základních konceptů mezinárodní spravedlnosti bude v krátkosti připomenuta koncepce spravedlivé války. Následně bude blíže popsána politická teorie Johna Rawlse a konečná podkapitola první části se bude věnovat samotné analýze koncepce mezinárodní spravedlnosti Johna Rawlse. Druhá část této bakalářské práce se zaměří na dvě vybrané moderní války. S použitím principů spravedlivé války se pokusím rozhodnout, zda byly dané války spravedlivé. Jako každý historický fenomén podléhá vše různým interpretacím. Tento předpoklad bude v této práci respektován, a proto bude dán prostor pro různé interpretace vzniku těchto dvou následných válek. Bude dán prostor pro ideologické, mocenské a ekonomické interpretace. Na základě historických faktů, které daný autor předá, bude na základě Rawlsových principů rozhodnuto, zda jsou dané války spravedlivé či nespravedlivé.

Abstract

This bachelor thesis has an ambition to map the issue of international justice, focusing on the theory of international justice by John Rawls. Consequently, this concept of World Order will be applied to two specific case studies. The first case study will deal with the American invasion

of Iraq in 2003 and the second case study will deal with the Russia-Georgian War. The thesis is structured into two main parts. The first part concerns the very concept of international justice. Basic theoretical approaches to looking at international justice will be described in detail. After a closer description of the basic concepts of international justice, the concept of fair war will be briefly mentioned. Subsequently, John Rawls' political theory will be described, and the final subchapter of the first part will deal with the analysis of the international concept of international justice John Rawls. The second part of this bachelor thesis will focus on two selected modern wars and using principles of fair war I will try to decide whether the given wars were fair. Like every historical phenomenon, everything is subject to different interpretations. This axiom will be respected in this work and, therefore, space will be given for various interpretations of these two subsequent wars. There will be room for ideological, power and economic interpretations. Based on the historical facts given by the author, it will be based on Rawls' principles to decide whether the given wars are justice or not.

Klíčová slova

Politická filosofie, Globální spravedlnost, John Rawls, spravedlivá válka, politický liberalismus, válečná studia, válka v Iráku, Rusko-Gruzínská válka

Keywords

Political Philosophy, Global Justice, John Rawls, Justice at War, Political Liberalism, War Studies, Iraq War, Russia-Georgian War

Rozsah práce: 145 s.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Jan Křiklán

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval za odbornou pomoc při zpracování předkládané práce panu PhDr. Ondřeji Ditrychovi, MPhil. Ph.D.

Univerzita Karlova v Praze

Univerzita Karlova

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Spravedlnost v zahraniční politice:
Normativní teorie mezinárodních vztahů
Johna Rawlse

Projekt bakalářské práce

Autor:

Jan Křiklán

Politologie a mezinárodní vztahy

LS 2015/2016, 2. ročník

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.

.....

V Praze dne 06. 06. 2016

Úvod

Téma práce

Ve své práci bych se chtěl věnovat normativní teorii mezinárodních vztahů v podání Johna Rawlse. Moje práce bude rozdělena celkově do dvou větších částí. První část se bude věnovat (mezinárodní) politické filosofii a druhá část se bude věnovat aplikaci teorie Johna Rawlse na dvě případové situace moderních (soudobých) dějin. První případová situace se bude věnovat americké intervence v Iráku a druhá případová studie se bude věnovat Rusko-gruzínské válce.

Společenská relevance tématu

Mojí motivací ke zkoumání této problematiky je pokusit se více porozumět složitosti světa a pokusit se na základě mezinárodní normativní teorii porozumět specifickému problému mezinárodních vztahů. Na jakýkoliv politický fenomén můžeme pohlížet z různých pozic. Z pozic náboženských, ideologických, ale na určité problémy se moc neohlížíme z pohledu etiky a politické filosofie. V mezinárodním hledisku je však normativní teorie mezinárodních vztahů dobře etablovaná. Tato mezera ve zkoumání mezinárodních vztahů je mojí motivací ke studiu mezinárodních vztahů z jiného pohledu¹, které nepatří od hlavního proudu české politologie. Zkoumání politiky není jenom zkoumání, jak fungují politické instituce, ale také přemýšlení jaké je nejspravedlivější jednání např. států, komunit, jednotlivců, nebo nadnárodních firem v mezinárodní politice. Proto jsem se rozhodl vybrat toto téma, kterému bych se rád věnoval i v budoucnu. Jak píše Chris Brown, tak všichni do svého jednání dáváme, ať už vědomě nebo nevědomě, své přemýšlení o metafyzice (spravedlnosti), a že ať už explicitně nebo implicitně se otázce, jestli bylo toto dané jednání správné, nikdy nevyhneme.²

¹ BARŠA, Pavel a Ondřej CÍSAŘ. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.

² BLAŽEK, Tomáš, PŠEJA, Pavel (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3.

Cíle výzkumného projektu

Výzkumný cíl

V první části práce, která bude věnována (mezinárodní) politické filosofii, se pokusím aplikovat mezinárodní teorii Johna Rawlse. Druhá část práce se bude věnovat aplikaci jednotlivých principů spravedlnosti na dvě případové studie (nejrelevantnější pro druhou část bude část práce věnující se válce, lidským právům a přijatelnosti intervence). První případová studie bude americká intervence do Iráku v roce 2003 a druhá případová studie bude Rusko-gruzínská válka. Na základě principů spravedlnosti, které John Rawls stanovil ve své teorii mezinárodních vztahů³, se pokusím dospět k závěru, jestli byly intervence, které provedly obě velmoci eticky správné a přijatelné a tedy spravedlivé.

Současný stav poznání

Co se týče mezinárodní normativní teorii, tak v současném diskurzu můžeme nalézt základní dichotomii mezi tzv. komunitarismem a tzv. kosmopolitismem. Mezi kosmopolitismem samým uvnitř své vlastní tradice probíhá také zvláštní diskuze. Za duchovní otce obou dvou hlavních tradic v mezinárodní normativní teorii můžeme zjednodušeně pokládat I. Kanta, který je duchovním otcem kosmopolitismu (pluralismu) a Hegela, jako duchovního otce komunitarismu. Kosmopolitní teorie stojí na etice I. Kanta (tzv. kategorickém imperativu), kterou blíže specifikoval ve svém díle *Esej o věčném míru*. První kritiky Kantova přístupu nalézáme v německém romantismu. Herder a pak především Hegel kladou větší důraz na národ a etnikum než na individualitu a lidstvo jako celek, kterou preferují kosmopolitní autoři. Na Kantovo úsilí navázal ve 20. století jeden z nejvýznamnějších politických filosofů John Rawls. John Rawls se proslavil svojí prací spravedlnosti jako férovosti ve své publikaci *Theory of justice* (Teorie spravedlnosti). Tato publikace vyvolala diskuzi s jeho kritiky (tzv. libertariány a především s komunitaristy). Dále John Rawls vydal *Political Liberalism* (Politický liberalismus) a především pro tuto práci tu nejdůležitější publikaci tzv. Law

³ RAWLS, John. *The Law of Peoples : with "The Idea of Public Reason Revised"*. Cambridge (Mass.); London: Harvard University Press, 1999. 199 s. ISBN 0-674- 00079-X.

of peoples (Právo národů). Political Liberalism je zásadní, protože se touto prací mění politické myšlení John Rawlse (tzv. pozdní Rawls), která je tak zásadní pro Law of peoples. Theory of Justice je dílo, které se pokládá za rané politické myšlení Johna Rawlse.

Co se týče uvažování o spravedlnosti v zahraniční politice, tak je v současnosti nejvíce rozpracována diskuze mezi tzv. sociálním a tzv. „čistě“ kosmopolitním liberalismem. Co se týče spravedlnosti, tak je nemožné vyhnout se „realistické“ tradici mezinárodních vztahů. Realisté a především klasičtí realisté nepopírají etiku v mezinárodních vztazích na rozdíl od strukturálních realistů, ale především hají svůj skepticismus týkající se aplikování morálky a nějakých univerzálních hodnot do praktické politiky, které jsou často pouze vějíčkou pro (mnohdy) agresivní politiku státu (někdy se tato politika nazývá vulgárním realismem, tedy spojení extrémních pozic z realismu a kosmopolitismu (liberalismu)⁴).

Mezi hlavní současné kosmopolitisty můžeme označit např. Charlese Beitze. Charles Beitz uvažuje o nalezení distributivní spravedlnosti na globální úrovni („radikální“ kosmopolitista), na základě světoobčanství, které už představil I. Kant. Globální distributivní spravedlnost v jeho pojetí stojí na mezinárodní kooperaci a interdepenence. Komunitaristi obviňují kosmopolitisty často z etnocentrismu (mnohdy i objektivně) a netoleranci vůči kulturním odlišnostem. Komunitaristi se spíše hlásí ke kulturnímu relativismu, ale i u kosmopolitistů můžeme nalézt kulturní relativismus, nikoliv kulturní etnocentrismus. Právě tato netolerance vůči jiným vedla některé autory ke změně svých přístupů a často hledají řešení v jakési syntéze obou přístupů. Thomas Pogge naopak dochází k jinému závěru, jako komunitarista spočívá jeho přístup v hledání společných globálních hodnot na základě konsensu mezi jednotlivými komunitami. I když je Thomas Pogge komunitarista, tak se snaží o syntézu obou přístupů.⁵

⁴ BARŠA, Pavel a Ondřej CÍSAŘ. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8

⁵ BLAŽEK, Tomáš, PŠEJA, Pavel (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3. nebo BARŠA, Pavel a Ondřej CÍSAŘ. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8

Co se týče práva národů, tak hlavní příspěvek, který John Rawls dal do diskuze o mezinárodní spravedlnosti, je důležité jeho vybrání aktérů mezinárodních vztahů, když si překvapivě jako liberál vybírá národy v jeho specifickém pojetí a ne individuality nebo lidstvo jako celek, které je typické pro liberály a kosmopolitní autory. Dále jeho pojetí minimalistických lidských práv a pojetí legitimacy a stability. Je nutné zmínit, že jeho pojetí spravedlnosti bylo mnohdy velice kriticky přijaté v odborných kruzích a obzvláště mezi tzv. kosmopolitními liberály. Mezi jeho kritiky často patřili i jeho vlastní žáci, kteří tvrdili, že se příliš vzdálil od jeho raného politického myšlení. Mezi kritiky, kteří odpovídali na Rawlsovo Právo národů a kriticky polemizovali patří například Charles Beitz, Thomas Pogge⁶ s globalizací principu difference nebo P. Singer ale i další⁷. V českém prostředí kriticky, ale v celku pozitivně analyzoval Rawlsovu mezinárodní teorii Stanislav Myšička z Masarykovy univerzity v Brně.

Co se týče dalších významných autorů normativní teorie mezinárodních vztahů, tak John Rawls nepatří mezi jediné „těžké“ váhy mezinárodní politické filosofie a teorie. Kromě zmíněných kosmopolitních liberálů, jako například Charles Beitz, se diskuze o spravedlnosti účastní i další významná jména politické filosofie. Například Michael Walzer. Michael Walzer⁸ se spíše řadí ke komunitaristům a jeho politické myšlení se zabývá především etickými otázkami moderní politiky, společenské teorie, spravedlnosti a lidských práv a to s důrazem na společenskou stránku člověka, která vychází ze specifické kolektivní tradice, kterou je správné respektovat. Walzerova teorie spravedlnosti vychází z předpokladu, že současný člověk žije v několika různých oblastech, jimž odpovídají i „sféry spravedlnosti“⁹. Za legitimní¹⁰ pokládá na základě své normativní teorie Walzer například americkou intervenci v Afghánistánu, naopak druhou intervenci v Iráku už však ne. Dále tvrdí, že zločinů proti lidskosti není nikterak

⁶ BEITZ, Charles. *Political Theory and International Relations*. New Jersey: Princeton University Press, 1999. 248 s. ISBN 0-691-00915-5

⁷ Viz. Například MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 19 Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1.

⁸ WALZER, Michael. *Politics and passion: toward a more egalitarian liberalism*. London: Yale University, 2004. ISBN 03-001-0328-X.

⁹ WALZER, Michael. *Spheres of justice: a defense of pluralism and equality*. Princeton: Basic books, 1983. ISBN 04-650-8189-4.

¹⁰ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. Third ed. New York: Basic Books, 2000. ISBN 04-650-3705-4.

více než jich bylo v minulosti, ale zásadní rozdíl je však v tom, že se těžko dají utajit (médiá, právní demokratický stát). Tím víc tvrdí, že je třeba, aby se i hájení lidských práv opíralo o jasnou a přesvědčivou normativní teorii.

Do diskuze o spravedlnosti zasáhli a stále zasahují myslitelé tzv. frankfurtské školy a především J. Habermas.¹¹ Habermas přímo navazuje na neo-marxistickou Frankfurtskou školu. Jejimi hlavními představiteli byli Marx Horkheimer, Theodor Adorno, psycholog Erich Fromm či Herbert Marcuse. Snažili se o analýzu a kritiku moderní kapitalistické společnosti na základě myšlení „raného“ Karla Marxe. Čerpali také z Hegela a Kanta. Co se týče myslitelů vycházející z nějakého proudu marxismu (I. Wallerstein).¹²

Konceptuální a teoretický rámec

Ve své práci tedy budu vycházet z normativní teorie mezinárodních vztahů v podání Johna Rawlse, kterou blíže popsal ve své publikaci *Law of peoples* (Právo národů). Ve své práci na základě kantovského konstruktivismu a metody reflektivní rovnováhy dospěl k principům mezinárodní spravedlnosti. Právo národů je často chápáno jako oživení Kantových myšlenek uveřejněných v knize *K věčnému míru*. Rawls rozdělil jednotlivé státy na několik skupin. První skupinou jsou liberální státy „západního“ typu, které Rawls nazývá rozumnými liberálními národy. Mají správné demokratické zřízení a uznávají lidská práva. Jejich chování odpovídá ideálu a nevedou totiž žádné expanzivní války (tato myšlenka se prolíná s teorií demokratického míru). Rawls uznává jen jedinou možnost vedení války, kterou je zásah ve prospěch prosazení hodnot lidských práv, které jsou porušovány. Dále jsou zde tzv. slušné konzultační hierarchie. Konzultační národy sice nejsou demokraticky uspořádané, ale uznávají univerzální lidská práva. Rawlsova neideální teorie potom určuje, jak se chovat ke státům, které se razantně odlišují od rozumných liberálních národů. Neliberálním státům, které jsou postiženi ekonomickými a sociálními obtížemi je potřeba pomáhat. Přitom však musejí být tyto státy vedené k ideálu rozumných

¹¹ SHAPIRO, Ian a Jürgen HABERMAS. *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofia, 2002. Morální a politická filosofie. ISBN 80-700-7156-7.

¹² BARŠA, Pavel a Ondřej CÍSAŘ. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.

liberálních národů, někdy například i skrze ekonomické sankce. V případě flagrantního porušování lidských práv je však možno sáhnout i k vojenské intervenci.

Mezi Rawlsovi principy mezinárodní spravedlnosti patří:¹³

1. Národy jsou svobodné a nezávislé a ostatní národy mají tuto svobodu a nezávislost respektovat
2. Národy mají dodržovat smlouvy a závazky
3. Národy jsou si rovny a podílejí se na dohodách, které jsou pro ně závazné
4. Národy mají dodržovat povinnost neintervence
5. Národy mají právo na sebeobranu, nikoli však právo podněcovat válku z jiných důvodů než kvůli sebeobraně
6. Národy by měli ctít lidská práva
7. Národy by při válčení měly dodržovat jistá specifická omezení
8. Národy mají povinnost pomoci jiným národům, které žijí v nepříznivých podmínkách, jež jim znemožňují disponovat spravedlivým či slušným politickým a sociálním zřízením

Metodologický rámec

Vzhledem k povaze první části (mezinárodní politická filosofie) výzkumného cíle, kterým je interpretativní analýza Rawlsovi teorie, tak nebudu používat žádná tvrdá data, ani metody obvykle používané v politologických a sociologických pracích. Co se týče druhé části práce, pokusím se aplikovat Rawlsovu teorii mezinárodních vztahů na dvě případové studie. Případové studie se budou zabývat otázkou, zda byly intervence silnějších aktérů mezinárodních vztahů v tomto případě USA vůči Iráku v roce 2003 a Ruska vůči Gruzii v roce 2008 přijatelné z principů, které stanovil John Rawls ve své studii o spravedlnosti v mezinárodních vztazích.

Případová studie je jedna z kvalitativních studií. *Případová studie je obecně studie o specifickém problému, fenoménu. Případová studie je metoda kvalitativní, jelikož plní*

¹³ RAWLS, John. *The Law of Peoples : with "The Idea of Public Reason Revised"*. Cambridge (Mass.); London: Harvard University Press, 1999. 199 s. ISBN 0-674- 00079-X nebo MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. str. 19 Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1

cíle kvalitativního výzkumu, tedy zkoumání fenoménů do jejich hloubky v jejich skutečném kontextu. Díky tomuto je pak možná lepší interpretace, kdy není zcela jasná hranice mezi fenoménem a jeho kontextem. Na počátku výzkumu si určíme výzkumnou otázku, v tomto případě se jedná o to, zda byly intervence USA a Ruské federace eticky správné z hlediska principů mezinárodní teorie Johna Rawlse (viz. principy v konceptuálním a teoretickém rámci).¹⁴

Ze zdrojů, ze kterých budu vycházet, tak mohu například zmínit článek Evy Duřpektové a Zdenka Kříže *Jus in bello a operace Irácká Svoboda*.¹⁵ Pavel Barša se věnoval normativní rovině války v Iráku z pohledu Johna Rawlse¹⁶ a tvrdí, že by John Rawls nesouhlasil s válkou v Iráku, protože USA nebojovali za politická práva. Naopak Roman Joch se snaží morálně ospravedlnit válku v Iráku na základě křesťanské tradice.¹⁷ Co se týče Rusko-gruzínské války tak budu vycházet z prací a článku Ondřeje Ditrycha.¹⁸ Dalšími autory, kterými se chci ovlivnit je například Roy Allison¹⁹, nebo Neila S. Macfarlane.²⁰

Předpokládaná osnova

Úvod

A. První část: mezinárodní politická filosofie a teorie

¹⁴ HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, 278 s. ISBN 80-246-0030-7. nebo DRULÁK, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7

¹⁵ DURPEKTOVA, Eva a Zdenek KRIZ. *Jus in Bello and Operation Iraqi Freedom. Obrana a strategie (Defence)*. 2010, **10**(1), 65-78. DOI: 10.3849/1802-7199.10.2010.01.065-078. ISSN 12146463. Dostupné také z: <http://www.defenceandstrategy.eu/en/articles/jus-in-bello-and-operation-iraqi-freedom.html>

¹⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1. nebo BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. Praha : Filosofia, 2007. 432 s. ISBN 978-80-7007-256-1.

¹⁷ JOCH, Roman. *Proč právě Irák?: příčiny a důsledky konfliktu*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2003. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-1024-4.

¹⁸ DITRYCH, Ondřej. *Identities, Interests and the Resolution of the Abkhaz Conflict*. In *Caucasian Review of International Affairs*, 2008 Vol. 2, No. 3, s. 1-12.

DITRYCH, Ondřej. *Georgia: a state of flux*. In *Journal of International Relations and Development*, 2010, Vol. 13, No. 1, s. 3–25

¹⁹ ALLISON, Roy. *The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation*. In *European security*, 2009, Vol. 18, No. 2, s. 173-200.

²⁰ MACFARLANE, S. Neil, MINEAR, Larry, SHENFIELD, Stephen D. *Armed Conflict in Georgia: A Case Study in Humanitarian Action and Peacekeeping*. [s. l.]: The Watson Institute for International Studies, 1996. 126 s. Dostupný z: <http://www.watsoninstitute.org/pub/op21.pdf>

1. *Mezinárodní spravedlnost (různé tradice a přístupy)*
 2. *Politické myšlení Johna Rawlse*
 - a. „Ranný“ John Rawls: Teorie spravedlnosti
 - b. „Pozdní“ John Rawls: Politický liberalismus
 3. *Teorie mezinárodní spravedlnosti: Právo národů a její analýza*
 - a. Aktéři mezinárodní spravedlnosti
 - b. „minimalistická“ lidská práva
 - c. Právo na válku a právo ve válce
 - d. Globální distribuční spravedlnost
- B. Druhá část: Případové situace z pohledu teorie Johna Rawlse
4. Válka v Iráku v roce 2003
 5. Rusko-Gruzínská válka v roce 2008

Závěr

Předběžná literatura

Politická filosofie

Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy. Ed. Marek Hrubec. Praha: Filosofía, 2008. 490 s. ISBN 978-80-7007-282-0.

BARŠA, Pavel. Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení. Praha : Filosofía, 2007. 432 s. ISBN 978-80-7007-256-1.

BEITZ, Charles. Political Theory and International Relations. New Jersey: Princeton University Press, 1999. 248 s. ISBN 0-691-00915-5.

CANEY, Simon. Justice Beyond Borders: A Global Political Theory. Oxford: Oxford University Press, 2005. 330 s. ISBN 9780198293507.

FERRARA, Alessandro. Nedostatek soudnosti? : evropská a kosmopolitní otázka. Editor Marek Hrubec; [z italských originálů přeložila Naděžda Bonaventurová, z anglických originálů přeložili Aleš Kubeczka a Ondřej Lánský]. Praha: Filosofía, 2007. 137 s. ISBN 978-80-7007-257-8.

FREEMAN, Samuel. The Cambridge Companion to Rawls. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 585 s. ISBN 0-521-65706-7.

FREEMAN, Samuel. *Justice and the Social Contract: Essays on Rawlsian Political Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 340 s. ISBN 978-0-19-530141-0.

POGGE, Thomas. *Realizing Rawls*. Ithaca: Cornell University Press, 1991. 296 s. ISBN 0-8014-2124-1.

POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights : Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. 284 s. ISBN 0-7456-2995-4.

RAWLS, John. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass : Belknap Press, 2005. 607 s. ISBN 0-674-01772-2.

RAWLS, John. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 2005. 525 s. ISBN 0-231-13089-9.

RAWLS, John. *The Law of Peoples : with "The Idea of Public Reason Revised"*. Cambridge (Mass.) ; London: Harvard University Press, 1999. 199 s. ISBN 0-674-00079-X.

KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 1999, 101 s. Knihovna novověké tradice a současnosti.

LENSU, Maria, Jan-Stefan FRITZ a Chris BROWN. *Value pluralism, normative theory, and international relations: Towards a neo-Aristotelian resolution of the cosmopolitan-communitarian debate*. 1. New York: St. Martin's Press, 2000. ISBN 03-337-3289-8.

BROWN, Chris. *Practical judgement in international political theory: selected essays*. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-041-5564-601.

MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1.

WALZER, Michael. *Politics and passion: toward a more egalitarian liberalism*. London: Yale University, 2004. ISBN 03-001-0328-X.

WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. Third ed. New York: Basic Books, 2000. ISBN 04-650-3705-4.

WALZER, Michael. *Spheres of justice: a defense of pluralism and equality*. Princeton: Basic books, 1983. ISBN 04-650-8189-4.

SHAPIRO, Ian a Jürgen HABERMAS. *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofía, 2002. Morální a politická filosofie. ISBN 80-700-7156-7.

Analýza zahraniční politiky

DRULÁKOVÁ, Radka a Petr DRULÁK. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1184-9.

SINGER, David J. *The Level-of-Analysis Problem in International Relations*. In *World Politics*, 1961, Vol. 14, No. 1, s. 77-92.

DRULÁK, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7.

HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, 278 s. ISBN 80-246-0030-7

Přehled teorií

BLAŽEK, Tomáš, PŠEJA, Pavel (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3.

BARŠA, Pavel a Ondřej CÍSAŘ. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.

DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 220 s. ISBN 978-80-7367-721-3.

JAHN, Beate (ed.). *Classical theory in international relations*. New York: Cambridge University Press, 2006. Cambridge studies in international relations, 103. ISBN 978-0-521-68602-0.

Dokumenty

ICISS. *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. 2001, dostupné na [www: http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf](http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf)

OSN. *Charter of the United Nations*. 1945, dostupné na [www: http://www.un.org/en/documents/charter/](http://www.un.org/en/documents/charter/)

HUMAN RIGHTS WATCH. *Bloodshed in the Caucasus. Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia – South Ossetia Conflict*. 1992, dostupné na [www: http://www.hrw.org/legacy/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf](http://www.hrw.org/legacy/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf)

Případové situace

Válka v Iráku a americká intervence

KEEGAN, John. *Válka v Iráku*. Vyd. 1. Praha: Beta-Dobrovský, 2006. ISBN 80-730-6241-0.

JOCH, Roman. *Proč právě Irák?: příčiny a důsledky konfliktu*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2003. Archiv (Mladá fronta). ISBN 80-204-1024-4. (o téhle přemýšlím, že jí vyloučím, protože je v celku k ničemu)

PACKER, George. *The assassins' gate: America in Iraq*. 1st pub. London: Faber and Faber, 2007. ISBN 05-712-3044-X.

HYBEL, Alex Roberto a Justin Matthew KAUFMAN. *The Bush administrations and Saddam Hussein: deciding on conflict*. 1st ed. New York: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-140-3975-782.

NOVÁK, Martin. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990-2003*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2010. Polozapomenuté války. ISBN 978-80-7425-069-9.

HALLENBERG, Jan a Håkan KARLSSON (eds.). *The Iraq war: European perspectives on politics, strategy and operations*. 1st pub. London: Routledge, 2005. Contemporary security studies. ISBN 04-153-6293-8.

PEHE, J. Politický zázpisník: Válka v Iráku: Ideologie versus realita. [on-line]. [cit. 2016-03-24]. http://www.pehe.cz/zapisnik/zapisnik_view

SVOBODOVÁ, Klára. *Analýza příčin vstupu amerického vojska do Iráku 2003*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická. Vedoucí práce Ing. Vladimíra Knotková.

Rusko-Gruzínská válka

CORNELL, Svante E., et al. *A Strategic Conflict Analysis of the South Caucasus: With a Focus on Georgia*. [s. l.]: Central-Asia Caucasus Institute, 2005. 48 s. Dostupný z: http://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/2005_06_MONO_Cornell-Swanstro-Tabyshalieva-Tcheishvili_Conflict-Analysis-South-Caucasus.pdf

JOHNSON, Lena. Russia, NATO and the handling of conflicts at Russia's southern periphery: At a crossroads?. *European Security*. 2000, vol. 14, no. 4, s. 45–72. Dostupný z: <http://dx.doi.org/10.1080/09662830008407472>

STEWART, Susan. The Role of the United Nations in the Georgian-Abkhazian Conflict. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* [online]. 2003, is. 2 [cit. 2016-03-24]. Dostupný z: http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2003/nr2/Stewart_SC_final.pdf

MACFARLANE, S. Neil, MINEAR, Larry, SHENFIELD, Stephen D. *Armed Conflict in Georgia: A Case Study in Humanitarian Action and Peacekeeping*. [s. l.]: The Watson Institute for International Studies, 1996. 126 s. Dostupný z: <http://www.watsoninstitute.org/pub/op21.pdf>

DOLEŽAL, Martin. *Rusko-gruzínská válka 2008: Ruské dilema*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. (Cantab.) Ph.D.

PETRO, Nicolai N. *The Legal Case for Russian Intervention in Georgia*. In *Fordham International Law Journal*, 2009, Vol. 32, No. 5, s. 1524-1550. Dostupný z: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2164&context=ilj>

DITRYCH, Ondřej. *Identities, Interests and the Resolution of the Abkhaz Conflict*. In *Caucasian Review of International Affairs*, 2008 Vol. 2, No. 3, s. 1-12.

DITRYCH, Ondřej. *Georgia: a state of flux*. In *Journal of International Relations and Development*, 2010, Vol. 13, No. 1, s. 3–25

ALLISON, Roy. *The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation*. In *European security*, 2009, Vol. 18, No. 2, s. 173-200.

Obsah

ÚVOD	23
PRVNÍ ČÁST: MEZINÁRODNÍ POLITICKÁ TEORIE.....	29
1. MEZINÁRODNÍ SPRÁVEDLNOST (RŮZNÉ TRADICE A PŘÍSTUPY).....	29
1.1. SPRÁVEDLNOST JAKO KONCEPT MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ.....	29
1.2. REALISTICKÁ TRADICE MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ	31
1.3. LIBERÁLNÍ A IDEALISTICKÁ TRADICE MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ	35
1.3.1. IMMANUEL KANT	35
1.3.2. SOCIÁLNÍ LIBERALISMUS	38
1.3.3. LIBERÁLNÍ KOSMOPOLITISMUS	42
2. KONCEPT SPRÁVEDLIVÉ VÁLKY	46
3. POLITICKÉ MYŠLENÍ JOHNA RAWLSE.....	60
3.1. „RANÝ“ JOHN RAWLS: <i>TEORIE SPRÁVEDLNOSTI</i>	60
3.2. „POZDNÍ“ JOHN RAWLS: <i>POLITICKÝ LIBERALISMUS</i>	65
4. TEORIE MEZINÁRODNÍ SPRÁVEDLNOSTI: <i>PRÁVO NÁRODŮ</i>	72
4.1. MEZINÁRODNÍ SPRÁVEDLNOST.....	72
4.1.1. NÁROD JAKO AKTÉR MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ	72
4.1.2. PRINCIPY MEZINÁRODNÍ SPRÁVEDLNOSTI	79
4.1.3 KRIKTA AKTÉRŮ MEZINÁRODNÍ SPRÁVEDLNOSTI.....	82
4.2. LIDSKÁ PRÁVA V MINIMALISTICKÉ PODOBĚ	85
4.2.1. KRIKTA MINIMALISTICKÉHO POJETÍ LIDSKÝCH PRÁV	90
4.3. SPRÁVEDLIVÁ VÁLKA	93
4.3.1. ODMÍTNUTÍ PACIFISMU A PŘIJETÍ KONCEPTU SPRÁVEDLIVÉ VÁLKY	93
4.3.2. VÁLEČNÉ PRÁVO.....	94
4.3.3. KRIKTA RAWLSOVA POJETÍ VÁLKY	96
4.4. (MEZINÁRODNÍ) POLITICKÁ EKONOMIE A SOCIOEKONOMICKÁ SPRÁVEDLNOST.....	101
4.4.1. POGGEOVA KRIKTA RAWLSOVA POJETÍ ROZVOJOVÉ POLITIKY.....	104
DRUHÁ ČÁST: PŘÍPADOVÉ STUDIE Z POHLEDU TEORIE JOHNA RAWLSE	106
5. VÁLKA V IRÁKU V ROCE 2003	106
5.1. INTERPRETACE VÁLKY V IRÁKU: NEOKONZERVATISMUS A ŠÍŘENÍ AMERICKÉHO MODELU VE SVĚTĚ	106
5.2. INTERPRETACE VÁLKY V IRÁKU: BEZPEČNOSTNÍ DŮVODY A VÁLKA PROTI TERORU.....	112
5.3. INTERPRETACE VÁLKY V IRÁKU: ROPA V IRÁKU	115
5.4. SPRÁVEDLIVÁ, NEBO NESPRÁVEDLIVÁ?.....	116
6. RUSKO-GRUZÍNSKÁ VÁLKA V ROCE 2008	119
6.1. INTERPRETACE RUSKO-GRUZÍNSKÉ VÁLKY: IDEA EUROASIJSKÉHO IMPÉRIA A RUSIFIKACE „BLÍZKÉHO“ ZAHRANIČÍ 119	
6.2. INTERPRETACE RUSKO-GRUZÍNSKÉ VÁLKY: BEZPEČNOSTNÍ DŮVODY A POSUN NATO NA VÝCHOD (SNAHA ZABRÁNIT VSTUPU GRUZIE DO NATO).....	122
6.3. INTERPRETACE RUSKO-GRUZÍNSKÉ VÁLKY: ROPA A RUSKÁ HOSPODÁŘSKÁ HEGEMONIE NA KAVKAZE.....	126
6.3.1. SUROVINY NA KAVKAZE	126
6.3.2. HOSPODÁŘSKÁ ZÁVISLOST ABCHÁZIE NA RUSKU	127
6.4. SPRÁVEDLIVÁ, NEBO NESPRÁVEDLIVÁ?.....	129
ZÁVĚR.....	132
SEZNAM LITERATURY	135
LITERATURA.....	135

Úvod

Současný mezinárodní systém můžeme charakterizovat jako systém suverénních politických jednotek (států), které jsou do značné míry politicky a hospodářsky provázány. Dalším významným charakteristickým rysem ve světové politice je nejednotnost interpretací v otázkách náboženských, politických a morálních v současné „debatě“ o spravedlivém uspořádání mezinárodního společenství. Musíme tedy dojít k závěru, že jakákoli teorie mezinárodní spravedlnosti stojí před problémem globální názorové plurality v uspořádání dobrého života, státu, ekonomiky, ale také lidských práv. Ontologicky a epistemologicky se v této práci vymezím vůči objektivismu v mezinárodních vztazích. Objektivisté věří, že svět se skládá z objektivních částí reality, která existuje nezávisle na našem vědomí. Následně je možné zkoumat tuto realitu pomocí vědeckých metod, které nám pomohou rozpoznat všeobecné zákony. V důsledku snahy předat různé interpretace specifických válek je tento přístup nepřijatelný. Nabízí se tedy otázka, jakým způsobem mohu ontologicky vycházet, abych mohl pracovat s různými pohledy na daný historický fenomén. Ontologie (předpoklad o povaze reality) této práce spočívá v tom, že samotná realita může být rozporuplná a že má tendenci vytvářet takové fenomény, které se každému člověku jeví specificky a jedinečně. Tento ontologický předpoklad mě vede k přijetí perspektivismu. Poznání a pravda nemusí být vždy objektivní a absolutní. Zároveň je důležité respektovat danou perspektivu (interpretaci) a sledovat její jedinečnost v jejím vlastním pojmovém aparátu, který daná perspektiva sama předává, aby pomocí svých metafor přesvědčila ostatní o své absolutní pravdě. Pojmový aparát se vytváří ve specificky sdílené kultuře dané sociální skupiny. Metodologicky je zde ambice propojit objektivismus (racionalismus) a subjektivismus (kritické přístupy). V sociálních vědách se o tuto syntézu pokoušejí představitelé strukturačních teorií (Giddens, Bhaskar, Archer). V mezinárodních vztazích má tento přístup blízko k sociálnímu konstruktivismu (Alexander Wendt, Colin Wight). Nicméně tato syntéza vždy trpěla nedostatkem

koherence, případně se její zastánci nakonec přiblížili jednomu či druhému krajnímu bodu.²¹

Každá interpretace vychází ze specifického pojetí pravdy a skutečnosti. Například Blumberg přichází se čtyřmi specifickými pojetími:²²

- skutečnost bezprostřední evidence,
- skutečnost zaručená vyšší autoritou,
- skutečnost jako uskutečňování sourodého kontextu,
- nepoddajná skutečnost paradoxu.

Tyto koncepce skutečnosti se následně snaží harmonizovat se současnými teoriemi pravdy, jak je předkládá filosofie vědy. První koncepce pravdy je korespondenční, druhá koherentní, třetí pragmatická a poslední pak konsenzuální. Pro každé období lidských dějin neexistuje pouze jedna koncepce a mezi jednotlivými koncepcemi pravdy naopak dochází ke sporům. Drulák uvádí, že „zřídka kdy jsou pojetí skutečnosti takto explicitně formulována, neboť skutečnost je obvykle považována za základní, neproblematický pojem, o němž se opírá další myšlení, ale který sám nebývá dále rozebírán“.²³ Skutečnosti bezprostřední evidence docílíme díky zraku. Může se jednat o platónský svět idejí či boží zjevení představené ve svatých textech křesťanství. Poznání této pravdy je metaforické. Skutečnosti bezprostřední evidence odpovídá korespondenční koncepce pravdy, a to v zásadě díky shodě reality a řečeného. Ve středověku byla skutečnost zaručena Boží autoritou. V méně teologické podobě tuto koncepci přebírá Descartes. Subjekt získává skutečnost objektu v případě, kdy do daného vztahu zasahuje autorita jako třetí nezbytná instance. Tato koncepce skutečnosti

²¹ WEBER, Cynthia. *International relations theory: a critical introduction*, 2003, s. 67–91; BIERSTEKER, Thomas J. – WEBER, Cynthia. *State sovereignty as social construct*, 1996, s. 1–22, 278–286.

²² BLUMENBERG, Hans – HAVERKAMP, Anselm. *Äsketische und metaphorologische Schriften*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001; DRULÁK, Petr. *Metafory studené války: interpretace politického fenoménu*, Praha: Portál, 2009, s. 65–70.

²³ DRULÁK, Petr. *Metafory studené války: interpretace politického fenoménu*, s. 67.

nás vede ke koherenční teorii pravdy (pravdivost vychází z logické bezrozpornosti) a k pragmatické teorii pravdy (pravda jako praktická užitečnost). Pouze vytvořený systém znaků nám dokáže předložit skutečnost, kde následně hodnotíme buďto vnitřní konzistentnost, anebo vnější užitečnost.

Fenomenologie má blízko k chápání skutečnosti jako uskutečňování sourodého kontextu. Subjekty jsou vytvářeny v neustálém a otevřeném procesu. Proces je intersubjektivní, přičemž není možné docílit dokončení. Fenomenologické skutečnosti má nejbližše konsenzuální koncepcí pravdy (intersubjektivní shoda subjektů v čase). Skutečnost zde pomáhá vytvářet diskurz a metafora. Čtvrtá koncepcí skutečnosti se odmítá zjevit poznání a jako svojí poslední obranu používá paradox. Rozum sám není schopen skutečnost pochopit. Tato koncepcí skutečnosti se nepřibližuje žádné z formálních koncepcí pravdy. Přístup, který by mohl být blízký této pojetí skutečnosti, by tak mohl odpovídat negativní dialektice, která je úzce spjatá s projektem Frankfurtské školy. V negativní dialektice vzniká paradox mezi skutečností (objektem) a myšlením (subjektem). Samotný předmět nemůže být zahrnut pod pojem. Tento rozpor není možné překlenout syntézou. Pro negativní dialektiku je naopak nezbytné akceptovat tento paradox. Teprve přijetím paradoxu jsme teprve schopni pochopit pravdu.

Skutečnost zde chápu jako ontologicko-epistemologicko-normativní. Samotné předpoklady o povaze reality nemohou samy přetrvat bez předpokladů o povaze poznání a zároveň bez normativní dimenze chápání skutečnosti. Přijetím věčných dichotomií a paradoxů bychom mohli rezignovat na epistemologii a možnost smysluplného jednání. Rozpor mezi bytím a smyslem může vést k nihilismu, který může být „překonán“ pouze hledáním smyslu, respektive hledáním bytí. Každý člověk si hledá svojí vlastní cestu. Ve svém pojmovém aparátu si vytváří sourodý kontext neparadoxních institucí, který vede v nejistém, dynamickém a otevřeném prostředí ke vzniku pevného myšlenkového a materiálního bodu. Daný bod vychází z určité instituce (Bůh, ideologie, ekonomika jako hybatel dějin, politično jako svébytná sféra lidského bytí). Každá jednotlivá instituce představuje zdroj jednání a poznání. Tato práce si neklade nárok na všeobecnost, naopak je výsledkem často účelových voleb, které určují

její směr. V důsledku ontologické volby nemohu určit, jak se vše ve skutečnosti stalo a co následovalo, ale mohu se pouze zaměřit na to, jak je daný fenomén chápán z odlišné perspektivy představ o vzniku a příčinách válečných konfliktů.

V této práci se budu věnovat jedinečným interpretativním studiím.²⁴ Konkrétní fenomén bude vybrán pro svoji jedinečnost a svůj význam a bude zkoumán a hodnocen na základě předložené koncepce mezinárodní spravedlnosti podle Johna Rawlse. Je nezbytné zmínit, že válka je politický fenomén, který je předmětem politické debaty. Zadruhé válka je multikauzální sociální fenomén, který vytváří prostor pro konkurenční interpretace válečných konfliktů. V odborné literatuře se uvádí několik příčin vedení konfliktů.²⁵

- moc nebo bezpečnost,
- ideologie,
- ekonomika,
- území.

V souvislosti s chápáním reality jako rozporuplného fenoménu budu respektovat to, že daný fenomén (v tomto případě válku) může každý jednotlivec chápat ve své jedinečnosti. Pokusím se předložit teoretické interpretace daných konfliktů vzhledem k jedné příčině válečného konfliktu a na základě Rawlsových principů pak rozhodnout, zda by byl daný konflikt veden dle kritérií spravedlivé války. Mým cílem není podat novou teorii spravedlnosti. Současná debata je velmi obšírná a já nemám právo jakýmkoli způsobem určovat, která z jednotlivých koncepcí je „správná“. Naopak se chci pokusit provést menší uvedení, které se zaměří na analýzu koncepce mezinárodní spravedlnosti amerického liberálně-sociálního politického filosofa Johna Rawlse. Rawls vypracoval specifickou koncepci společenské smlouvy pojímající spravedlnost jako

²⁴ DRULÁK, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, s. 34.

²⁵ WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*, s. 38–55.

férovost a toto pojetí následně aplikoval na mezinárodní spravedlnost ve svém díle *Právo národů* (The law of peoples), v němž se pokusil vytvořit relevantní liberální koncepci mezinárodních vztahů, která by také odpovídala „realitě“ těchto vztahů. Kniha *Právo národů* se snaží odpovědět na otázku spravedlivé zahraniční politiky liberálně-demokratického státu v systému s politickou a metafyzickou pluralitou. Cílem jeho práce bylo nalézt přijatelné limity soužití liberálních a tzv. slušných hierarchických národů v rámci současného mezinárodního systému. Cílem nebylo primárně nalézt ideální budoucí stav mezinárodních vztahů nebo nový kosmopolitní světový řád. Jeho práce *Právo národů* ovšem rozvíjí koncepci politického liberalismu, nikoli koncepci spravedlnosti jako férovosti.

Jakákoli koncepce mezinárodní spravedlnosti vždy musí respektovat pluralitu v názorech na spravedlivou společnost, zároveň si však musí ponechat ambici na obecnost a realističnost svých myšlenek. Stejně jako Stanislav Myšička se domnívám, že Rawlsovu koncepci lze i přes její problematické aspekty pokládat za realistickou liberální koncepci mezinárodních vztahů. Milan Znoj vytýčil 3 nezbytná kritéria pro realističnost:²⁶

1) Bere vážně realistické téma politické moci a je schopna tematizovat napětí mezi mocí a právem. Akceptuje proto okolnost, že kolektivní jednání státu se opírá o kolektivní identitu, účely a cíle, které nelze redukovat na vzájemně výhodné směny na trhu a vzájemné smlouvy, ani na univerzálně platné systémy veřejného práva.

2) Přitom však individuální práva a samostatné volby jednotlivců zůstávají východiskem konstrukce kolektivní identity politického společenství, a proto liberalismus hledá demokratické metody, jak z množství partikulárních vůlí může vzejít legitimní vůle společná. Konstrukce legitimní politické vůle je tedy primárně záležitostí

²⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 11; ZNOJ, Milan. *Kongres českých politologů, Olomouc 8.–10. 9. 2006: Věčný mír, věčná válka a internacionální liberalismus*. Olomouc. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2006, s. 309–310.

procedur a náležitých demokratických postupů, nikoli otázkou konstituce politické identity založené na identifikaci přítele-nepřítele.

3) Nelze ovšem přehlížet, že systémy veřejného práva a mezinárodní instituce není možné vyvázat z mocenských sítí definovaných účely a hodnotami jednotlivých národních i mezinárodních politických aktérů.

První část: mezinárodní politická teorie

1. Mezinárodní spravedlnost (různé tradice a přístupy)

1.1. Spravedlnost jako koncept mezinárodních vztahů

V dnešním globalizovaném světě, který existuje v post-vestfálském systému mezinárodních vztahů, se bez hlubší normativní analýzy mezinárodních vztahů neobejdeme. Vestfálský systém (za symbolický počátek se pokládá rok 1648)²⁷ stál na tradičním chápání státní suverenity. Aktéry mezinárodního systému byly státy s rozsáhlou vnitřní a vnější suverenitou. Státní jednotka byla chápána jako nejvyšší možné stádium politického a sociálního vývoje jednotlivých společností, kde se mohly uplatňovat přísné vnitřní normy (například *Cuius regio, eius religio*).²⁸ Díky rozsáhlé vnitřní suverenitě bylo jejich konání regulováno na mezinárodním kolbišti velmi omezeně a zároveň velmi nejasně. Nicméně se vznikem mezinárodních organizací ve 20. století (Společnost národů, především však později Organizace spojených národů) došlo ke změně.²⁹ Vznik OSN proto znamenal zdůraznění omezené suverenity a postavení všech členů v rámci mezinárodního společenství.³⁰ Mezi hlavní aspekty, které „omezují“ suverenitu jednotlivých států, tak patří:

²⁷ Počátek je samozřejmě pouze symbolický. „Moderní“ státnost je především výsledkem dlouhodobého procesu přesunu a transformace ze středověkého „univerzalistického“ pojetí do „moderní“ sekularizované a partikulární podoby, který započal dávno před třicetiletou válkou a Vestfálským mírem. Za radu děkuji panu doktoru Ditrychovi. Blíže například viz OSIANDER, Andreas. Sovereignty, international relationship, and the Westphalian myth. *International Organization*. 2001, 55(2), s. 251–287.

²⁸ Čí je země, toho je náboženství.

²⁹ Ke kritickému posouzení konceptu suverenity viz například VAUGHAN-WILLIAMS, Nick. *Border politics: the limits of sovereign power*. Edinburg: Edinburg University Press, 2009.

³⁰ V rámci SN můžeme hovořit o relativní rovnosti států a národů, je ovšem pravda, že SN nevznikla jako projekt rovných aktérů, avšak byla především konstruktem „vítězných“ mocností z 1. světové války. Co se týče OSN, tak tento systém stál především na výsadním postavení Rady bezpečnosti, nikoli na morální rovnosti národů a států. Hans Morgenthau tuto organizaci trefně nazval „novodobou svatou aliancí“ vítězných mocností 2. světové války. Blíže viz MORGENTHAU, Hans J. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. 7th ed., Boston: McGraw-Hill Higher Education, 2006.

- (1) mezinárodní dohody o lidských právech,³¹
- (2) změna pohledu na válku,
- (3) vznik nadnárodních ekonomických institucí (Skupina Světové banky) a politických organizací (EU, OAS a další) společně se změnou politické kultury v jednotlivých regionech.

Válka byla chápána jako cosi zcela normálního, a tedy normativního, co odpovídá lidské přirozenosti (antropologii). Spolu se vznikem OSN však byla válka, jako nástroj dosažení politických cílů, označena za nepřijatelnou, a stala se tak možnou pouze v případě sebeobrany nebo schválení Rady bezpečnosti v případě ohrožení světového míru.³² Dalším faktorem, kterým se omezuje suverenita jednotlivých států v mezinárodním systému, je fenomén globalizace.³³ Ať už na globalizaci pohlížíme pozitivně, nebo naopak negativně, jedná se o zásadní fenomén, který nelze ignorovat. Výskytem těchto „nových“ fenoménů v rámci mezinárodních vztahů se proto politická teorie začíná stále více zabývat.³⁴ Principy spravedlnosti hledáme z toho důvodu, abychom našli eticky přípustné hranice konání aktérů v mezinárodních vztazích, ať už se jedná o státy a národy nebo například o transnacionální aktéry (nadanárodní korporace, lidskoprávní a neziskové organizace). Spravedlnost by tak měla dát odpověď

³¹ Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966 a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech též z roku 1966 (v platnost vstoupily v roce 1976).

³² Dodejme, že tato slova jsou často spíše nezávaznou morální floskulí (z právního hlediska) než reálnou politickou konstantou ve světě partikulárních zájmů.

³³ Ponechávám stranou diskuzi o globalismu jako takovém a pouze nastiňuji určité interpretační spory. Existují pravděpodobně dva hlavní přístupy. První přístup je tzv. pohled radikálních globalistů, kteří globalizaci chápou jako nový fenomén (který vznikl zhruba v 80. a 90. letech 20. století). Druhý přístup bývá často označován jako tzv. pohled skeptických globalistů, kteří argumentují, že globalizace není nový fenomén. Zastánci tohoto pohledu tvrdí, že oslavovaná provázanost politická, sociální, kulturní a hospodářská zde již byla a její vrchol nastal pravděpodobně před 1. světovou válkou. Blíže například viz BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. Sociologická řada; JUDT, Tony. *Zle se vede zemi: pojednání o naší současné nespokojenosti*. Praha: Rybka, 2011. GIDDENS, Anthony. *Runaway world: how globalization is reshaping our lives*. [2nd ed.]. New York: Routledge, 2003; SUŠA, Oleg. *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti: diagnóza a analýza*.

³⁴ BURCHILL, Scott. *Theories of international relations*, s. 284–310; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 25.

na to, jak pracovat, aby veřejně sdílená pravidla nebyla postoupena dominanci nebo zneužita politickou autoritou, která ji vymáhá.³⁵

Současné teorie spravedlnosti shodně připisují zásadní důležitost rovnosti. Dnešní (mezinárodní) politická filosofie i její „vnitropolití bratřenci“ pokládají rovnost za zásadní bod spravedlnosti. Nicméně takto abstraktně pojímaný předpoklad rovnosti vytváří pnutí v mezinárodních vztazích. Samotný liberálně-demokratický stát sice stojí na rovnosti a inkluzi, ovšem z mezinárodního hlediska nastává ne jeden problém, neboť samotný koncept liberální spravedlnosti nemůže určit, zda je liberálně-demokratický stát univerzální a zda mu přísluší rozhodovat o globálních (kosmopolitních) záležitostech. Klasické přístupy na toto nejsou schopny odpovědět, a proto se současné (především) liberální teorie snaží nalézt limity politických společenství, kde by se měly jednotlivé principy aplikovat.

Kromě liberální tradice, která je v rámci normativní teorie nejznámější a nejpropracovanější, tak můžeme nalézt další přístupy. Jedná se (především) o realistickou tradici a radikální teorii.

1.2. Realistická tradice mezinárodních vztahů

Realistická tradice v mezinárodních vztazích patří mezi nejvýznamnější tradice a každý, kdo se pohybuje v mezinárodní politické teorii, se s ní musí takřikajíc „vypořádat“, obzvláště pokud se věnuje normativní teorii. Konvenčně jsou v učebnicích³⁶ teorií mezinárodních vztahů realistické tradice popisovány jako spíše skeptické, nebo dokonce jako odmítající, pokud jde o aplikaci normativních principů v mezinárodní politice. Realismus bývá popisován pomocí několika níže uvedených, bohužel však až příliš zjednodušujících premis:

³⁵ V praxi jde spíše o akademické cvičení vysokoškolských pedagogů a filosofů.

³⁶ BARŠA, Pavel – CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008; BLAŽEK, Tomáš – PŠEJA, Pavel (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005; DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010; JAHN, Beate (ed.). *Classical theory in international relations*. New York: Cambridge University Press, 2006. Cambridge studies in international relations.

- Mezinárodní politika je především mocenský boj mezi státy, v němž je nejdůležitějším cílem přežití států. Vzhledem k tomu, že v mezinárodním systému chybí nadřazená instituce, která by byla schopna vymáhat právo, se stát musí zajímat pouze o sebe.
- Další premisou je rovnováha moci, na jejímž základě mezinárodní systém funguje. Vztahy mezi státy nelze postavit na morálních základech, neboť chybí centrální autorita. Problémem je také podstata lidské přirozenosti, která je zkažená a amorální, takže každý jedinec usiluje pouze o své vlastní přežití a moc.

Samotný realismus můžeme rozdělit do dvou specifických proudů: klasický realismus a neorealismus (strukturální realismus). Z hlediska normativní teorie nás především zajímá klasický realismus, protože v něm můžeme nalézt aspiraci pro oblast etiky. Naopak v neorealismu morální aspirace nenalzáme, neboť byl vypracován v rámci tvrdého a pozitivistického (z hlediska jeho tvůrců), rigoróznějšího a „vědeckého“ realismu, který etiku v zahraniční politice zásadně odmítá. Klasičtí realisté sice zcela neodmítají etiku jako takovou, zásadně však popírají možnost její univerzální³⁷ aplikace na vztahy mezi aktéry mezinárodních vztahů (tedy států). Morálku lze aplikovat v rámci států, a to díky politické instituci, která ji bude vynucovat svým monopolem legitimního násilí. Platnost normativního omezení států je způsobena buďto lidskou přirozeností (klasický realismus), nebo samotnou anarchickou strukturou mezinárodního systému (neorealismus). Státy se nesmějí nechat svazovat „univerzální“ morálkou, protože by (1) ohrožovaly svoji vlastní existenci a (2) pokrytecky by budovaly tyranské impérium „předkládané“ pomocí substantivních argumentů jako

³⁷ Klasičtí realisté odmítají především aspirace jednotlivého, partikulárního aktéra (USA, Rusko...) jako představitele samotného universa. Realisté tedy upřednostňují pozitivní právo před přirozeným, popř. jinak a více „filosoficky“ nadřazují procedurální argumenty (rovný ohled, rovná práva) pro podložení legitimacy (samozřejmě na základě moci jakožto zdroje stability) nad argumenty substantivní (Bůh, dobro, přirozený řád, dějinný vývoj).

idealistické (utopistické)³⁸. Tyto úvahy nad mezinárodní politikou můžeme nalézt i u klasiků realismu (N. Machiavelli³⁹, T. Hobbes⁴⁰, E. Carr a H. Morgenthau). Edward Carr odmítal nadřazenost etiky nad politikou, protože samotná politika vytváří principy, které nelze nalézt v žádné politické nebo náboženské doktríně.⁴¹ Vše dobré (mír, morálka, právo, prosperita) je určeno rovnováhou v systému.⁴² Proto jsou veškeré univerzální principy pouze redukcí vlastního národního zájmu a řád je postaven na moci, nikoli na morálce. Hans Morgenthau definuje mezinárodní politiku jako snahu o dosažení moci a dominanci v systému. Samotná touha po dominanci je zakořeněna v lidské přirozenosti. Stát jako hlavní aktér mezinárodních vztahů se musí chovat dle „přirozených“ zákonů, jinak by nemohl zvítězit. Morgenthau však jako klasický realista nepopírá, že jednání aktérů nelze změnit, musí ovšem vždy reflektovat sociální realitu lidské přirozenosti.⁴³

„Politický realismus odmítá ztotožnění morálních aspirací zvláštního národa s morálními zákony řídícími svět. Jako odlišuje pravdu od mínění, odlišuje také pravdu od modloslužebnictví. Všechny národy jsou v pokušení ... oblékat své zvláštní aspirace a činy do hávu morálních účelů univerza. Jedna věc je vědět, že národy jsou podrobeny morálnímu zákonu. Zcela jiná věc je předstírat, že jsme schopni s jistotou odlišit dobro od zla ve vztazích mezi národy. Existuje obrovský rozdíl mezi představou, že nad všemi národy stojí soud Boha neproniknutelného lidskou myslí, a rouhačským přesvědčením, že Bůh je vždy na naší straně a že to, co chceme my, musí chtít také Bůh.

Lehkomyšlná rovnice mezi zvláštním nacionalismem a radami Prozřetelnosti je morálně neobhajitelná – právě před tímto hříchem pýchy varovali vládcové i

³⁸ CARR, Edward H. *The twenty years' crisis, 1919–1939: An introduction to the study of international relations*. s. 19, 61, 71, 75–76.

³⁹ MACHIAVELLI, Niccolò. *Vladař*. Praha: XYZ, 2012.

⁴⁰ DITRYCH, Ondřej. Forget Hobbes. *International Politics*. 2016, 53(3), 285–302.

⁴¹ Ke kritickému posouzení Carrovy politické teorie viz například DITRYCH, Ondřej. Anarchie a utopie v díle G. Lowese Dickinsona. *Mezinárodní vztahy*. 2010, 45(2), 135–148.

⁴² BEITZ, Charles. *Political theory and international relations*, s. 36.

⁴³ MORGENTHAU, Hans J. *Politics among nations: the struggle for power and peace*, s. 4, 5–9, 37–38.

ovládané autoři řeckých tragédií a bibličtí proroci. Tato rovnice je také politicky škodlivá, neboť má sklon narušovat úsudek, který pak v zaslepení křížáckou horlivostí ničí národy a civilizace jménem morálního principu, ideálu či samotného Boha.“

Kritika realismu bývá vedena ze dvou základních pozic.⁴⁴ První pozice předkládá oddělení vnitřní a zahraniční politiky a je charakterizována skepticismem, druhá pozice pak usiluje o pochopení vlivu anarchičnosti mezinárodního systému a lidské přirozenosti na chování států. Mezinárodní politika je zbavena svých morálních omezení a jediný morální standard, který zde zbyl, je samotný národní zájem. Realisty můžeme tedy označit za tzv. kulturní relativisty. Kulturní relativismus je pak přístup v sociální antropologii, která tvrdí, že neexistuje žádné univerzálně platné dobro a že základem je „kulturní samostatnost“, kdy si každá skupina nebo společenství vytvoří svoje vlastní pojetí dobra. Vzhledem k tomu, že neexistuje centrální autorita, která by byla schopna určit, která „pravda“ je obecná, je jedinou morální pravdou národní (státní) zájem.⁴⁵ Do tohoto bodu mají realisté pravdu v tom, že neexistuje určitá úplná univerzální pravda, problém realismu ovšem spočívá v tom, že nedokáže vysvětlit situace, kdy se do sporu dostává národní zájem a vnitřní pravidla státu (otázka genocidy, porušování lidských práv u vězňů), jenž nás nutí k dodržování morálních pravidel, která si daná společnost určí za spravedlivá. Dalším problémem je stavění moci a suverenity do kontrastu s morálními abstraktními ideály, jako je spravedlnost. Národní zájem nebo moc jsou abstraktní pojmy a je minimálně problematické určit, zda se jedná o objektivní znaky politiky, jak si klasikové realismu představovali, nebo jde o výsledek svébytné politické kultury. Realismus si tedy občas selektivně vybírá některé „univerzální“ principy, které nejsou objektivní, a jiné „univerzální“ principy pak pokládá za obecné a objektivně platné.⁴⁶ Druhá kritika se týká popsání skutečností

⁴⁴ BARŠA, Pavel – CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 102.

⁴⁵ BEITZ, Charles. *Political theory and international relations*, s. 36.

⁴⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 38.

mezinárodního systému. Realisté vycházejí z historické zkušenosti evropského kontinentu, avšak neberou v potaz jinou historickou zkušenost ostatních mezinárodních systémů.

1.3. Liberální a idealistická tradice mezinárodních vztahů

V normativní teorii můžeme označit liberalismus za novodobý fenomén. Klasičtí autoři (Rousseau, Mill nebo například Locke) jsou z hlediska své mezinárodní normativní teorie pokládáni za realisty. Tito autoři se primárně zajímali o legitimitu moci uvnitř daného státu. Při přesunu z vnitrostátní do mezinárodní roviny si však liberálové vytvářejí univerzálně platné principy, které aplikují na zahraniční politiku států. Prvním zásadním autorem politické filosofie, kterého můžeme přiřadit k liberalismu, je Immanuel Kant.⁴⁷

1.3.1. Immanuel Kant

Immanuel Kant bývá zpravidla označován za idealistu a utopistu, protože tvrdil, že lidstvo spěje k trvalému míru v systému, kde jsou republikánská zřízení uspořádána do podoby federace.⁴⁸ V Kantově díle však můžeme nalézt rozporuplné části (například kosmopolitní světoobčanství proti konfederaci národů). Tvrdil, že spolupráce mezi národy je možná a že mezinárodní vztahy nejsou pouze mocenské soupeření národů. Samotná Kantova politická filosofie vychází z pojmu práva, protože Kant věřil, že právě právo je pilířem správné pospolitosti. Samotné právo každé společnosti vychází ze svobody. Na základě svého kategorického imperativu tvrdil, že každý člověk je nadán morální autonomií (díky rozumu) a stát s ním musí jednat jako s účelem, nikoli prostředkem (člověk musí být subjekt, nikoli objekt). Legitimitu státní vynucovací moci ospravedlňuje hypotetická původní společenská smlouva. Ospravedlnitelná moc je důležitá proto, aby nedocházelo ke zneužití moci a ztrátě svobody každého jednotlivce.

⁴⁷ RÖD, Wolfgang. *Německá klasická filosofie I.*, s. 18–190.

⁴⁸ LYSONKOVÁ, Michala. Pluralitní svět států a vize globální jednoty: ke Kantově a Habermasově verzi kosmopolitismu. *Filozofia*. 2015, 70(2), 81–93.

Proto by měla vzniknout jednotná instituce, která vymáhá monopol násilí, ale která zároveň respektuje morální autonomii jednotlivých občanů ve státě. Kant dospěl k závěru, že jedině možné je republikánské zřízení, protože dokáže ospravedlnit moc občanům pomocí veřejné legitimizace.⁴⁹

V době kdy Kant publikoval svůj spis o věčném míru, byl svět rozdělen mezi odlišná politická zřízení. Kant tedy stanovil tři podmínky, které měly podle jeho názoru zajistit věčný mír a přechod od systému mocenského soupeření k systému trvalého míru.⁵⁰

- 1) Zřízení každého státu (politický systém) musí být republikánské.
- 2) Vztahy mezi státy mají být na bázi svobodného svazku národů (federace).
- 3) Světoobčanské právo je omezeno na vzájemnou pohostinnost.

Kant přichází se třemi pojetími práva, která odpovídají charakteristice stupňů práva. Prvé právo je tzv. občanské právo (*ius civitatis*), které slouží pro každý jeden lid. Druhé je mezinárodní právo (*ius gentium*), které reguluje vztahy mezi jednotlivými státy, a třetí právo slouží k regulaci vztahů mezi jednotlivci v rámci světové obce. Třetí právo nazývá právem světoobčanským (*ius cosmopolitanum*).

Kant žádal zavedení republikánského zřízení do každého státu, protože se domníval, že jako jedině dokáže legitimizovat vynucování moci nad občany státu.⁵¹ Podle Kanta republikánské zřízení odpovídá původní smlouvě, na které je vystavěn právní systém státu stojící na dvou principech:

- princip svobody členů národa,
- závislost všech občanů na jediném zákonodárství.

⁴⁹ KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 67–76.

⁵⁰ KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 16–26.

⁵¹ KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 16.

Další výhodou republikánství je menší pravděpodobnost rozpoutání války,⁵² což je způsobeno neochotou občanů nést toto břímě. Druhá podmínka věčného míru je federativní uspořádání států.⁵³ Státy jsou v trvalém stavu ohrožení, a proto mají právo vstoupit do občanského stavu. Kant však přesto odmítá světový stát, a to především kvůli tomu, že chybí světová suverenita implikovaná globálním lidem.⁵⁴ Dalším problémem světového státu by bylo vnitřní pnutí mezi národy, které by vedlo k občanským válkám, a světový stát by se tak stal nefunkčním. Samotná federace podle Kanta dostatečně vyjadřuje ideu občanské společnosti, naopak světový stát tuto ideu popírá (kvůli své tyranské podstatě). Federace států by měla umožnit každému státu zachovat si svoji suverenitu a zároveň rozvíjet systém věčného míru.⁵⁵ Přítomnost států ve světovém společenství by však měla být dobrovolná a neměla by být vynucována globální autoritou. Zde lze vznést relevantní námitku, zda bude Kantem představovaný systém životaschopný. Kant se ovšem nedomníval, že jeho představovaný systém mezinárodních vztahů bude dostačující, naopak spíše tvrdil, že by tento systém měl být pomyslným „předstupněm“ před věčným mírem.

Třetí podmínka věčného míru souvisí se světoobčanským právem. Světoobčanské právo se týká všech lidí na planetě, a to bez rozdílů v jejich původu. Cílem

⁵² S tímto lze ovšem nesouhlasit. Blíže k problematice demokratické teorie míru viz ROSATO, SEBASTIAN. The flawed logic of democratic peace theory. *American Political Science Review*. 2003, 97(04), 585–602.; LAYNE, Christopher. Kant or cant: the myth of the democratic peace. *International Security*. 1994, 19(2), 5–45.; RUMMEL, R. J. Democracies are less warlike than other regimes. *European Journal of International Relations*. 1995, 1(4), 457–479.; DUNNE, Timothy, Milja KURKI a Steve SMITH. *International relations theories: discipline and diversity*, s. 106; WIDMAIER, W. W. The democratic peace is what states make of it: a constructivist analysis of the US-Indian “near-miss” in the 1971 South Asian crisis. *European Journal of International Relations*. 2005, 11(3), 431–455.

⁵³ KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 22.

⁵⁴ HRUBEC, Marek. *Od zneuznání ke spravedlnosti: kritická teorie globální společnosti a politiky*, s. 433–452.

⁵⁵ KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 46–51

světoobčanského práva je pak pohostinnost mezi národy.⁵⁶ Náleží všem lidem díky omezenému fyzickému prostoru k žití, kde se kvůli své omezenosti musejí setkávat lidé mnoha vyznání, kultur a systémů. Je tedy nutné mít alespoň minimální druh sociální empatie s cizinci.

Kant dospěl k závěru, že etika koexistuje s politikou, protože pokud by tomu tak nebylo, byl by člověk pod nadvládou hobbesovské přirozenosti a nebyl by svobodný (neměl by morální autonomii). Věčný mír je tedy možný, ale není nutný a samozřejmě nenastane ihned.⁵⁷ Cesta k němu může být realizována pouze tehdy, pokud si ji lidé vyberou na základě své morální autonomie. V čem se Kant mýlil, je však jeho příliš optimistický postoj k menší pravděpodobnosti válčení republikánských režimů. Republikánské řízení a jeho obyvatelé jsou totiž v některých případech náchylnější k válce než některé ne-republikánské státy, neboť mediální a ideologická propaganda je stejně důležitou součástí politiky jako uvažování o spravedlivém uspořádání světa.

Kantovy myšlenky se staly inspirací pro současné liberální autory mezinárodní spravedlnosti. V jeho názorech však můžeme nalézt rozporuplné části, které vedou k odlišné interpretaci (vztah státní autonomie a světoobčanského práva).

1.3.2. Sociální liberalismus

Sociální liberálové jako Rawls nebo Walzer⁵⁸ poukazují na Kantův důraz na autonomii států a zdůrazňují omezení některých „univerzálně“ platných norem.⁵⁹ Všechny teorie mezinárodní spravedlnosti se především zabývají legitimitou jednání a kolektivní odpovědnosti. Jednání jednotlivce bývá často podmíněno spíše prostředím,

⁵⁶ Právo na život a právo na to, nebýt bezdůvodně napaden (tedy, aby s člověkem nebylo zacházeno jako s cizincem, tzn. jako s nepřítelem).

⁵⁷ Pokud vůbec někdy.

⁵⁸ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. 3rd ed. New York: Basic Books, 2000; WALZER, Michael. *Politics and passion: toward a more egalitarian liberalism*. London: Yale University, 2004; WALZER, Michael. *Spheres of justice: a defense of pluralism and equality*. Princeton: Basic Books, 1983.

⁵⁹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 46–50.

do kterého se nedobrovolně narodil, než normativní teorií mezinárodních vztahů. Je tedy důležité, aby se (mezinárodní) politická filosofie nezabývala pouze jednotlivcem, ale také sociálními skupinami, které silně ovlivňují jednotlivé individuality.⁶⁰ Na základě této premisy se právě sociální liberálové snaží zohlednit jednání jednotlivce v lokálních, národních a mezinárodních společenstvích a nezabývají se pouze globální nerovností. Sociální liberálové aplikují mezinárodní spravedlnost na dvou úrovních:⁶¹

- Hlavním aktérem, který je odpovědný za aplikování spravedlnosti, je stát a národ.
- Mezinárodní společenství má povinnost vytvářet podmínky, aby bylo možné aplikovat spravedlnost v maximálně možné míře. Mezinárodní společenství však nenese primární odpovědnost za kvalitní a dobrý život jednotlivců. Jejím hlavním úkolem je zajistit soběstačnost všech lidských společenství (států a národů).

Sociální liberálové tvrdí, že spravedlnost v globálním měřítku je především zajištění minimální úrovně žití pro všechny lidi, aby tak mohli naplnit jednotlivé životní příběhy. Do globální spravedlnosti však nepatří narovnání absolutní a relativní sociální nerovnosti. Odmítnutí narovnání globálních nerovností vychází z kvalitativního rozdílu mezi domácí (vnitrostátní) a zahraniční rovinou. Sociální liberálové argumentují, že rozdíl vychází ze vzájemných vazeb občanů v určité pospolitosti (národa), které však už nenalzáme na globální úrovni.⁶² Skutečná mezinárodní spravedlnost se nesmí vyhnout národům a státům, protože jejich legitimita vychází ze společenské smlouvy, kterou mezi sebou „uzavřeli“ občané státu a národa. Stát má monopol legitimního násilí a vazba mezi autoritou a občany, na které je moc vynucována, je silná. Součástí národa

⁶⁰ MILLER, David. *National responsibility and global justice*, s. 7; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 46.

⁶¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 47.

⁶² FREEMAN, Samuel. The law of peoples, social cooperation, human rights, and distributive justice. *Social Philosophy and Policy*. 2006, 23(01), 29.; BLAKE, MICHAEL. Distributive justice, state coercion, and autonomy. *Philosophy and Public Affairs*, 2001, 30(3), 257–296.

je jeho povědomí, že je národem, který je uznáván ostatními národy v rámci mezinárodního společenství (OSN). Většinou se člen národa a státu stane jeho součástí nedobrovolně, a je tedy nezbytné projít ospravedlněním. Podle sociálních liberálů to nicméně nemůže náležet všem lidem bez rozdílu. Ospravedlnění donucovací moci náleží jen těm, kdo jsou schopni se v rámci pospolitosti (národa a státu) spojit v jednu politickou autoritu, která je schopná vymáhat monopol legitimního násilí. Toto ospravedlnění monopolu násilí v občanském tělesu pak sdílejí na základě rovnostářských principů liberální spravedlnosti. Vynucovací mocí disponují státy, nikoli mezinárodní společenství, a proto musí být ospravedlnění na národní a globální úrovni kvalitativně odlišné.

V sociálním liberalismu jsou hlavním aktérem v mezinárodním prostředí státy a národy, nikoli jednotlivci. Není důležité, aby se na základě rovnosti zrušila globální nerovnost, ale je především nutné pomoci jednotlivým národům a státům, které se nemohou stát spravedlivou společností. Právě spravedlivá společnost je totiž schopna zajistit rovnost uvnitř daného státu a národa. Státy, nikoli mezinárodní společenství, jsou povinny zajistit občanům bohatství, bezpečí a ekonomické zdroje. Pokud toho stát není schopen, je nahrazen mezinárodním společenstvím, které zastoupí stát v jeho povinnostech vůči občanům. Ostatní státy však mají právo klást si podmínky pro svoji pomoc jinému státu (například v případě restrukturalizace národního dluhu).⁶³ Státy jsou však i přes nastolení podmínek pomoci nuceny pomoci všem státům, přičemž bohaté státy musejí dbát na to, aby hospodářská politika silnějšího státu neměla negativní dopad na ostatní státy a národy ve světě.⁶⁴ Sociální liberálové odmítají argument, že toto není možné, a to kvůli nemožnosti kontrolovat mezinárodní tržní síly. Státy a národy jsou schopny s ostatními národy kontrolovat korporace a mohou korigovat obchodní politiku a ekonomickou diplomacii v rámci bilaterálních

⁶³ MILLER, David. *National responsibility and global justice*, s. 266–267.

⁶⁴ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 48.

a multilaterálních dohod nebo pomocí mezinárodních ekonomických organizací (Skupina Světové banky).

Přes důraz na státy a národy v zahraniční politice nemůžeme pokládat sociální liberalismus za komunitaristickou teorii ani za přístup blízký klasickému realismu, který prosazuje partikulární zájem státu, protože zdůrazňuje primární roli státu v mezinárodním systému.⁶⁵ Sociální liberálové naopak využívají národ a jeho povědomí pro legitimizaci liberálního státu, neboť sociální koherence a příslušnost k národu evokuje rovnost a solidaritu mezi občany státu, kteří mezi sebou často nesouhlasí v domácích politických otázkách. Důraz na roli státu v mezinárodním společenství však neznamená, že bychom měli rezignovat na světovou chudobu a nerovnost, mezinárodní ilegální aktivity nebo globální oteplování a životní prostředí. Podle Beitze nechávají sociální liberálové prostor pro mnoho záležitostí, kde je nutná forma minimálního politického, ekonomického a sociálního zázemí pro všechny lidi na světě, které je vyjádřeno teorií lidských práv. Lidská práva jsou univerzálně platná a jsou nezbytná pro poměrování jednotlivých politických režimů a její legitimacy. Sociální liberálové prosazují nutnou dělbu práce mezi národy a společenstvím, která by měla zajistit spravedlivé prostředí pro vztahy mezi národy a státy.⁶⁶

Sociální liberalismus oproti kosmopolitním autorům obhájí státy a národy, které jsou nutné pro mezinárodní spravedlnost. Aktéry mezinárodní spravedlnosti nejsou tedy všichni jednotlivci, ale státy a národy, protože jejich existence je důležitá pro existenci jednotlivců, kteří v rámci národa získávají svoji jedinečnou identitu. Kvůli domácím a zahraničním odlišnostem odmítají globální distribuční spravedlnost a domnívají se, že jsou mezinárodní instituce kvalitativně odlišné od států, a to díky monopolu legitimního násilí. Vliv mezinárodní instituce je pouze zprostředkovaný a nepřímý, a to na základě

⁶⁵ SANDEL, Michael J. *Liberalism and the limits of justice*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 1998; WALZER, M. The communitarian critique of liberalism. *Political Theory*. 1990, 18(1), 6–23.

⁶⁶ BEITZ, Charles. *Political theory and international relations*. New Jersey: Princeton University Press, 1999. s. 214; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 49.

moci státu a jeho monopolu legitimního násilí. Mezinárodní instituce a společenství je bez státu a národů nelegitimní. Proto je podle sociálních liberálů nutné respektovat politický a kulturní pluralismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní instituce musejí být přizpůsobeny tomuto stavu. Pro sociální liberály je spravedlnost v zahraniční politice především soubor základních institucí a norem, které budou schopny vytvářet přijatelné prostředí pro státy a národy. V rámci prací sociálních liberálů hraje důležitou roli reciprocita. V reciprocitě spolu morálně autonomní národy kooperují za takových podmínek, které jsou zároveň morálně spravedlivé a pro všechny morálně a politicky odpovědné.⁶⁷

Každá teorie mezinárodní spravedlnosti se bude vždy potýkat se skepsí k aplikaci etiky do politiky nebo na druhou stranu s naprostým podřízením se politiky morálce. Političtí filosofové jako Miller, Nardin nebo Rawls odmítají realismus v mezinárodních vztazích jako neomezený a brutální mocenský střet mezi státy. Zároveň však sociální liberálové odmítají určit „univerzálně“ platné principy morálky, které mají přednost před velmocenskou politikou. Neoddělují etiku a zahraniční politiku, ale zároveň respektují univerzální principy, a to kvůli praxi zahraniční politiky, která je stále velmocenská.

1.3.3. Liberální kosmopolitismus

Na „radikální“ interpretace Kanta navázal směr mezinárodní politické filosofie označovaný jako liberální kosmopolitismus.⁶⁸ Základní premisou je, že všichni lidé na světě jsou si rovni a že jsou součástí jedné velké světové pospolitosti. Každý člověk je základní jednotkou.⁶⁹ Příslušnost k lidskému druhu ovšem ještě neznamená specifický znak kosmopolitismu, protože tuto ideu obsahují i jiné směry politické filosofie. To, co dělá kosmopolitismus kosmopolitismem, je skutečnost, že normy politického jednání

⁶⁷ BLAKE, Michael. *Distributive justice, state coercion, and autonomy*, s. 280.

⁶⁸ DUFEK, Pavel. *Úrovně spravedlnosti: liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva*, s. 107–175.

⁶⁹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 50.

jsou globální a že žádný stát ani jeho hranice a kultura nemohou klást překážky. Pro tento druh liberalismu je hlavním aktérem mezinárodních vztahů jednotlivec, nikoli pospolitost, jako je národ nebo stát. Kvůli provázanosti je nezbytné provést reformu mezinárodních vztahů, aby respektovala mezinárodní spravedlnost v globálním měřítku, které se prozatím prosazovalo pouze na úrovni národa a jeho státu. Globální spravedlnost nesmí být pouze politická, ale zároveň také distribuční v rovině ekonomické a sociální, kde je rovněž nezbytná rovnost. Je nutné pracovat na výrazném snížení globální nerovnosti a nestačí pouze zajistit minimální sociální standard, jak prosazují sociální liberálové.

Kosmopolitní spravedlnost se dělí na relační a nerelační.⁷⁰ Nerelační argumentace opodstatňuje globální spravedlnost pomocí důvodů, které platí bez ohledu na současný vztah vazeb mezi státy a národy. Relační argumentace vychází naopak z toho, že stále existují formy vazeb mezi lidmi a jejich společenstvími, které podmiňují normy mezinárodní spravedlnosti. Mezi představitele nerelačního kosmopolitismu patří například Peter Singer.⁷¹ V reakci na hladomor v Bengálsku v roce 1971 dospěl k závěru, že naší morální povinností je pokusit se zmírnit utrpení, pokud nehrozí zásadní morální újma na naší straně. Peter Singer uvádí příklad tonoucího se dítěte v rybníce. Jestli umí člověk plavat, tak je jeho povinností tonoucímu se dítěti pomoci, neboť naše morální újma je v tomto případě irelevantní. Proto Singer dochází k závěru, že pokud jsme dostatečně ekonomicky silní, jsme povinni darovat část svého hospodářského bohatství, které pro nás neznamená z morálního hlediska významnou újmu. Z tohoto Singerova argumentu lze tedy dedukovat, že vlastní společenství a „náš“ stát není dostatečnou morální hranicí vůči ostatním lidem. Zničení absolutní chudoby je pro Singera natolik důležité, že má větší morální důležitost než osobní výdaje jednotlivce, například na zábavu. Singer se nikterak nezajímal o vztahy mezi státy

⁷⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 50–57.

⁷¹ SINGER, Peter. *Famine, affluence, and morality*, 2015.

a důležitá je pro něj pouze opodstatněná morální potřeba.⁷² Dalším problémem je, že se Singer nevěnuje mezinárodním institucím. Mezi novější autory nerelačního kosmopolitismu patří například S. Caney.⁷³ Podle tohoto autora existují globální principy distribuční spravedlnosti. Tvrdí, že všichni lidé jsou hodni rovného postavení, a to bez ohledu na příslušnost k dané pospolitosti. Každý člověk má k dispozici mnoho sdílených charakteristik, které jsou přes rozdílné kultury všemi akceptovatelné. Mezi všemi akceptovatelné potřeby zařazuje fyzické bezpečí člověka a morální autonomii každé jedinečné bytosti. Je nezbytné přiznat všem lidem občanská práva, která vycházejí z liberálního chápání státního uspořádání, a všem lidem také poskytnout globální rovnou „startovací“ čáru. Kok-Chor Tan⁷⁴ vychází z premisy, že Rawlsovy principy spravedlnosti (princip férových rovných příležitostí a princip difference) patří naprosto všem lidem na světě, protože vycházejí z rovnosti lidí na planetě. Pro svoji obhajobu globální spravedlnosti využívají jak Caney, tak Tan tzv. luck egalitarianism (egalitarianismus náhody). Egalitarianismus náhody prosazuje názor, že je nutné kompenzovat nerovnosti mezi jednotlivci, které nebyly způsobeny těmito jednotlivci, ale nešťastnými okolnostmi.⁷⁵

Pokud jde o relační argumentaci, zdůrazňují autoři relační kosmopolitní spravedlnosti závislost na různých druzích kooperace mezi státy a národy, které podmiňují život jednotlivce. Tvrdí, že existují globální politické a ekonomické vazby, a proto musejí platit globální univerzální principy. Relační globální spravedlnost by měla být odpovědí na problematiku globalizace.⁷⁶ Kosmopolitismus můžeme nalézt v

⁷² MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 52.

⁷³ CANEY, Simon. *Justice beyond borders: a global political theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

⁷⁴ TAN, Kok-Chor. *Justice without borders: cosmopolitanism, nationalism, and patriotism*. New York: Cambridge University Press, 2004.

⁷⁵ HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*, s. 68.

⁷⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 53.

raných pracích Thomase Poggeho⁷⁷ nebo Charlese Beitze,⁷⁸ kteří jsou inspirováni ranou Rawlsovou filosofií. Charles Beitz tvrdí, že institut státního občanství, který determinuje naši ekonomickou pozici ve světě, je pouze nahodilou charakteristikou jednotlivců. Kosmopolitní teorie mezinárodní spravedlnosti nás podle filosofie Johna Rawlse vede k tomu, abychom principy spravedlnosti aplikovali na globální původní situaci (je zajímavé, že právě Rawls toto odmítl aplikovat na globální úroveň). Druhý z autorů, který navázal na Rawlse, byl Thomas Pogge.⁷⁹ Příslušnost k národu a státu je opět nahodilá.⁸⁰ Každá bytost má univerzálně platnou hodnotu samo o sobě a redukování principů spravedlnosti na určité území je z hlediska jeho politické filosofie nepřijatelné. Hranice státu by nikdy neměly mít vliv na to, jak uvažujeme o spravedlnosti. Protože v rámci vnitrostátní struktury nepokládáme rasu, sociální třídu nebo individuální nadání za podstatné rysy, nemůžeme toto dělení aplikovat ani na globální úrovni. Speciální přístup k „vlastním“ občanům je možný jedině tehdy, pokud tento „protekční“ přístup vede k efektivnějšímu prosazení spravedlnosti v rámci celku. Příslušnost k národu je pouze instrumentální dobro a nemůže být pokládána za dobro samo o sobě. Podle Poggeho je nezbytné vytvořit principy globální distribuční spravedlnosti způsobem, kterým se spravedlnost vytvořila na národní úrovni v liberálně-demokratické společnosti. V praxi by se měla náprava hledat v mechanismu přesunu bohatství od bohatších k chudším a dále by mělo být zajištěno, aby mezinárodní systém nepřispíval ke světové chudobě. Příslušnost k určitému kulturně-politickému systému je považována za problém, a proto bychom měli aplikovat shodné povinnosti vůči všem lidským bytostem.⁸¹

⁷⁷ POGGE, Thomas. *Realizing Rawls*. Ithaca: Cornell University Press, 1991; POGGE, Thomas. *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002.

⁷⁸ BEITZ, Charles. *Political theory and international relations*. New Jersey: Princeton University Press, 1999.

⁷⁹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 54.

⁸⁰ POGGE, Thomas. *Realizing Rawls*, s. 247.

⁸¹ HRUBEC, Marek (ed.). *Globální spravedlnost a demokracie*, s. 77.

Kromě dělení kosmopolitismu na relační a nerelační, můžeme kosmopolitismus členit také na institucionální a morální.⁸² Zastánci institucionálního kosmopolitismu zdůrazňují reformu mezinárodních institucí a jejich cílem je vytvoření světového státu. Světový stát je podle nich nutný k prosazení rovného pohledu na všechny budoucí občany. Morální kosmopolitismus je v rámci kosmopolitní teorie převládající. Principy spravedlnosti pak jeho zastánci hledají v univerzálních morálních normách, které by měly platit pro všechny lidi na planetě.⁸³ Role institucí je zde naopak druhořadá a většina autorů, včetně Beitze a Pogge, tvrdí, že pokud je někdo morálním kosmopolitistou, není nikterak nucen, aby byl kosmopolitistou institucionálním. Přesto je nezbytné, aby existovala robustní světová politická struktura. Světový stát není potřeba, je však třeba vytvořit dobré transnacionální vazby. D. Archibugi a D. Held⁸⁴ tvrdí, že je nutné vytvořit světovou politickou strukturu s exekutivou a legislativou. Tato struktura by měla mít vlastní světový demokratický parlament, vymahatelnost trestního práva a další orgány. Daný radikálnější přístup většina nepřijímá, všichni se však shodují na nutné reformě mezinárodních institucí, ať už se jedná o mezinárodní obchod, víceúrovňové vládnutí nebo reformu majetkových práv. Kosmopolitní autoři stále rozvíjejí nové přístupy, které se snaží „postavit“ převládajícímu sociálnímu liberalismu. Zajímavý koncept je tzv. státocentrický kosmopolitismus, který vychází z morálního kosmopolitismu, avšak k prosazení svých ideálů využívá partikulární morální tradice společně s reformou občanského vzdělávání.

2. Koncept spravedlivé války

Válka je specifický druh sociální interakce, který svými důsledky ovlivňuje osudy národů a jednotlivců. Pro potřeby mé práce budu pohlížet na válku z pohledu válečných

⁸² DUFEK, Pavel. *Úrovně spravedlnosti: liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva*, s. 119–134; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 55.

⁸³ CANEY, Simon. *Justice beyond borders: a global political theory*, s. 152; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 56.

⁸⁴ ARCHIBUGI, Daniele – HELD, David (ed.). *Cosmopolitan democracy: an agenda for a new world order*. Cambridge, MA: Polity Press, 1995; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 57; CANEY, Simon. *Justice beyond borders: a global political theory*.

studií. Válečná studia jsou multidisciplinárním oborem, který pohlíží (nejen) na válku z hlediska strategického, ale i politického, hospodářského a samozřejmě též z pohledu etického.⁸⁵

V teorii mezinárodních vztahů a ve válečných studiích můžeme podle Fotiona nalézt čtyři základní pohledy na válku. První přístup je standardně připisován realistické tradici mezinárodních vztahů. S jistou mírou zjednodušení a snad i vulgarizace chápe realista válku jako inferno (peklo), a protože se v pekle vyskytujeme, tak se tak i musíme chovat.⁸⁶ Kontakt mezi jednotlivci a národy je na domácí (vnitrostátní) úrovni jiný než na úrovni mezinárodní. Podle konvenčních pouček teorií mezinárodních vztahů realisté na politiku neaplikují morálku. Je jistě důležité říci, že striktní oddělení morálky od politiky můžeme z části nalézt u strukturálních realistů, nicméně tzv. klasický realismus se morálky v politice nevzdává. To, co zásadně odmítá, je skutečnost, že žádný národ na světě nemá právo pokládat sebe samého za představitele universa. Co se týče války, zde realisté zastávají podobné názory. Nepopírají etiku ve válce, zároveň však odmítají to, že by válka a morálka byly něco stejného. Válka a etika jsou pro ně dvě různé kategorie lidského bytí.⁸⁷

Druhý koncept války můžeme podle Fotiona nazvat militarismem. Militarismus na rozdíl od realismu chápe válku jako takovou sociální interakci, kde je vztah mezi válkou a morálkou velmi relevantní. Válka je podle jejich uvažování z velké části pouhé „romantizování“, v němž převažují pozitiva nad negativy.⁸⁸ Třetí koncept je reprezentován pacifismem. Pacifismus není stejně jako realismus zcela jednotou

⁸⁵ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*. 2nd ed. Lanham: Lexington Books, 2008.

⁸⁶ ACH-HÜBNER, Robert. *Aplikace principů teorie spravedlivé války na britskou intervenci v Iráku roku 2003*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Zdeněk KRÍŽ, Ph.D., s. 12.

⁸⁷ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. 3rd ed. New York: Basic Books, 2000.

⁸⁸ Pozitiva samozřejmě převažují pouze tehdy, pokud daný aktér ve válce zvítězí. Pokud je daný aktér poražen, nebude to samozřejmě z jeho pohledu nikdy jeho vlastní chybou.

skupinou a nabízí různé názorové proudy. Obecně odmítá „romantismus“ militaristů, nicméně jeho zastánci stejně jako militaristé vycházejí z předpokladu převahy morálky nad mocí (politikou), a proto docházejí k závěru, že válka je morálně nepřijatelná a že je nezbytné tuto sociální interakci (válku) odstranit, například prostřednictvím mezinárodních organizací a kapitalismu (idealismus), nebo velkou sociální revolucí (marxismus). Čtvrtý přístup k válce pak představuje koncept spravedlivé války, který se na základě obecných principů spravedlnosti snaží válku soudit. Účelem těchto konceptů je nalezení pomyslné zlaté střední cesty. Podle daných „filosofů“ existují spravedlivé a nespravedlivé války, které je možné (a tedy nezbytné) zkoumat a následně hodnotit. Teoretikové spravedlivé války využívají kritéria, která následně aplikují na danou válku.⁸⁹

Základy spravedlivé války se na Západě začaly utvářet v okruhu křesťanských teologů. Svatý Augustin položil základy, na kterých později stavěli scholastikové a pozdější myslitelé. Zpočátku neexistovaly jasné představy o politické autoritě a problematice války. Převládal názor, že dobrý křesťan by měl poslouchat příkazy světských panovníků, pokud daný panovník neporušuje boží zákony. Augustin tvrdil, že cílem války je z hlediska dějin spásy pozemský mír, jehož je násilí nezbytným nástrojem. Donucení je možné využít při snaze obrátit nevěřící na pravou katolickou víru. V *Teologické sumě* pak Tomáš Akvinský vytvořil klasické pojetí spravedlivé války. Především předložil základní kritéria, pomocí kterých byla stanovena legitimacy války. Spravedlivá válka vyžaduje legitimní veřejnou autoritu, spravedlivou příčinu a správný záměr. K válečným akcím je možné přistoupit, pokud hrozí vnější nebezpečí.

⁸⁹ Důležité je zde zmínit vztah mezi spravedlivou válkou a mezinárodním právem. Někteří autoři rozlišují mezi spravedlivou válkou a mezinárodním právem. Spravedlivá válka je chápána jako podkategorie (politické) filosofie, která má blízko k přirozenému právu. Naopak mezinárodní právo má blízko ke konceptu práva pozitivního. Viz například COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*. 2nd ed. Lanham: Lexington Books, 2008. Druhý přístup naopak zdůrazňuje provázání spravedlivé války a mezinárodního práva jako dvou sice svébytných entit, které jsou však velmi úzce provázány, byť s ne úplně jasnými hranicemi. Viz například BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*. Malden, MA: Polity Press, 2006.

Spravedlivou příčinou je především snaha odčinit předešlé nespravedlivé činy. Správný záměr se týká především snahy o nápravu nespravedlivého stavu a nastolení míru na základě čestných záminek. Všechna tato základní kritéria musejí být splněna společně s kritériem proporcionality, přičemž řešení problému válkou představuje poslední možnost řešení sporů. Francisco de Vitoria se pomocí koncepce spravedlivé války snažil odmítnout evropský kolonialismus a imperialismus. Vitoria odmítá praxi španělské expanze v Jižní Americe v důsledku porušování práva národů (*ius gentium*). Dochází k závěru, že císař a papež nemají právo k vládě nad celým světem a že válku nemohou vést z mocenských ani ekonomických důvodů.

Bez ohledu na různé koncepce spravedlivé války mají tato pojetí jedno společné, a to svoji základní strukturu. Dané koncepce dělíme do následujících kategorií: *ius ad bellum* (je spravedlivé válku začít?), *ius in bello* (je válka spravedlivě vedena?) a *ius post bellum* (jak spravedlivě ukončit válku?).

Ius ad bellum

Do kategorie *ius ad bellum* se obvykle řadí šest principů.

Spravedlivá příčina

K rozpoutání ozbrojeného konfliktu je dle koncepce spravedlivé války především nutná tzv. spravedlivá příčina. Mezi spravedlivé příčiny můžeme zahrnout především sebeobranu, obranu spojence a obranu obyvatel jiného státu před rozsáhlou agresí ze strany jiného státu.⁹⁰

Sebeobrana bývá pokládána za nejtypičtější případ vedení spravedlivé války. Michael Walzer definuje sebeobranu jako „každé porušení teritoriální integrity a politické suverenity nezávislého státu“.⁹¹ U sebeobrany jako spravedlivé příčiny neexistuje významný interpretační spor.

⁹⁰ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 11–12.

⁹¹ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 52.

Spor nastává například v případě, kdy daný aktér uplatňuje spravedlivou příčinu s časovým posunem. Aktéři, kteří uplatňují tento argument, tak sami čelí zásadnímu problému, neboť se sami stávají agresory. Čím více času uplynulo od původní agrese, tím více se pozdější intervence ve jménu spravedlivé války jeví jako nespravedlivá a nelegitimní.⁹² Dalším problematickým aspektem je otázka, kdy má přednost suverenity nebo právo na sebeurčení. Walzer sice přiznává, že současné státní hranice byly mnohdy vytvořeny svévolně vnější silou, přesto však podle něj tyto hranice vytvářejí obyvatelný svět.⁹³ Walzer bývá kritizován za to, že vytváří „iluzi národního státu“, který automaticky přijímá principy suverenity a teritoriální integrity za nejdůležitější.⁹⁴ Walzer však tvrdí, že „toto právo státu je pouze kolektivní formou práv jednotlivce“, kde základem je právo jedince na život a na svobodu.⁹⁵

Další spor se týká preemptivních a preventivních válek.⁹⁶ K této formě může stát přistoupit jedině v situaci, kdy je jednoznačně jasné, že hrozí útok agresora.⁹⁷ Nicméně zneužití tohoto principu hrozí také v případech, kdy hrozba není zcela jednoznačná.⁹⁸ Kdy tedy může být preemptivní obrana považována za legitimní? Mělo by se jednat o „výjimku z pravidla omezenou pouze na případy, kdy je nezbytnost sebeobranu naléhavá, zdrcující a nenechávající prostor rozvaze či jiným prostředkům“.⁹⁹

Michael Walzer určil tři základní situace, kdy je možné akceptovat právo státu na preemptivní sebeobranu. Potenciální agresor:

1) má zjevný úmysl zaútočit,

⁹² COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 29.

⁹³ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 57.

⁹⁴ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 5.

⁹⁵ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 53.

⁹⁶ BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 178.

⁹⁷ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, 2008, s. 28.

⁹⁸ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, 2008, s. 28.

⁹⁹ RIVKIN, David – LEE, Casey – DELAQUIL, Mark. Preemption and law in the twenty-first century. *Chicago Journal of International Law* 2005, 5(2), s. 467; COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, 2008, s. 32.

2) vykazuje aktivní přípravu, která z jeho úmyslu činí skutečné nebezpečí,

3) jeho oběť je v situaci, v níž čekání nebo cokoli jiného než boj významně zvyšuje riziko, které na sebe bere.

Kromě otázky preemptivních válek patří mezi další významný spor humanitární intervence. Humanitární intervenci bychom mohli definovat tak, že aktér „užívá své ozbrojené síly donucovacím způsobem za účelem změny vnitřních poměrů jiného státu a stahuje své ozbrojené síly, jestliže byl splněn humanitární cíl“.¹⁰⁰ Otázka zní, co výraz humanitární cíl znamená. Podle Seybolta existují čtyři základní skupiny:¹⁰¹

- asistence při dodávání humanitární pomoci,
- ochrana probíhajících humanitárních operací,
- ochrana obětí násilí,
- porážka viníků násilí.

Bellamy poukazuje na dva přístupy k humanitární intervenci. Dichotomie existuje u sporu přirozeného a pozitivního práva.¹⁰² Je-li porušeno přirozené právo, je povinností každého aktéra aktivně intervenovat. Podle pozitivního práva stojí mezinárodní řád především na respektování státní suverenity, kdy se pojetí dobra a zla liší v různých politických komunitách. Dále se poukazuje na to, že humanitární intervence může být účelovou snahou o naplnění národního zájmu. Přelomem v nahlížení na humanitární intervenci byl konec studené války. Počet humanitárních intervencí roste v souvislosti se změnou a ústupem důrazu na státní suverenitu.¹⁰³ Michael Walzer k tomu dodává, že jestliže práva států nebudou danými státy prosazována, propadne se mezinárodní

¹⁰⁰ CHRISTOPHER, Paul. *The ethics of war and peace: an introduction to legal and moral issues*, 1999, s. 193.

¹⁰¹ SEYBOLT, Taylor B. *Humanitarian military intervention: the conditions for success and failure*, 2008, s. 28.

¹⁰² BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 227.

¹⁰³ HEHIR, J. Bryan. *Intervention: from theories to cases. Ethics*, s. 36.

Společenství „do stavu války nebo se transformuje ve všeobecnou tyranii“.¹⁰⁴ Suverenita a teritoriální integrita vycházejí z jednotlivců, a pokud by stát tyranizoval své obyvatelstvo, pak ztrácí svá výsadní práva.¹⁰⁵ Mezinárodní společenství má výsadní povinnost intervenovat, aby zabránilo dalšímu krveprolití. Walzer sám legitimizuje humanitární intervenci jedině v situacích, kdy dochází k masivnímu porušování lidských práv.¹⁰⁶

Legitimní autorita

Podle druhého principu existují pouze takové autority, které mají právo rozhodnout o humanitární intervenci. Mezi takové autority můžeme zařadit legitimní orgány suverénních států, Radu bezpečnosti OSN, národněosvobozené hnutí nebo také hnutí odporu proti kolaborantskému režimu, secesionistická a revoluční hnutí.¹⁰⁷ Zásadní spor se vede o to, zda může stát nebo koalice států provést humanitární intervenci bez „posvěcení“ Rady bezpečnosti. Carl Ceulemans dělí dané autory do tří skupin.¹⁰⁸ V prvním případě má autorizační a legitimační prostředek humanitární intervence pouze Rada bezpečnosti OSN.¹⁰⁹ Druhá skupina autorů přiznává v určitých situacích právo na autorizaci použití vojenské síly také regionálním organizacím. Ve třetí skupině pak mají právo na intervenci také jednotlivé státy. Skutečnou mocí a legitimitou disponují jednotlivé státy nebo koalice států, přičemž intervence má být zajišťována z jejich iniciativy.¹¹⁰

Správný úmysl

¹⁰⁴ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 59.

¹⁰⁵ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 87.

¹⁰⁶ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 59.

¹⁰⁷ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 12, 57–58; BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 124.

¹⁰⁸ CEULEMANS, Carl. *Reluctant justice: a just-war analysis of the international use of force in the former Yugoslavia (1991–1995)*, 2005, s. 135–152.

¹⁰⁹ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 96–97.

¹¹⁰ WALZER, Michael. *Arguing about war*. New Haven: Yale University Press. 2004, s. 78.

Stát musí vstupovat do války s úmyslem, který je v souladu se spravedlivou příčinou.¹¹¹ Zásadní je otázka, zda pro splnění kritéria musí státy vykazovat pouze čistý morální úmysl korespondující se spravedlivou příčinou, nebo postačí, je-li morální úmysl pouze jedním z několika faktorů.¹¹² Je velmi problematické zjistit, jaký skutečný úmysl vedl stát k intervenci. Walzer a Orend věří, že je možné pomocí dlouhodobého sledování odhalit skutečné úmysly daného aktéra.¹¹³ Coppieters a Kashnikov poukazují na dva problematické aspekty. Zaprvé, jednání států není vždy dlouhodobě stabilní a je naopak často určováno rozložením moci ve státě. Zadruhé, vojenští stratégové nebudou sdělovat své představy o vedení války. Kvůli metodologickým problémům je otázka správného úmyslu spíše irelevantní a ve spravedlivé válce by neměla hrát zásadní roli.¹¹⁴

Pravděpodobnost úspěchu

Pravděpodobnost úspěchu představuje nezbytný krok při zjišťování ospravedlnění války. Fotion uvádí, že „stát nemá vstupovat do války, jestliže neexistuje opodstatněný předpoklad, že by tento krok vedl k prevenci či nápravě závažných nespravedlností“.¹¹⁵ Tento princip je zásadní, protože by měl zabránit zbytečnému krveprolití.¹¹⁶ Přes problémy (kvantifikace pravděpodobnosti a úspěchu) je princip pravděpodobnosti úspěchu obecně považován za nedílnou součást teorie spravedlivé války.

Proporcionalita

¹¹¹COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 12; OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 87.

¹¹² WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. xix; OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 94); COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, 2008, s. 79.

¹¹³ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 95.

¹¹⁴ BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 122.

¹¹⁵ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 12.

¹¹⁶ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 87.

Podle proporcionality by nemělo zlo převážít klady vojenské intervence. Reálně je tento princip irelevantní, protože opět nelze přesně kvantifikovat zlo a dobro.¹¹⁷ Přesto jej není možné zavrhnout úplně. Přínosem pak je, že se aktéři mohou minimálně „zamyslet“ nad výnosy a ztrátami. Rozvažováním může daný aktér dojít k závěru, že ztráty převýšily nad výnosy, a je tedy potřeba se z války dobrovolně stáhnout.¹¹⁸

Poslední možnost

Podle posledního kritéria *ius ad bellum* může daný stát zasáhnout až poté, co selžou všechny mírové prostředky řešení situace (pohrůžky, sankce).¹¹⁹ Škála možností, které lze uplatnit před vstupem do války, je prakticky neomezená.¹²⁰ Hlavní problém poslední možnosti ovšem spočívá v tom, že než dojdeme k přesvědčení, že je nezbytné intervenovat, může v humanitárních krizích dojít ke smrti tisíců lidí.¹²¹

Ius in bello

Kategorie *ius in bello* se věnuje průběhu války a jejího vedení. Podle Fotiona musí válka splňovat kritéria proporcionality a diskriminace.¹²²

Proporcionalita

Princip je stejný jako u *ius ad bellum*, zaměření je však na samotný průběh války. Vojenské jednotky, které operují v daném prostoru, tak musí dbát, aby použily co nejméně ničivé síly k dosažení svého operačního plánu.¹²³ Cílem je zabránit zničení

¹¹⁷ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 101.

¹¹⁸ REED, Charles – RYALL, David. *The price of peace: just war in the twenty-first century*, 2007, s. 74; COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 130, 131–132.

¹¹⁹ BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 123.

¹²⁰ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*, 2006, s. 84; COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 13.

¹²¹ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 98.

¹²² COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 11.

¹²³ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 119.

věcí, které ovlivňují životy lidí.¹²⁴ Výnosy a ztráty mají být zvažovány z hlediska strategického, nikoli taktického.¹²⁵ Z taktického hlediska je princip proporcionality irelevantní, neboť by nebylo nikdy možné dosáhnout principů spravedlnosti. Žádný vojenský velitel nebude riskovat životy svých vojáků kvůli tomu, aby vojáci dodrželi principy mezinárodního práva či lidských práv nebo zachovali historické památky. Upozadíme-li taktické hledisko a zaměříme-li se pouze na strategické hledisko, pak jako užitečná pomůcka může sloužit doktrína dvojího efektu.¹²⁶

Diskriminace

Pod kritériem diskriminace si můžeme představit situaci, kdy „válčící strany musí rozlišovat mezi vhodnými a nevhodnými cíli destrukce“.¹²⁷ Bellamy definuje diskriminaci tak, že „nebojující nesmějí být nikdy úmyslně napadeni“.¹²⁸ Vojenské jednotky musejí nezbytně rozlišovat mezi bojujícími a nebojujícími částmi populace ve válečné oblasti. Toto rozlišení ovšem bývá často velmi komplikované. V proti-povstaleckých bojích partyzáni často uplatňují nekonvenční taktiku, kdy není jednoduché rozlišit civilisty a partyzány. Povstalce je kvůli jejich taktice obtížné porazit „normálně“, což je ještě složitější v situaci, kdy mají proti-povstalecké jednotky porazit partyzány a dodržovat kritérium diskriminace. Kromě rozlišení jednotek stěžuje diskriminaci také koncepce dvojího efektu. Jedná se o takové akce, které mají zamýšlené, ale i nezamýšlené (obvykle negativní) důsledky.¹²⁹ Jako příklad můžeme uvést bombardování Srbska během kosovské krize, kdy při leteckém bombardování srbských vojenských cílů došlo také k bombardování civilních oblastí Bělehradu.

¹²⁴ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 159.

¹²⁵ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 161.

¹²⁶ JANZEKOVIC, John. *The use of force in humanitarian intervention: morality and practicalities*, 2006, s. 52.

¹²⁷ COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 171.

¹²⁸ BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 124.

¹²⁹ BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 124.

Nezamýšlené negativní důsledky jsou ospravedlnitelné, pokud jsou zároveň splněny tři podmínky:¹³⁰

1. Akce musí být učiněna v zájmu pozitivního důsledku.

2. Negativní důsledek je pouze předvídaný, nikoli zamýšlený, a to ani jako prostředek k naplnění správného cíle.

3. Negativní důsledky nejsou disproporcionální k zamýšleným pozitivním důsledkům.

Podle Walzera je nezbytné, aby se aktér snažil minimalizovat negativní důsledky vojenských operací i za cenu ohrožení svých vojáků a zvýšení vlastních nákladů a ztrát. Přirozeně-právní perspektiva bude prosazovat Walzerův pohled. Naopak vojáci budou upřednostňovat ochranu svých vojenských jednotek před bezpečím civilistů, jelikož to usnadní vojenské vítězství, a tedy i prosazení národního zájmu.¹³¹ Kromě přijetí většího rizika pro operující vojenské jednotky je důležité vyvarovat se použití specifických druhů zbraní (například pozemních min nebo jaderných zbraní proti populačním centrům).¹³² Co se týče otázky nenásilných prostředků jako ekonomických sankcí, ty často dopadají na civilisty – pokud ztráty (zlo) převáží nad výnosy (dobro), pak samotné ekonomické sankce mohou porušit kritérium diskriminace.¹³³

Ius post bellum

Mezi základní cíle, kterých by mělo být po konci válečných operací dosaženo, patří především snaha zajistit spravedlivější mír. Lidská práva by měla být zajištěna lépe než před válkou.¹³⁴ Dále je nezbytné zajistit právo na sebeurčení. Vítěz by měl respektovat

¹³⁰ REED, Charles – RYALL, David. *The price of peace: just war in the twenty-first century*, 2007, s. 86; COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 177.

¹³¹ BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*, 2006, s. 125.

¹³² COPPIETERS, Bruno – FOTION, Nick. *Moral constraints on war: principles and cases*, s. 178–183.

¹³³ REED, Charles – RYALL, David. *The price of peace: just war in the twenty-first century*, 2007, s. 73; OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 98.

¹³⁴ WILLIAMS, Robert E. – CALDWELL, Dan. Jus post bellum: just war theory and the principles of just peace. *International Studies Perspectives*. 2006, 7(4), s. 309.

poraženého jako sobě rovného a dovolit mu svobodně si zvolit vlastní formu vlády.¹³⁵ Podle Alexandra Moseleyho si morální respekt zaslouží i poražené státy a národy. Pokud daný stát zachází s jiným národem represivně, pak daný národ zvyšuje pravděpodobnost agresivní protireakce.

Někteří autoři poukazují na problematické aspekty *ius post bellum*, tzn. zda kritéria spravedlnosti vyplývají z *ius ad bellum* a *ius in bello*. Například Fischer tvrdí, že na ukončení konfliktu jsou předešlé fáze dostatečné.¹³⁶ Naopak Williams a Caldwell se domnívají, že je pro ukončení konfliktů potřeba vytvořit specifický soubor kritérií.¹³⁷ Orend pak zastává názor, že všechny tři části spravedlivé války jsou spojeny do jednoho celku, který nelze rozdělit na jednotlivé části. Nesplněním jednoho *ius bellum* není možné dodržet literu spravedlnosti ani v jiných *ius bellum*.¹³⁸ Fischer naopak tvrdí, že spravedlivě se může vést i nespravedlivá válka.¹³⁹

Co se týče jednotlivých kritérií *ius post bellum*, je nezbytné je aplikovat na ukončení konfliktu. Podle Fischera je dostačující využít kritéria *ius ad bellum*. Naopak Orend vytváří kritéria vlastní,¹⁴⁰ a pro *ius post bellum* navrhuje následující kritéria.¹⁴¹

Obhájení práv

Po ukončení vojenských operací musí dojít k zajištění těch právních institucí, proti kterým byl konflikt veden. Orend mezi ně řadí právo na život, svobodu, právo na území a suverenitu.

¹³⁵ OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*, 2000, s. 35.

¹³⁶ REED, Charles – RYALL, David. *The price of peace: just war in the twenty-first century*, 2007, s. 79.

¹³⁷ WILLIAMS, Robert E. – CALDWELL, Dan. *Jus post bellum: just war theory and the principles of just peace. International Studies Perspectives*. 2006, 7(4), s. 309.

¹³⁸ STAHN, Carsten – KLEFFNER, Jann K. *Jus post bellum: towards a law of transition from conflict to peace*, 2008, s. 40.

¹³⁹ REED, Charles – RYALL, David. *The price of peace: just war in the twenty-first century*, 2007, s. 218.

¹⁴⁰ STAHN, Carsten – KLEFFNER, Jann K. *Jus post bellum: towards a law of transition from conflict to peace*, 2008, s. 42.

¹⁴¹ STAHN, Carsten – KLEFFNER, Jann K. *Jus post bellum: towards a law of transition from conflict to peace*, 2008, s. 37–49.

Proporcionalita a publicita

Toto kritérium poukazuje na *ius ad bellum* a *ius in bello*. Jedná se především o spravedlivé stanovení podmínek mírového uspořádání mezi aktéry konfliktu. Podmínky by neměly být určovány pomstou. Aktéři by naopak měli veřejně deklarovat vstup do války a vyvarovat se prohlášení nutnosti bezpodmínečné kapitulace. Autor se ovšem snaží vyhnout situaci, kdy jednotliví aktéři překročí pomyslnou hranici a ocitnou se ve stavu křížové výpravy, kdy konflikt může skončit totálním zničením nepřítele.

Diskriminace

Kritérium diskriminace nás nutí k tomu, abychom se snažili aktivně rozlišovat mezi vládci a poddanými, mezi odpovědnými a nevinnými. Okupační jednotky by měly samozřejmě rozlišovat mezi civilisty a vojáky, kteří nesou odpovědnost za vojenské operace.

Trest

Pokud se prokáže, že se daný stát stal agresorem, je nezbytné stanovit přiměřený trest. Orend sám stanovuje tři důvody pro udělení trestu:

- Je nutné odradit případné budoucí agresory.
- Trest pro strůjce agrese může podle něj napomoci změně a rehabilitaci provinilého státu.
- Nepotrestání agresora degraduje cenu a společenský status utrpení jeho oběti.

Co se týče formy trestu, měl by o její výši rozhodnout příslušný soud, před kterým by měli stanout příslušníci ozbrojených složek obžalovaných z válečných zločinů.

Kompenzace

Kompenzaci má vítězný stát nebo koalice států požadovat po poraženém. Samotná výše by však neměla zabránit v poválečné rekonstrukci. Přijetím tohoto principu by se mělo zabránit militantnímu revanšismu.

Rehabilitace

Po ukončení vojenských operací by mělo dojít k demilitarizaci a politické rehabilitaci státu v rámci mezinárodního společenství. Orend dodává, že „*je legitimní usilovat nejen o úspěšný odpor vůči agresí, ale také o rozumnou formu zabezpečení proti jejímu opakování v budoucnosti*“.¹⁴² „Správná“ změna režimu je pro budoucí vývoj země zásadní. Podle Orenda „lidé nemají právo zakládat agresivní nebo lidská práva porušující režim, stejně jako nemá člověk právo bít jiné lidi na základě své svobody projevu“.¹⁴³ Taková „minimálně“ spravedlivá komunita se snaží:

- 1) vyhnout porušování práv ostatních minimálně spravedlivých komunit,
- 2) získat uznání své legitimacy v očích svých vlastních členů i mezinárodního společenství,
- 3) respektovat práva všech svých členů.

Transformaci můžeme pokládat za úspěšnou, pokud je režim stabilní a minimálně spravedlivý. Legitimitu nový režim získá skrze hlasování občanů v demokratických a svobodných volbách. Orend se sám pokouší podat desetibodový „recept“, který by měl vést k vytvoření minimálně spravedlivé společnosti:

1. Svědomitě dodržovat válečné konvence během procesu svržení režimu a okupace.
2. Zbavit se adekvátní části starého režimu a soudit jeho válečné zločince.
3. Odzbrojit a demilitarizovat společnost.
4. Zajistit bezpečnost po celé zemi.
5. Ve spolupráci s reprezentativní skupinou domácích obyvatel vypracovat novou ústavu respektující lidská práva a obsahující prvky principu brzd a protivah.
6. Dovolit jiným, nestátním sdružením nebo prvkům občanské společnosti fungovat a rozvíjet se.
7. Vzdát se reparací a sankcí ve prospěch investic do obnovy a rozvoje ekonomiky poraženého státu.

¹⁴² STAHN, Carsten – KLEFFNER, Jann K. *Jus post bellum: towards a law of transition from conflict to peace*, 2008, s. 41.

¹⁴³ STAHN, Carsten – KLEFFNER, Jann K. *Jus post bellum: towards a law of transition from conflict to peace*, 2008, s. 44.

8. V případě nezbytnosti očistit vzdělávací osnovy o prvky propagandy minulého režimu a vtisknout do nich nové hodnoty.

9. Zajistit, aby přínosy nového společenského řádu byly konkrétní a rozložené mezi celou populaci.

10. Následovat řádnou, nepřiliš uspěchanou strategii odchodu ve chvíli, kdy se nový režim postaví na vlastní nohy.

3. Politické myšlení Johna Rawlse

Na počátku je důležité zdůraznit, že na mezinárodní teorii mezinárodních vztahů má velký vliv jeho vnitropolitická interpretace spravedlnosti. Pokusím se blíže analyzovat spravedlnost, jak je pojímána v *Teorii spravedlnosti* a následně v *Politickém liberalismu*. Právě *Politický liberalismus* je zásadní prací, na kterou úzce navazuje jeho koncepce mezinárodní spravedlnosti. Toto dílo vzniklo v důsledku nedostatků v *Teorii spravedlnosti*, které se Rawls pokusil v *Politickém liberalismu* opravit. Závěry, které učinil v *Politickém liberalismu*, tak jsou velmi důležité, protože takto upravenou verzi principů spravedlnosti následně v díle *Právo národů* aplikoval na mezinárodní spravedlnost. Je nezbytné připomenout, že při hodnocení Rawlsových principů mezinárodní spravedlnosti musíme vycházet z *Politického liberalismu*. Přijetím této premisy nám totiž pomůže pochopit jednotlivé Rawlsovy závěry.

3.1. „Raný“ John Rawls: *Teorie spravedlnosti*

Rawls se ve své nejznámější a nejcitovanější práci *Teorie spravedlnosti*¹⁴⁴ pokusil vybudovat liberální teoretický systém spravedlnosti jako férovosti (justice as fairness). Spravedlnost jako férovost by měla podle Rawlse odpovídat tradicím a idejím demokratické kultury a společnosti. Férovost u Rawlse znamená, že se na spravedlnosti shodneme v takové situaci, ve které jsme si rovni, přičemž se jedná o spravedlnost pro všechny aktéry a zúčastněné strany. Rawls chtěl svojí prací odpovědět na utilitarismus,

¹⁴⁴ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995.

jenž byl tehdy převládající teorií morální filosofie¹⁴⁵ a jehož cílem je maximalizace užitku v pospolitosti. Rawls utilitarismu vytýkal, že nedokáže rozlišovat mezi jednotlivci a jejich specifickými tužbami a že vede k tomu, že práva jednotlivců nebo skupin mohou být obětována ve jménu celku.¹⁴⁶ Utilitarismus nerespektuje integritu jednotlivce, protože kvůli maximalizačnímu nebo průměrnému užitku chápe politické a morální principy jako výsledek racionální volby jednotlivce. Utilitarismus tedy potenciálně vede k výrazným zásahům do práv jednotlivce, a to kvůli společnosti a maximalizaci užitku v ní.

Rawls se v *Teorii spravedlnosti* pokusil vytvořit takovou teorii, která by nebyla aplikovatelná na vše, co se ve společnosti děje, ale pouze na základní strukturu společnosti (basic structure of society).¹⁴⁷ Do základní struktury řadí hlavní společenské instituce a ty vazby, jež jsou spolu spojeny v jednu společnost. Základní struktura je podle Rawlse způsob, jakým se významné společenské instituce podílejí na rozdělení základních práv a povinností a poté určují rozdělení prospěchu plynoucího ze společenské kooperace.¹⁴⁸ Mezi významné instituce patří nejen ekonomické a společenské mechanismy, ale také ochrana svobody myšlení a svědomí, soukromé trhy a soukromé vlastnictví či monogamní rodina. Zásadní dopad základní struktury je tedy na jednání, tužby, přání a možnosti a schopnosti jednotlivců. Rawls se proto domnívá, že spravedlnost je první ctností institucí. V Rawlsově teorii spravedlnosti probíhají interakce v institucionálním kontextu základní struktury společnosti, která upravuje celkovou distribuci, a proto musíme jeho teorii chápat jako holistickou (kolektivní).

¹⁴⁵ HANDYSIDE, John. *The historical method in ethics and other essays*. Liverpool: The University Press, 1919; MILL, John Stuart. *Utilitarismus*. Praha: Vyšehrad, 2011; SEN, Amartya – WILLIAMS, Bernard. *Utilitarianism and beyond*. New York: Cambridge University Press, 1982.

¹⁴⁶ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 26–27; FREEMAN, Samuel. *The Cambridge companion to Rawls*, s. 426–456; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 69.

¹⁴⁷ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 19; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 70.

¹⁴⁸ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 17.

Společnost můžeme označit za spravedlivou tehdy, pokud se jedná o férový systém společenské kooperace občanů, kteří jsou si rovni a jsou svobodní. Společnost musí fungovat jako systém férové spolupráce.¹⁴⁹ Další důležitou roli v Rawlsově filosofii hrají pojmy rozumný a racionální. Tyto pojmy poskytují důležitou představu o rovných a svobodných občanech, kteří jsou zároveň morálními osobami. Občané jsou nadáni takovou morální povahou, která je vyjádřena dvěma morálními mohutnostmi. První mohutností je smysl pro princip práva a spravedlnosti (princip férové spolupráce) a druhou mohutností pak smysl pro koncepci vlastního dobra (schopnost vytvořit pro sebe a následovat vlastní vizi dobrého života a přijmout odpovědnost za své konání). První mohutnost vychází z toho, co je rozumné, a druhá mohutnost pak z toho, co je racionální. Jednotlivci prosazují své představy o dobrém životě na základě racionality, zároveň však jednají podle společných a rozumných principů společenské kooperace. Spravedlnost bude vycházet z takové situace, která je charakterizována mocenskou symetrií a nestranností aktérů ve férové situaci. Přítomnost těchto principů lze definovat na základě hypotetické společenské smlouvy. Rawlovým příspěvkem do teorie společenské smlouvy je tzv. původní situace.¹⁵⁰ Původní situace je moderní podoba přirozeného stavu.¹⁵¹ V původní situaci je jednotlivec postaven za tzv. závoj nevědomí (veil of ignorance).¹⁵² Jednotlivec neví o svém pohlaví, sociálním statusu, zájmu, nadání ani o své inteligenci. Závoj nevědomí modeluje principy spravedlnosti za spravedlivých, a tedy férových podmínek, a měl by zabránit zvýhodnění jakékoli skupiny nebo jakéhokoli jednotlivce. Jestliže jednotlivec neví, jaká bude jeho pozice v reálném světě, musí se rozhodnout pro takové uspořádání, které bude spravedlivé a které nebude

¹⁴⁹ KIS, János. *Současná politická filosofie: sborník textů anglosaských autorů 20. století*, s. 174.

¹⁵⁰ FREEMAN, Samuel. *The Cambridge companion to Rawls*, s. 144; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 71; KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*, s. 74–75.

¹⁵¹ KIS, János. *Současná politická filosofie: sborník textů anglosaských autorů 20. století*, s. 14.

¹⁵² Původní situace je takový myšlenkový experiment, který by měl simulovat naše rozhodování z morálního hlediska a vynechat ta fakta, která jsou náhodná. Blíže viz RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 121–122; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 72.

nikoho zvýhodňovat, protože nikdo neví, zda nebude sám znevýhodněn. Volbu provede na základě racionálního kalkulu a také na základě vlastní sebeúcty, která integruje individuální a sociální dobro. Původní situace a přirozený stav není důležitý kvůli antropologickému vztahu mezi lidmi, nýbrž kvůli filosofické rovnosti mezi lidskými bytostmi. Původní stav má na základě rozumnosti a racionality zúčastněných rozlišeny dvě součásti.¹⁵³ Následování vlastní koncepce dobra vychází z racionality a díky rozumnosti přijímáme morální sankce vůči svému vlastnímu jednání.¹⁵⁴ Původní situace Johna Rawlse není postavena na tržně-liberálním konceptu „homo economicus“ ani na teorii racionální volby. Racionalita jednotlivce je pouze částí původní situace.¹⁵⁵ Podle Rawlse je samotná čistá racionalita aktérů jako pojem fiktivní, a proto ji odlišuje od původního stavu, který je plně autonomní, tedy pouze konceptuální. Racionalita umožní jedinci nezainteresovanost na zájmech jiných a rozumnost pak zajistí podvolení se etickým požadavkům pospolitosti.¹⁵⁶

Smluvní strany se dokážou dohodnout na principech spravedlnosti díky tomu, že podle Rawlse existují esenciální statky, které jsou součástí všech koncepcí dobrého života, přičemž takový život je důležitý i pro vývoj morální mohutnosti lidské bytosti.¹⁵⁷ Primární dobra motivují jednotlivé strany, a proto se na nich tyto strany dohodnou a přijmou je. Je však důležité zmínit, že mezi primární dobra nejsou zahrnuty pouze ekonomické záležitosti, ale jedná se o mnohem širší rozsah. Patří mezi ně základní občanské svobody, svoboda pohybu, zaměstnání, bohatství či přístup k úřadům. K dobře uspořádané společnosti dále patří sebeúcta. Právě sebeúcta nám pomůže vidět ostatní bytosti jako rovnocenné a svobodné občany. Tento požadavek musí splňovat každá

¹⁵³ KIS, János. *Současná politická filosofie: sborník textů anglosaských autorů 20. století*, s. 179.

¹⁵⁴ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 22.

¹⁵⁵ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 93; FREEMAN, Samuel. *The Cambridge companion to Rawls*, s. 154–160.

¹⁵⁶ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 92.

¹⁵⁷ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 73.

osoba, která chce být součástí dobře uspořádané společnosti.¹⁵⁸ Někdy bývá právě proto Rawls kritizován za to, že pokud je smlouva pouze hypotetická, není nikdo k ničemu zavázán a nemusí daný závazek respektovat, protože se nejedná o smlouvu, která by měla sílu. Tato kritika, jejímž zastáncem byl například významný rovnostářský liberál Ronald Dworkin, donutila Rawlse specifikovat původní stav a hypotetickou smlouvu. Rawls později zdůraznil, že hypotetická smlouva nás nemá k ničemu vázat, zavazuje nás pouze na základě fundamentálních myšlenek svobodného, demokratického systému. Společenská smlouva by nám neměla předkládat nové závazky, ale naopak pomoci nalézt principy spravedlnosti, které již jsou k dispozici. Hypotetická společenská smlouva uvádí naše intuitivní soudy a jednotlivé principy správné společnosti, jejichž výsledkem je reflexivní rovnováha. Původní situace nám modeluje lidské soudy „zde a nyní“ při zkoumání férových podmínek a legitimně omezuje naše jednání při kooperaci s rovnými a svobodnými lidskými bytostmi. Dále je původní situace kritizována kvůli tomu, že se jedná o rozhodnutí jednotlivce, nikoli o smluvní situaci mezi jednotlivci, protože se všichni rozhodují na základě identických premis. Rawls by namítal, že lidské bytosti mají pouze jednu společnou charakteristiku a že ostatní stejně neznají a nemohou vědět, že nejsou férové. Rawls dospěl k závěru, že by si lidé v původní situaci vybrali následující dva principy spravedlnosti.¹⁵⁹

- 1) Každá osoba má právo na plně adekvátní rozvrh rovných základních svobod, který je slučitelný s obdobným rozvrhem svobod pro všechny.
- 2) Společenské a ekonomické nerovnosti musejí splňovat dvě podmínky. Za první musejí být spojeny s úřady a pozicemi přístupnými všem za podmínek férové rovnosti příležitostí a za druhé musejí sloužit k co největšímu prospěchu nejméně zvýhodněným členům společnosti (tzv. princip difference).

¹⁵⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 74.

¹⁵⁹ KIS, János. *Současná politická filosofie: sborník textů anglosaských autorů 20. století*, s. 166.

První princip má přednost před druhým. Ve druhém principu má přednost férová rovnost před principem difference.

V Rawlsově díle je kladen značný důraz na nespravedlnost, která vychází z reálného přirozeného světa nerovností (zdůrazňuje talent nebo handicap) a nerovností, které vyplývají ze společnosti a které ovlivňují distribuci ekonomických statků (sociální status a rozdílný příjem). Nerovnostem by měl zabránit princip difference a rovné příležitosti, které vycházejí z původního stavu. Pokud pokládáme za důležitý pouze první princip, tak tento princip Rawls označuje za přirozenou svobodu (natural liberty). Pro původní distribuci je potřeba rovná svoboda pro všechny lidské bytosti a je nutný prostor pro uplatnění specifického talentu každého člověka. Pokud vychází rovné příležitosti z morální nahodilosti, pak bohužel prohlubují sociální a ekonomické nerovnosti a nejsou podle Rawlse morálně přijatelné.¹⁶⁰ Každá společnost je nespravedlivá, pokud se nesnaží redukovat majetkové a jiné nerovnosti. Rawls zdůrazňuje, že distribuce statků a talentů je věc společná, protože distribuce společného statku by měla sloužit celé společnosti, především pak znevýhodněným jedincům.¹⁶¹ Tyto myšlenky Johna Rawlse byly ostře kritizovány ze strany libertariánů a tržních fundamentalistů (mezi nejznámější z nich patří Robert Nozick).¹⁶²

3.2. „Pozdní“ John Rawls: *Politický liberalismus*

Rawls výše uvedené úvahy postupně vyvíjel v rámci svého politického myšlení, které bylo taktéž ovlivněno kritikou jeho prací, především ze strany komunitaristických autorů (například Michaela Sandela). Tento trend zaznamenal vzestup v roce 1993, kdy byla vydána jeho druhá významná práce – *Political liberalism* (Politický liberalismus) – , která má pro Rawlsovu mezinárodní politickou teorii zásadní význam. K revizi jeho původní filosofické teorie vedlo přesvědčení, že *Teorie spravedlnosti* nedokáže

¹⁶⁰ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 70.

¹⁶¹ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 71.

¹⁶² RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*, s. 70.

zodpovědět, proč by měly být liberální společnosti, které se řídí spravedlností jako férovostí, z dlouhodobého hlediska stabilní. Tázal se například, jak si mohou svobodní občané zdůvodnit principy spravedlnosti, aby je mohli přijmout za své.¹⁶³ Jedině pak totiž může být teorie spravedlnosti jako férovosti dlouhodobě udržitelná. Podle Rawlse je politický liberalismus postaven na předpokladu, že individuální dobro je totéž co spravedlnost (kongruenční argument). Kongruence je takový stav jednotlivce, který je shodný s jeho představou vlastního bytí. V praxi to znamená, že se občané nepodřídí pravidlům kvůli nátlaku nebo aktuálnímu rozložení moci v dané společenské struktuře. Daný status chápe jednatel jako součást své morální přirozenosti, která je podmíněna svobodou a rovností. Občané by měli nabýt smysl pro spravedlnost (sense of justice) a daná společnost by se měla stát dlouhodobě spravedlivou a stabilní, neboť občané přijmou spravedlnost za součást svého individuálního já.¹⁶⁴ Rawls se tímto hlásí ke Kantovi a v *Teorii spravedlnosti* pak přímo mluví o kantovské interpretaci teorie spravedlnosti. Občan má k dispozici dvě morální mohutnosti. První mohutností je schopnost uvažovat o spravedlnosti a druhou pak schopnost dosáhnout svých životních cílů pomocí racionality. Spojením obou mohutností se člověk stává morálně autonomní a tím pádem svobodnou bytostí. Rawls zdůrazňuje, že jeho původní stav je specifický druh Kantova kategorického imperativu, protože základem je morální autonomie člověka (vyjádření podstaty svobody a rovnosti). Jedná se o fundamentální aspekt morální osobnosti každého člověka.

Postupem času však Rawls dospěl k přehodnocení fundamentálního aspektu morální osobnosti. V *Politickém liberalismu* již Rawls tvrdí, že daný fundamentální aspekt není v pluralitní demokratické společnosti možný. Pluralismus by zajistil, že by se Kantův ideál nemohl prosadit kvůli odlišným etickým doktrínám, které se v pluralitní společnosti vyskytují. Pokud by si daná moc vynutila určitou morální

¹⁶³ ROGERS, Carl Ransom. *Způsob bytí: klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*, Praha 2014.

¹⁶⁴ FREEMAN, Samuel. *The Cambridge companion to Rawls*, s. 277–315; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 78.

doktrínu na skupině, která se s ní neztotožňuje, znamenalo by to porušení její specifické morální autonomie a daná moc by pozbyla legitimitu, a to i kdyby se jednalo o kantovskou doktrínu, neboť by porušila jedno z hlavních dober *Teorie spravedlnosti*.¹⁶⁵ Podle Rawlse se v západní tradici vyskytuje tzv. rozumný pluralismus (reasonable pluralism), který vznikl na počátku reformace v 16. století. Odmítnutím pluralismu bychom podporovali pnutí uvnitř společnosti a vedlo by to k vzájemným konfliktům.¹⁶⁶ Liberální hnutí stojí na akceptování těchto proti sobě navzájem stojících teorií. Základní struktura společnosti se nemůže rozvíjet na základě jedné morální doktríny, ať již jakékoli – včetně Rawlsovy teorie spravedlnosti jako férovosti. Pluralita je pro existenci liberalismu natolik zásadní, že pokud by pluralismus zmizel, způsobilo by to zánik liberalismu jako takového. Pokud by pluralismus neexistoval, znamenalo by to, že se jedna z morálních doktrín dostala k moci a zneužila moc k prosazení své doktríny. To je možné díky tzv. faktu útlaku (fact of oppression), který působil v době středověké Evropy, kdy Evropu sužoval strach v podobě inkvizice.¹⁶⁷

V *Politickém liberalismu* se Rawls začal zabývat otázkou legitimacy jakékoli moci v rámci plurality demokratických společností. Moc se stává legitimní pouze tehdy, pokud přijme monopol násilí státu z rozumných důvodů, nikoli na základě stávajícího rozložení moci ve státě.¹⁶⁸ Pluralita svobodné společnosti nám zaručuje, že nebude existovat dokonalý konsensus v otázkách spravedlnosti kvůli existenci navzájem si konkurujících morálních ideologií. Jak tedy docílit konsensu uvnitř společnosti, když spravedlnost nemůže vycházet z dané morální, náboženské ani ekonomické doktríny.¹⁶⁹ Rawls přišel s koncepcí politické, nikoli metafyzické koncepce spravedlnosti. Tato politická koncepce by měla vycházet z demokratické kultury, která vybuduje překrývající konsensus (overlapping consensus) pro fungování společenských

¹⁶⁵ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. xv–xvi.

¹⁶⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 80.

¹⁶⁷ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 37.

¹⁶⁸ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 137.

¹⁶⁹ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 4.

institucí.¹⁷⁰ Pravidla institucí by měla být pro všechny občany rozumná, a to díky veřejnému rozumu¹⁷¹ (public reason). Každé společnosti hrozí mocenský útlak dané doktríny. Tuto neschopnost dosáhnout konsensu nazývá tzv. břemeno usuzování (burdens of judgment) a v *Politickém liberalismu* popisuje šest možností břemen usuzování.¹⁷²

- 1) V rámci určitého sporu existují komplexní a často protichůdné empirické a vědecké poznatky, hypotézy a teorie, které není snadné objektivně posoudit.
- 2) Přestože se obě strany v diskusi shodnou na tom, jaká jsou „fakta“, přisuzují jim odlišnou váhu.
- 3) Všechny myšlenkové koncepty jsou v jistém smyslu vágní a podléhají definičním neurčitostem.
- 4) Naše názory jsou do jisté míry ovlivňovány naší celkovou životní zkušeností, která se nutně musí lišit napříč společnostmi.
- 5) Zastávání jedné normativní pozice může vést k několika (někdy protichůdným) závěrům, jejichž celkovou váhu je obtížné zhodnotit z pozice druhé strany.
- 6) Každá společnost má svůj omezený „sociální prostor“ a musí nutně provést určitou selekci z celkové palety morálních, náboženských a filosofických systémů a ideologií.

Každá rozumná osobnost musí tato břemena usuzování uznat, a to kvůli své vlastní rozumnosti, která vychází ze zkušenosti „politická“, jež stojí na sporech.¹⁷³ Člověk je u Rawlse nejen racionální, ale zároveň rozumnou bytostí, a proto se snaží vytvořit takový systém spravedlnosti, který stojí na férové spolupráci. Rozumnost člověka je snaha daného člověka vyvarovat se egoismu, protože nestojí pouze na racionalitě, ale

¹⁷⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 81.

¹⁷¹ Politické hodnoty, které mohou všichni přijmout a které nevycházejí z dané metafyzické doktríny.

¹⁷² RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 56-57; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 82.

¹⁷³ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 63.

také na altruismu.¹⁷⁴ Osoba nebo osoby si stanoví svůj zájem a na základě rozumnosti pak Rawls předpokládá, že se budou snažit tento zájem ospravedlnit, nikoli prosadit ve společnosti silou.¹⁷⁵ Samotná racionalita je nedostačující, a to proto, že člověku bere morální cit (férová spolupráce v rámci společnosti). Tyto komplementární ideje (racionalita a rozumnost) plní důležitou roli, protože zastupují dvě morální mohutnosti. Smysl pro spravedlnost vychází z rozumnosti a racionalita nám pomáhá zajistit vlastní pojetí dobra.¹⁷⁶

Stabilní a spravedlivá společnost je i přes rozumný pluralismus možná, a to díky schopnosti odlišit všeobsažné (comprehensive) a politické doktríny.¹⁷⁷ Politickou koncepci spravedlivé společnosti podle Rawlse charakterizují tři podmínky:

1. Je aplikovatelná na základní strukturu společnosti.
2. Nestojí na všeobsažné doktríně.
3. Vyjadřuje tradici idejí, které jsou součástí demokratické kultury.

Mezi fundamentální ideje demokratické kultury patří:¹⁷⁸

- společnost jako férový systém spolupráce,
- idea občanů jako navzájem rovných a svobodných,
- idea dobře uspořádané společnosti, která vhodně reguluje koncepci spravedlnosti.

Demokratická politická kultura se skládá z institucí konstitučního zřízení, veřejné interpretace ústavních zvyklostí nebo historické paměti občanů daného státu. Toto je politická koncepce, ale mimo dané politické pozadí existují také takové normy, které

¹⁷⁴ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 83.

¹⁷⁵ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 50.

¹⁷⁶ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 52.

¹⁷⁷ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 13.

¹⁷⁸ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 13, 100–101.

regulují občanskou společnost.¹⁷⁹ Politická koncepce spravedlnosti by měla být prospěšná pro všechny vrstvy obyvatelstva, nikoli jen pro „vyvolené“ kasty. Spolupráce občanů je dána obecně veřejnými pravidly, se kterými bude souhlasit každá racionální a rozumná osoba, a to díky reciprocitě (podílení se na určitém společném cíli, jenž díky stejným podmínkám poskytne každé lidské bytosti, která se na něm podílí, podobný užitek).¹⁸⁰

Všechny všeobsažné doktríny si z dobrého důvodu zvolí politický liberalismus. Politický liberalismus pomůže každé všeobsažné doktríně stát se součástí společenského konsensu.¹⁸¹ Každý liberální stát by měl mít dva druhy konsensů. První je ústavní a druhý je překrývající. Na rozložení moci může být postaven ústavní konsensus. Jedná se o nejistou interpretaci základních práv a svobody státu, která se časem stane součástí demokratické kultury společnosti. Jakmile tyto interpretace proniknou do demokratické kultury, nabydou formy překrývajícího se konsensu.¹⁸² Je zajímavé, že sám Rawls považuje svoji teorii spravedlnosti jako férovosti pouze za jednu z koncepcí spravedlnosti, které mohou vytvořit konsensu.¹⁸³

Debatu v rámci demokratické společnosti můžeme vést pomocí tzv. veřejného rozumu. Každý občan by se měl na základě racionality a rozumnosti snažit chovat občansky a podporovat ty dané politické názory, které jsou pro všechny občany racionální a ospravedlnitelné. V debatách bychom neměli využívat takové argumenty, které vycházejí ze všeobsažných doktrín, ale z politické koncepce spravedlnosti.¹⁸⁴ Obrazem veřejného rozumu by měl být v reálném světě ústavní nebo nejvyšší soud, protože nejedná na základě pouhé vůle většiny, která je v rozporu s rozumným

¹⁷⁹ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 14.

¹⁸⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 84.

¹⁸¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 85.

¹⁸² RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 164–165; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 86.

¹⁸³ HRUBEC, Marek (ed.). *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*, Praha 2004.

¹⁸⁴ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. liii.

pluralismem.¹⁸⁵ Debaty veřejného rozumu se mohou týkat bezpečnosti a zdraví obyvatel nebo ekonomické a sociální politiky, jejímž cílem je sebeúcta, rovnost a svoboda obyvatel dané země.¹⁸⁶ Veřejný rozum bychom měli nalézat pouze ve veřejných politických institucích, nikoli v institucích občanské společnosti.¹⁸⁷ Vodítky veřejného rozumu by měly být procedurální a substantivní normy.¹⁸⁸

Jedinou výjimkou, kdy je možné za politický liberalismus pokládat všeobsažnou doktrínu, tak je situace, kdy daný aktér (například Martin Luther King, Jr.) sice argumentuje všeobsažnou doktrínou, ale zároveň podporuje hodnoty spravedlnosti vyznávající veřejný rozum. Martin Luther obhajoval občanská práva za pomoci protestantského křesťanství. Aby byla jeho argumentace přijatelná, musel splnit dvě podmínky: jeho argumenty musely být v mezích veřejného rozumu a musely být samotným veřejným rozumem podpořeny.¹⁸⁹ Křesťanství, jako příklad všeobsažné doktríny, mohlo být přijatelná pouze díky hodnotám, které jsou součástí veřejného rozumu. Samozřejmě nastává problém, zda veřejný rozum neomezuje svobodu vyznání a svědomí, a pokud ano, pak porušuje morální autonomii, a je tedy nespravedlivý. Rawls by pravděpodobně argumentoval, že této situace se nemusíme příliš obávat, protože veřejný rozum stanovuje pouze morální omezení, nikoli limity moci, které by bylo možné vynutit si silou a pomocí zákonných sankcí.

¹⁸⁵ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 231.

¹⁸⁶ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 245.

¹⁸⁷ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 214.

¹⁸⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 87.

¹⁸⁹ RAWLS, John. *Political liberalism*, s. 462.

4. Teorie mezinárodní spravedlnosti: *Právo národů*

4.1. Mezinárodní spravedlnost

4.1.1. Národ jako aktér mezinárodních vztahů

Je důležité si uvědomit, že hlavním aktérem mezinárodních vztahů v *Právu národů* je národ. Rawls tvrdil, že mezinárodní úroveň je odlišná od úrovně vnitrostátní, kde jsou hlavními aktéry jednotlivci.¹⁹⁰ Představitelé novověké politické filosofie, především novověcí teoretici přirozeného práva, považovali za morálního aktéra mezinárodních vztahů stát, který pokládali za korporátní osobu s právy a povinnostmi.¹⁹¹ Příčinou změněného pohledu na stát jako na morální osobu byl vznik vestfálského systému mezinárodních vztahů. Stát měl významnou vnější a vnitřní suverenitu a morální autoritu. Rawls sice v mnohém navazuje na tuto tradici, na rozdíl od novověkých autorů však pokládá za hlavního aktéra mezinárodních vztahů národ, nikoli stát jako jeho předchůdci. Snahou Rawlse bylo omezit stát v jeho vnější i vnitřní suverenitě. Národ nemůže kvůli vnější suverenitě vést agresivní válku za účelem prosazení svých národních zájmů a ve vnitřní suverenitě pak nemůže porušovat lidská práva. Druhý Rawlsův nesouhlas se týká přirozeného práva, které podle něj nemůže být zdrojem principů mezinárodní spravedlnosti. Rawls jej nemůže akceptovat, protože jej pokládá za univerzální ideologii, a domnívá se, že na základě všeobecné doktríny nelze dosáhnout konsensu národů a států.

Rawls zdůrazňuje, že aktéři mezinárodních vztahů vycházejí ze dvou předpokladů. Prvním předpokladem je, že existují specifické národy, které jsou morálními osobami a disponují právy a povinnostmi. Druhý předpoklad se týká samotné existence

¹⁹⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 103–141.

¹⁹¹ MARTIN, Rex – REIDY, David A. *Rawls's law of peoples: a realistic utopia?*, s. 31; VATTEL, Emer de. *The law of nations, or, Principles of the law of nature, applied to the conduct and affairs of nations and sovereigns, with three early essays on the origin and nature of natural law and on luxury*. Indianapolis, IN: Liberty Fund, 2008; PUFENDORF, Samuel. *The whole duty of man according to the law of nature*. Indianapolis, IN: Liberty Fund, 2003; WOLFF, Christian. *Jus gentium methodo scientifica pertractatum*. Buffalo, N.Y.: W.S. Hein, 1995. Classics of international law, no. 13.

a soběstačnosti národa. Národ existuje díky tomu, že jej jeho vlastní členové pokládají za morálně správný a v rámci své komunity (národa) spolu sdílejí společnou sympatii (identitu, pocit, že jsou součástí stejné pospolitosti).¹⁹² Rawls ovšem připomíná, že situace není tak jednoduchá, jak se může zdát, protože v rámci různých států se vyskytují různé národy, a navrhuje proto takové řešení: vytvořit multikulturní státy s ústavou.¹⁹³ Na základě *Práva národů* nejsem schopen určit, k jaké teorii nacionalismu se Rawls přiklání, ve svých koncepcích ovšem kombinuje etnické a občansko-politické přístupy k chápání národa. V chápání státu a národa se Rawls odlišuje od realismu, který za morálního aktéra považuje stát. Rawls naopak za morálního aktéra pokládá národ.¹⁹⁴

Podle Rawlse není morální osobou pouze jednotlivec. Pojem „osoba“ chápal jako subjektivního aktéra práva. Osobou může být jednotlivec, ale též národ, církev, korporace nebo sportovní tým. Rozdíl mezi národem a jednotlivcem je ten, že jednotlivec pro svoji existenci potřebuje společnost, národ však nikoli. Podmínkou existence národa není kontakt a případná spolupráce s jinými národy. Mezinárodní organizace či mezinárodní obchod mají pro národ druhořadý význam. Proč? Rawls tvrdí, že mezinárodní spolupráce je možná pouze díky národní úrovni, na které dochází ke „skutečné“ politice. Každý národ ovládá svoji zemi a uplatňuje „své“ normy, které na daném území platí a které nejsou na kvalitativně stejné úrovni jako normy globální. Jednotlivci se národ podobá svou schopností jednat, přičemž tato schopnost je mu dána díky morální povaze a umožňuje mu vést politiku na domácí a mezinárodní úrovni. Národ je stejnou korporátní osobou, jako je občan morální a korporátní osobou ve své národní společnosti. Skupina se národem může stát pouze tehdy, má-li společný cíl

¹⁹² MILLER, David. *National responsibility and global justice*, s. 124–126; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 110. 1) společná identita; 2) veřejná politická kultura; 3) členové národa ctí speciální závazky vůči sobě navzájem; 4) národ není chápán pouze instrumentálně; 5) členové národa usilují o politické sebeurčení.

¹⁹³ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 45.

¹⁹⁴ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 110.

a schopnost prosadit tyto cíle pomocí instrumentálních prostředků podle jasných morálních a procedurálních měřítek.¹⁹⁵ Reprezentantem národa je jeho vláda, ovšem vláda může být jeho reprezentantem pouze tehdy, pokud neprosazuje konkrétní představu spravedlnosti.¹⁹⁶ Paternalistická vláda je pro Rawlse nepřijatelná, i kdyby byla liberální a neporušovala by lidská práva, a to z důvodu pasivity občanů při utváření spravedlnosti. Národ je povinen dodržovat zákony, nést zodpovědnost za jejich porušení a pracovat ve svém zájmu.¹⁹⁷ V rámci práva národů mají národy své legitimní národní zájmy, i když se nejedná o národní zájem z pohledu realistické tradice.¹⁹⁸ Národním zájmem je zajištění a starost o vlastní území, ale též o řádnou sebeúctu (proper self-respect). Sebeúcta a zájem národa o uznání ze strany ostatních národů tak představují základní zájem, který Rawls popisuje pomocí pojmu *amour-propre*. Daný pojem vychází z myšlení J. J. Rousseau a je výsledkem sociálních potřeb. Právě na základě *amour-propre* se Rawls domnívá, že národ při svém jednání nevychází pouze z bezpečnostního dilematu, ale dokáže také uznat jiné národy a spolupracovat s nimi, a to za férových podmínek. V *Teorii spravedlnosti* tak jednotlivci i národy akceptují reciprocitu.¹⁹⁹ Národ navíc jako individualita představuje takovou morální osobu, která dokáže uznat ostatní, a tedy i jejich morální autonomii. Je zajímavé, že Rawls připisuje morální autonomii nejen liberálně-demokratickým národům, ale též (dle jeho slov) slušným hierarchickým národům.

Historické dědictví a sociální vazby jednotlivců k sobě samým představují v rámci národa nejen jedinou důležitou součást mezinárodní spravedlnosti, ale též schopnost národa spojit své občany do takového společenského uspořádání, kde se vymáhá

¹⁹⁵ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 47.

¹⁹⁶ MARTIN, Rex – REIDY, David A. *Rawls's law of peoples: a realistic utopia?*, s. 247.

¹⁹⁷ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 20.

¹⁹⁸ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 51.

¹⁹⁹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 35.

monopol legitimního násilí.²⁰⁰ Donucovací moc není pro Rawlse ani ostatní sociální liberály dostatečným principem legitimního státu. Podle Rawlse je také nutná státní autorita, která vytváří takový pocit uznání u občanů, aby se při akceptování zákonů morálně podvolili. Politická autorita (vláda) musí být nutnou podmínkou spravedlivé společnosti. Legitimní vláda je pak důležitá pro uznání národa. Národ poskytne jednotlivci možnost interakce s ostatními jednotlivci jako korporátní aktér, který komunikuje s ostatními národy. Rawls tvrdí, že jeho teorie společenské smlouvy je dostatečně propracována, aby bylo možné dokázat existenci legitimní moci na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Hlavním aktérem mezinárodních vztahů je však stále národ, nikoli jednotlivec, neboť mu chybí globální morální základ spravedlnosti pro hypotetickou smlouvu v globálním původním stavu. Vztah ke „svým“ občanům je velmi speciální, a to díky specifické donucovací moci státu. Domácí vynucovací moc je pro Rawlse jeden z důvodů morální legitimacy hranice státu a národa. Hranice Rawls uznává jako morálně důležité, to však neznamená, že je nutné zakonzervovat daný stav politické světové mapy.²⁰¹

Rawlsovu mezinárodní teorii však stále nemůžeme pokládat za obhajobu vestfálského systému mezinárodních vztahů, a to kvůli tomu, že národy nemají absolutní suverenitu, kterou ve vestfálském systému disponují státy. Domácí společnost je dále holistická (kolektivní) a spravedlnost se uplatňuje na rovině Rawlsovy základní struktury společnosti. Rawls opět zdůrazňuje reciprocitu a spolupráci za férových podmínek mezi národy.²⁰² Nejdůležitější rozdíl mezi Rawlsem a realismem je Rawlsovo odmítnutí morálního omezení jednání národa a odmítnutí realistického pojetí stability mezinárodního systému, které stojí na mocenské rovnováze sil. Realismus popisuje stát jako racionálního aktéra, který se snaží maximalizovat svoji moc politickou

²⁰⁰ SANGIOVANNI, Andrea. Global justice, reciprocity, and the state. *Philosophy and Public Affairs*. 2007, 35(1), 3–39.

²⁰¹ BLAKE, Michael. Distributive justice, state coercion, and autonomy. *Philosophy and Public Affairs*. 2001, 30(3), 257–296.

²⁰² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 25.

(bezpečnostní) a hospodářskou v anarchickém prostoru. Státy se však podle Rawlse nemohou stát součástí OSN, a to kvůli omezení svých politik v zahraniční politice. Omezením státu je podle realismu pouze moc ostatních států.²⁰³ Rawls však považuje za nepřijatelné, aby se stát staral pouze o moc a svůj zájem, který je určen prosazením suverenity nebo rozšířením území impéria. Rozdíl mezi národy a státy je pak podle Rawlse markantní.²⁰⁴ Realismus chápe Rawls jako teorii mezinárodních vztahů, která pohlíží na aktéry jako na racionální, nikoli rozumné hráče, a proto nemají státy žádné morální omezení své zahraniční politiky.²⁰⁵

Rawlsovo *Právo národů* představuje podle některých autorů omezenou formu realismu, avšak sám Rawls ve své práci reflektuje změnu mezinárodních vztahů po roce 1945 a národy v jeho koncepci nemají stejnou suverenitu jako státy v tradici realistické. Prvním zásadním bodem je, že národy nemohou vést válku pro dosažení svého národního zájmu. Druhý bod se týká toho, že národ má povinnost pomáhat ostatním společnostem takovým způsobem, aby se stal uspořádaným. Třetí bod se pak týká omezené suverenity každého národa, protože musí dodržovat minimální lidská práva. Pravomoci státu nevycházejí z jeho suverenity, což platí především pro právo státu na válku.²⁰⁶ Některé části Rawlsovy teorie jsou nepochybně inspirovány realismem, stále jej však musíme považovat za liberálního autora, a to na základě jeho chápání suverenity národa.²⁰⁷

V *Právu národů* Rawls rozlišuje mezi pěti typy národů. Dva typy národů patří mezi tzv. dobře uspořádané (well-ordered) společnosti. První národ je liberálně-demokratický a druhý je slušný neliberální národ (slušná konzultační hierarchie). Zbylé tři národy se mezi dobře uspořádané společnosti již neřadí. Jsou to národy mimo zákon (outlaw

²⁰³ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 116.

²⁰⁴ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 50.

²⁰⁵ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 83.

²⁰⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 47.

²⁰⁷ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 117.

states), které jsou agresivní a nedodržují lidská práva, dále tzv. zatížené společnosti (burdened societies), které nejsou schopny zajistit spravedlnost v důsledku vnitřních příčin, a tzv. benevolentní absolutismus, kterému sice chybí koncepce spravedlnosti, přesto však dodržuje lidská práva.²⁰⁸ Mezi nedobře uspořádané národy je řazen na základě popírání participace občanů na politickém rozhodování státu. Mír nejvíce ohrožují národy a státy, které jsou mimo zákon, neboť nerespektují politický pluralismus.

Liberálně-demokratické národy mají tři hlavní charakteristiky. První charakteristikou je institucionální aspekt, a to v podobě rozumné a spravedlivé demokratické vlády s ústavou. Druhá charakteristika souvisí s kulturou: občany národa pojí společná sympatie k sobě samým. Třetí charakteristika se týká morální koncepce spravedlnosti a práva, které mají národy ze své morální povahy.²⁰⁹ První rys rozvíjí konstituční demokracii a zdůrazňuje povinnost odpovědnosti vlády k občanům, neboť občané jsou ti, kteří jsou morálně autonomní.²¹⁰ Slušná vláda by neměla prosazovat zájmy velkých nadnárodních korporací nebo skupin, které nepodléhají veřejné kontrole.²¹¹ Třetí rys liberálního zřízení zdůrazňuje morální povahu národa, který nevychází z racionálního kalkulu, ale zároveň zdůrazňuje rozumnost ve férových podmínkách kooperace s jinými národy. Podle Rawlse a mnoha dalších liberálů, ať už klasických nebo moderních, jsou tyto národy a státy většinou mírumilovné.²¹² Prvním důvodem, proč jsou liberální režimy méně přístupné k válce, je skutečnost, že liberální národy jsou často komerčně zaměřené. Druhým důvodem je nezávislost ekonomického statusu jiných národů. Třetím důvodem je pak skutečnost, že liberálové jsou ochotni akceptovat takové režimy, které jsou slušné, i když bohužel neliberální.²¹³ Rawls se domnívá, že důležitým

²⁰⁸ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 14–15.

²⁰⁹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 43–44.

²¹⁰ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 44.

²¹¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 118.

²¹² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 139.

²¹³ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 74–75.

předpokladem mezinárodní stability je teorie demokratického míru, nikoli pouze mocenská rovnováha sil.²¹⁴ Zdůrazňuje proto, že na základě teorie demokratického míru jednají jenom skutečně liberálně-demokratické společnosti, nikoli silné demokratické země.²¹⁵ Pokud demokratické země závažně porušují práva národů svojí agresivní zahraniční politikou nebo například podporou takových režimů, které výrazně porušují lidská práva, pak se sami stávají státy mimo zákon a nepatří mezi dobře uspořádané společnosti.²¹⁶

Kromě liberálně-demokratických společností řadil Rawls mezi dobře uspořádané společnosti také tzv. slušné konzultační hierarchie, které sice nejsou demokratické, přesto si však zaslouží respekt.²¹⁷ Rawls popisuje, že slušnost je z hlediska etiky méně důležitá a morálně slabší než rozumnost.²¹⁸ Slušná hierarchie nemá spravedlnost na základě liberální spravedlnosti, ale stále je zde spravedlnost stojící na kolektivním dobru. Občané si nejsou rovni v liberálním smyslu, ve společnosti jsou však zastoupeni na základě stavů v korporativistických organizacích.²¹⁹ Rawls předkládá dva předpoklady pro určení slušných neliberálních národů. Takový národ je za prvé neagresivní v zahraničí a svůj vliv zde musí prosazovat nenásilně, pomocí diplomatických nástrojů. Druhý předpoklad je poněkud složitější a Rawls jej rozděluje na několik dílčích bodů. První dílčí bod se týká skutečnosti, že i přes neliberální režim jsou zajištěna lidská práva a díky nim pak v rámci společnosti existuje spolupráce.²²⁰ Druhý dílčí bod zdůrazňuje právní systém státu, který vychází z určité všeobecné morální doktríny. Třetí dílčí bod poukazuje na morální přesvědčení vykonavatelů státní

²¹⁴ V samotné práci není tato teorie přímo zmíněna, Rawls však tvrdí, že liberálně-demokratické režimy spolu neválčí kvůli svým vnitřním příčinám.

²¹⁵ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 119.

²¹⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 71n.

²¹⁷ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 120.

²¹⁸ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 103–104.

²¹⁹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 100.

²²⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 121.

moci (soudci a úředníci), kteří by měli vycházet ze své koncepce spravedlnosti.²²¹ Občané neliberální společností jsou součástí politického systému, problémem ovšem je, že se na ně pohlíží jako na občany různých kategorií.²²² Slušné konzultační národy by měly nabývat různých podob a sám Rawls se existenci těchto režimů pokouší podpořit na příkladu Kazanistánu. Kazanistán je fiktivní muslimský stát. Islám je zde hlavním náboženstvím a rovněž některé pozice v úřadech jsou vázány na náboženství. Kazanistán sice neprošel odlukou církve a státu, vyznavačům ostatních náboženství však nehrozí, že by byla porušována jejich lidská práva. Kazanistán není agresivní a nesnaží se vést svatou válku ve jménu islámu. Mezi skutečné státy, které by mohly být ke Kazanistánu přirovnávány, patří například Omán, Egypt, Thajsko, Singapur nebo Malajsie.²²³

4.1.2. Principy mezinárodní spravedlnosti

Mezinárodní spravedlnost se začne vytvářet v případě, kdy se liberálně-demokratické režimy shodnou na pravidlech spravedlnosti, a to ve druhé původní situaci, která určí férovou spolupráci mezi národy. Národy jsou též za závojem nevědomí a na tomto základě si také určují své principy spravedlnosti. První (vnitrostátní) a druhá (mezinárodní) původní situace se v mnoha ohledech liší. Národy jsou nad principy, které známe z dějin diplomacie, a principy spravedlnosti na vnitrostátní úrovni si nevybírají.²²⁴ Žádný národ si nevybere národní zájem vymezený na základě užitku, neboť by riskoval utrpení a oslabení.²²⁵ Tolerance a úcta představují základ práva národů, určitá nerovnost však může existovat při přístupu k mezinárodním organizacím.²²⁶ Liberální národy, které jsou za závojem nevědomí, samozřejmě neznají

²²¹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 100–103.

²²² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 103.

²²³ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 122–123.

²²⁴ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 67.

²²⁵ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 60 a 66.

²²⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 58.

hospodářský stav „země“ nebo moc v mezinárodním systému, paradoxně však vědí, že jsou součástí liberálního národa.²²⁷

Rawls stanovil osm principů spravedlnosti, které by měly spravedlivě upravovat vztahy mezi národy. Vazby by měly vytvářet akceschopnou mezinárodní organizaci, nikoli despotický, slabý imperiální světový stát.²²⁸

- Národy jsou svobodné a nezávislé. Ostatní národy pak mají tuto svobodu a nezávislost respektovat.
- Národy mají dodržovat smlouvy a závazky.
- Národy jsou si rovny a podílejí se na dohodách, které jsou pro ně závazné.
- Národy mají dodržovat povinnost neintervence.
- Národy mají právo na sebeobranu, nikoli však právo podněcovat válku z jiných důvodů než kvůli sebeobraně.
- Národy by měly ctít lidská práva.
- Národy by při válčení měly dodržovat jistá specifická omezení.
- Národy mají povinnost pomoci národům žijícím v nepříznivých podmínkách, které jim znemožňují uplatňovat spravedlivé či slušné politické a sociální zřízení.

Rawls dále připomíná, že tento seznam není úplný a že se bude dále rozvíjet a rozšiřovat. Mnohé principy si ovšem často odporují. Lidská práva jsou například mnohdy v rozporu s národním sebeurčením nebo s požadavkem neintervence.²²⁹ Po stanovení principů je proto nutné přistoupit k rozšíření spravedlnosti na slušné neliberální národy. Liberální národy budou respektovat slušné neliberální národy, a to díky reciprocitě.²³⁰ Jsou-li respektovány „univerzální“ doktríny v liberální společnosti,

²²⁷ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 124.

²²⁸ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 60–62.

²²⁹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 63.

²³⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 125.

je nutné také respektovat neliberální národy, pokud ovšem uznávají principy mezinárodního prostředí. Mezinárodní spravedlnost nemůžeme určovat pouze podle liberálně-demokratických principů, protože bychom nerespektovali vlastní západní politickou a kulturní tradici.²³¹

Liberálně-demokratické režimy a slušné hierarchie respektují lidská práva a spravedlivou státní moc, i když v hierarchiích si nejsou všichni občané úplně rovni.²³² Liberální národy mají právo kritizovat hierarchie, stále však musejí respektovat jejich autonomii a neměly by intervenovat. Liberální režimy nejsou nutné pro fungování práva národů, ale naopak je velmi důležitá omezená a odpovědná vláda, která je ve skutečnosti univerzální. Omezenou a odpovědnou vládu může zajistit i slušná hierarchizovaná vláda.²³³ Snahou liberální koncepce je zajistit, aby byly respektovány slušné neliberální národy, protože to odpovídá naší politické tradici. V naší tradici totiž respektujeme různé „univerzální“ doktríny, které se mohou podílet na konsensu.²³⁴

Svět je kulturně heterogenní a každý liberál musí být ostražitý v prosazování svých „univerzálních“ principů. Zároveň se však nemáme bát při prosazování své doktríny jen proto, že se nestane součástí mezinárodního konsensu. To, že se na něčem neshodne liberál a například buddhista, automaticky neznamená problém, přičemž druhého je stále nutné respektovat.²³⁵ Liberální národy by měly navrhnout v rámci třetí původní situace principy mezinárodní spravedlnosti. Pokud je daný neliberální slušný národ přijme za svůj národní zájem, nikoli však na základě daného mocenského *modu vivendi*, pak jsou dané principy spravedlivé. Mezi zájmy, které mají neliberální slušné národy ve třetí původní situaci, patří nezávislost, lidská práva občanů a představy o vlastní vizi

²³¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 126.

²³² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 106–107.

²³³ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 98.

²³⁴ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 90.

²³⁵ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 127.

dobré společnosti.²³⁶ Dále se dané národy podílejí na mezinárodním obchodu. Tyto národy jsou podle Rawlse rozumné a zároveň racionální, a tedy přijatelné.

Pro spravedlivé mezinárodní uspořádání je potřeba vytvořit mezinárodní instituce, které by byly schopny řešit různé mezinárodní krize.²³⁷ Podle Rawlse existují tři důležité instituce, které jsou nezbytné pro řešení krizí. První je oblast mezinárodního obchodu. Druhou je kooperativní finanční a bankovní systém a třetí pak konfederace národů, která by měla připomínat OSN. Mezinárodní společenství musí vytvořit spravedlivou regulaci všude tam, kde to není trh schopen spravedlivě regulovat sám. Pokud by to mezinárodní společenství akceptovalo, vytvořilo by nepřijatelnou nerovnost mezi národy. Pokud existuje základní míra rovnosti mezi národy, může existovat také určitá míra nerovnosti ve výnosech a vlivu. Musí zde však stále být základní rovnost. Rovnost je zajištěna pomocí stejného přístupu k informacím a transparentního jednání, přičemž nátlak a korupce jsou pro všechny nepřijatelné. Na závěr je důležité zmínit koncepci globálního veřejného rozumu.²³⁸ Veřejný rozum podle Rawlse existuje na úrovni liberální společnosti, globální veřejný rozum lze ovšem také nalézt ve společnosti národů, neboť společnost národů je extenzí politického liberalismu. Globální veřejný rozum je určen všem svobodným a rovným národům. Globální veřejný rozum je omezen státními institucemi a jednotlivci v rámci národa k ničemu zásadnímu přímo nezavazuje.²³⁹ Zavazuje jej pouze nepřímo skrze národ.²⁴⁰

4.1.3. Kritika aktérů mezinárodní spravedlnosti

Pro všechny sociální liberály jsou základním subjektem mezinárodních vztahů státy a národy. Pro Rawlse existuje diametrální rozdíl mezi vnitrostátní a mezistátní úrovní. Rozdíl v podobě morálních závazků je určován kvalitativněji silnějšími vazbami mezi

²³⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, § 8.4.

²³⁷ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 128.

²³⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 129.

²³⁹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 130.

²⁴⁰ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 69.

lidmi na vnitrostátní úrovni. Národy slouží jako nástroj k vysvětlení rozdílných závazků distribuční spravedlnosti a ke kontrole migrace obyvatel. Kosmopolitní liberálové se především vymezují vůči tomu, že hranice mezi národy a státy tvoří reálnou morální překážku pro fungování globálních pravidel spravedlnosti. Hranice jsou pouze arbitrární, a tudíž nejsou relevantní pro určování principů spravedlnosti. Příslušnost jednotlivce k určité politické jednotce je nezasloužená.²⁴¹ Nezasloužené postavení jednotlivce je nezbytné přijmout, a konstrukce spravedlnosti by tak měla vycházet z respektu vůči všem lidským bytostem, bez ohledu na politickou jednotku, v níž žijí.²⁴² Omezení vstupu lze zvažovat pouze v situaci, kdy by vstup ohrožoval společenské a kulturní instituce státu. Charles Beitz poukazuje na to, že být kosmopolitním myslitelem znamená přijmout přesvědčení, že je nezbytné akceptovat maximum našeho nestranného jednání, které je ovlivněno naší volbou.²⁴³ Podle Beitze jsou státní hranice nahodilé a jednotlivé vlády ztrácí právo na kontrolu nad přírodními zdroji a vlastnictvím. Státy nejsou v současném mezinárodním systému uzavřenými a soběstačnými jednotkami. V důsledku hospodářské závislosti států nedokážou státy samotné kontrolovat přírodní zdroje a naopak dochází k narůstání moci nadnárodních korporací nad zahraniční politikou států.²⁴⁴ Beitz navazuje na raného Johna Rawlse a vytváří *základní strukturu* mezinárodního společenství. V důsledku prvotní situace za závojem nevědomí mají všichni jednotlivci právo na přírodní zdroje. V důsledku nahodilosti je nezbytné zvýhodnit chudší členy společnosti v globálním měřítku.²⁴⁵

²⁴¹ CARENS, Joseph H. Aliens and citizens: The case for open borders. *The Review of Politics*. 1987, 49(02), 251–273.

²⁴² MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 131.

²⁴³ BEITZ, Charles. *Cosmopolitan liberalism and the states system*, s. 124; BEITZ, Charles. Social and cosmopolitan liberalism. *International Affairs*, 1999, 75(3), 515–529.; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 132.

²⁴⁴ BEITZ, Charles. *Political theory and international relationship*, s. 143–153; HRUBEC, Marek. *Od zneuznání ke spravedlnosti: kritická teorie globální společnosti a politiky*. Praha: Filosofie, 2011. Filosofie a sociální vědy. s. 421–433.

²⁴⁵ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 133; BEITZ, Charles. *Political theory and international relationship*, s. 154.

Námitku vůči kosmopolitnímu pohledu nabízí Miller.²⁴⁶ Podle Millera existuje vztah mezi národní identitou a národním sebeurčením. Lidé pokládají národní identitu za integrální součást své identity. Přesná znalost minulosti je druhořadá, důležitá je především snaha kriticky reflektovat obecně přijímanou historickou paměť národa. Hranice nemohou být irelevantní, protože bychom nebyli schopni hodnotit jednání států a snahy o národní sebeurčení. Walzer dodává, že v národě se vytváří demokratická společnost, která stojí jak na inkluzi, tak na exkluzi. Exkluze a kontrola nad členy národa jsou nezbytné pro zajištění kvality občanských institucí. Sebeurčení závisí na tom, že je zde možnost mobilizovat exkluzivní počet obyvatel daného prostoru.²⁴⁷ Představa o sdílené humanitě mezi lidmi na globální úrovni není dostatečná pro vytvoření globálních redistribučních institucí bez vytvoření globálního státu.²⁴⁸

Pro sociální liberály existuje diametrální rozdíl mezi vnitrostátní a mezistátní úrovní spravedlnosti. Rozdíl je způsoben silnějšími vazbami ve státě nebo přítomností monopolu legitimního násilí, který se v mezinárodním systému nevyskytuje. Ve výsledku vnitrostátní úroveň vykazuje takovou sociální kooperaci, která je kvalitativně odlišná od kooperace mezinárodní (například v podobě existujících institucí). Podle Michaela Blakea existuje na vnitrostátní úrovni takové instituce vymáhání moci, které legitimizuje distribuční spravedlnost mezi jednotlivými členy národa.²⁴⁹ Příslušnost k národům je povětšinou nedobrovolná a narovnávání socioekonomických nerovností slouží jako legitimizace donucovací moci ve státě. OSN nemá přímý vliv na občany jednotlivých států, protože hlavní slovo při určování pravidel má především národní stát.²⁵⁰ Jsou to opět jednotlivé státy a jejich kapacity, které zajišťují fungování

²⁴⁶ MILLER, David. The ethical significance of nationality. *Ethics*. 1988, 98(4), 647–662.

²⁴⁷ Walzer, Michael. *Spheres of justice*, s. 83; TAYLOR, Charles. The dynamics of democratic exclusion. *Journal of Democracy*. 1998, 9(4), 143–156.

²⁴⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 134.

²⁴⁹ BLAKE, MICHAEL, Distributive justice, state coercion and autonomy. *Philosophy and Public Affairs*. 2001, 30(3), 257–296.; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 136.

²⁵⁰ BLAKE, Michael, Distributive justice, state coercion and autonomy, s. 271, 280, 284, 289.

mezinárodních institucí, protože na mezinárodní úrovni neexistují dostatečně silné instituce se silnou centralizovanou mocí.²⁵¹

U otázky kontroly migrace se sociální liberálové domnívají, že tato činnost nezapadá do mezinárodního prostředí, a to na základě rozlišení mezi donucením a prevencí.²⁵² Miller definuje donucení jako porušení autonomie jednotlivce v důsledku tlaku něco udělat. Naopak prevence vede jednotlivce k tomu, aby nekonal. Kontrolu hranic nepokládá za příklad donucení. Tvrdí, že když je migrantovi odmítnuto vstoupit na území státu, nutně to neznamená, že nemůže vstoupit na území jiného státu. O donucení by se jednalo v případě, pokud by jednotlivec nebyl schopen uspokojit svůj základní zájem kvůli nutnému návratu do původní země (hladomor, vážné smrtelné nebezpečí).²⁵³

4.2. Lidská práva v minimalistické podobě

Rawls ve své teorii mezinárodní spravedlnosti vychází z minimalistické koncepce lidských práv.²⁵⁴ Cílem bylo zabezpečit taková základní práva, která by měla být nezbytná pro jakýkoli společenský systém.²⁵⁵ Pokud národ a stát porušuje tuto základní koncepci lidských práv, stanou se neslušnými národy. Rawlse tak můžeme označit za instrumentálního zastávce lidských práv. Lidská práva jsou velmi specifickou univerzální třídou. Tato práva však stále nejsou právy přirozenými, ani nejsou součástí jakékoli všeobecné doktríny spravedlnosti.²⁵⁶ Lidská práva jsou totiž právy politickými,

²⁵¹ NAGEL, Thomas. The problem of global justice. *Philosophy and Public Affairs*. 2005, 33(2), 113–147.

²⁵² MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 137; MILLER, David. Why immigration controls are not coercive: A reply to Arash Abizadeh. *Political Theory*. 2009, 38(1), 111–120. Miller v tomto článku reaguje na argument, že demokratický demos státu je neohraňčený a unilaterální právo na kontrolu migrace není relevantní. Kontrola hranic by byla legitimní pouze tehdy, pokud by byla pod vedením kosmopolitní instituce.

²⁵³ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 138.

²⁵⁴ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 141–166.

²⁵⁵ COHEN, Joshua. Minimalism about human rights: The most we can hope for? *Journal of Political Philosophy*. 2004, 12(2), 190–213.

²⁵⁶ DUFEK, Pavel – SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v mezinárodní politice*, Praha 2014.

nikoli metafyzickými, a mají dvojí funkci. První funkcí je stanovení limitů moci v rámci a okolo státu.²⁵⁷ Odmítá tak realistickou premisu o následování národního zájmu státu v mezinárodním systému. Druhá funkce se týká minimálního standardu správného uspořádání mezinárodních institucí.²⁵⁸ Lidská práva jsou výsledkem mezinárodní původní situace. Pro Rawlse však nejsou lidská práva totožná s právy na národní úrovni a globální lidská práva jsou pouze podskupinou práv národních. I když jsou lidská práva pouze podskupinou práv národních, jsou stále natolik zásadní a měla by být dána všem národům. Každý národ si dle rozumnosti vždy vybere respektování lidských práv, neboť jinak by se nemohl stát součástí mezinárodního společenství.²⁵⁹ Rawlsovo pojetí lidských práv vychází z politické a kulturní tradice západní civilizace, která se však všemožně snaží vyvarovat egocentrismu.²⁶⁰ Ne všechny národy na světě pokládají lidská práva za středobod vesmíru a Rawls tuto premisu integruje do své teorie lidských práv. Přesto však Rawls pokládá lidská práva za nezbytná pro jakoukoli kooperaci národů, a jestliže je nějaký národ pravidelně porušuje, pak se podle Rawlse jedná o systém, který stojí a padá s nelegitimním vynucováním moci.²⁶¹

- Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.
- Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.
- Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.
- Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

²⁵⁷ HRUBEC, Marek (ed.). *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, s. 219–220; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 144.

²⁵⁸ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 121.

²⁵⁹ HRUBEC, Marek (ed.). *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, s. 30.

²⁶⁰ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 183–184.

²⁶¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 145.

- Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaráci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.
- Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.
- Nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství.
- Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.
- (1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby. (2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.
- Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.
- (1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu. (2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.
- (1) Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu. (2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.
- (1) Každý má právo na státní příslušnost. (2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

- (1) Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva. (2) Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů. (3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.
- (1) Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými. (2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.
- Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

Lidská práva podle Rawlse zdůrazňují jednu zásadní myšlenku. Každý slušný národ (liberální i slušný hierarchický) splňuje podmínku, že právo se vymáhá stejně u každého příslušníka podle dané teorie spravedlnosti v rámci daného společenského systému. Rovnost ve vymáhání práva zajišťuje koncepce základních lidských práv, která dodržují nejen liberální režimy, ale také slušné neliberální národy.²⁶² Snaha vyhnout se západnímu paternalismu vede Rawlse k prosazování minimální koncepce lidských práv. Druhým důvodem minimální koncepce je mezinárodní konsensus všech národů na lidských právech, přičemž snahou je na základě daného konsensu odstranit největší případy nespravedlnosti. Rawls do minimální koncepce řadí následující dokumenty:²⁶³

- (1) Všeobecnou deklaraci lidských práv,
- (2) Konvenci proti genocidě z roku 1948,
- (3) Konvenci proti apartheidu z roku 1973.

²⁶² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 123.

²⁶³ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 148.

Do minimální koncepce Rawls nezařazuje svobodu slova a plné vyznání svobody, ani články týkající se ekonomických práv.²⁶⁴ Z ekonomických práv zohledňuje pouze právo na majetek a právo na dostatečné množství prostředků k životu. Rawls hovoří o povinnosti zajistit minimální hospodářský standard každému člověku, protože bez ní nelze mít morální autonomii.²⁶⁵ Extrémní chudoba ve světě je nepřijatelný stav, který porušuje lidská práva a je povinností vyspělých národů pomoci výrazně chudším státům k větší soběstačnosti. Povinností silného národa je pomoci slabšímu národu vybudovat dostatečně silné domácí instituce, které by byly schopny dostatečně zajistit blahobyt a svobodu členů národa. Lidská práva jsou normami kogentními (*ius cogens*), které je nezbytné zachovat (jsou součástí mezinárodní právní tradice), protože mají přednost před všemi ostatními právy. Mezinárodní právo existuje na základě dlouhodobé praxe politiky národů a také díky povědomí mezi národy, které je pro takovouto praxi nezbytné. Mnoho pravidel nebývá řazeno mezi kogentní práva. Mezi ně patří.²⁶⁶

- (1) zákaz uchýlení se k síle,
- (2) zákaz udržování kolonialismu,
- (3) zákaz porušování lidských práv (genocidy, otroctví, mučení a jiných zločinů proti lidskosti),
- (4) zákaz ničení životního prostředí.

Rawls se snaží vyvarovat nejen etnocentrismu, ale také kulturnímu relativismu. Je stejně možné dosáhnout dodržování lidských práv a zároveň dodržovat autonomii i neliberálních národů. Lidská práva jsou pro Rawlse vynutitelná. Daný aktér není vždy povinen konat při vymahatelnosti práv. Vymáhat by je naopak měly ty vlády nebo mezinárodní organizace, které samy lidská práva neporušují.²⁶⁷ Lidská práva představují

²⁶⁴ HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*, s. 143–178.

²⁶⁵ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 101.

²⁶⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 150.

²⁶⁷ HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*, s. 157–158.

pouze mantinely vnitřní a vnější suverenity, což neznamená, že je zde povinnost okamžitě intervenovat politicky, ekonomicky nebo vojensky v zemích, které lidská práva porušují.²⁶⁸ Snaha bojovat proti špatným národům má mnoho forem, například podobu nezávazných odborných studií, které popisují stav demokracie a lidských práv, v krajním případě ovšem může jít také o ekonomické sankce či vojenskou intervenci.²⁶⁹

Nejen v Rawlsově práci je nesmírně složité určit dobré a špatné aktéry mezinárodních vztahů.²⁷⁰ V rámci naší mezinárodní praxe stojí lidská práva na mezinárodní spolupráci, vymahatelnost ovšem zajišťují státy. Pouze malá část lidských práv je vymahatelná mezinárodním společenstvím (například genocida a zločiny proti míru a lidskosti). Potíž se státy ovšem spočívá v tom, že jejich povinností je lidská práva bránit a vymáhat, zároveň však jsou těmi, kteří je sami často porušují.²⁷¹ Pro Rawlse je nepřijatelné, aby lidská práva vymáhalo mezinárodní společenství, jak navrhuje například Thomas Pogge, neboť se jedná o nepřijatelný zásah do morální autonomie národa a hrozí zde nebezpečí západního paternalismu. Řešením podle Rawlse není primárně mezinárodní společenství, nýbrž národy a státy a vzájemné vazby na základě jeho minimalistického pojetí lidských práv.²⁷²

4.2.1. Kritika minimalistického pojetí lidských práv

Rawlsova koncepce lidských práv bývá kritizována za svůj minimalismus, kdy jsou důležitá lidská práva opomíjena, a pojetí práva jako limitu státní suverenity a měřítko legitimacy národů. Třetí velká skupina kritiků poukazuje na koncepci lidských práv jako součásti specificky západního myšlení a upozorňuje, že Rawls zde nerespektuje kulturní specifika jiných národů.

²⁶⁸ MARTIN, Rex – REIDY, David A. *Rawls's law of peoples: a realistic utopia?*, s. 117–134, 174.

²⁶⁹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 151.

²⁷⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 152.

²⁷¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 153.

²⁷² MILLER, David. *National responsibility and global justice*, s. 186–190.

Minimalistická koncepce lidských práv nezohledňuje zásadní lidská práva, která jsou v neliberálních národech popírána.²⁷³ Buchanan poukazuje na to, že Rawls do své koncepce nezahrnuje důležitá práva. Základem Rawlsova pojetí je vyvarovat se vytvoření všeobsažné doktríny a zůstat u politické, nikoli metafyzické koncepce spravedlnosti. Nicméně i Rawlsova koncepce je ve svém základu všeobsažnou doktrínou. Je de facto nemožné oddělit, které části liberální koncepce lidských práv jsou všeobsažné a které politické. Širší seznam lidských práv by nevedl k popření globálního rozumného pluralismu. Není nutné, aby byla koncepce lidských práv podpořena určitou politickou koncepcí spravedlnosti.²⁷⁴ Podle Buchanana Rawls příliš ustupuje nedemokratickým režimům, a to jen proto, aby je mohl integrovat do mezinárodního společenství. V důsledku této snahy pak dochází k respektování případů porušování i těch nejzákladnějších lidských práv ve slušných neliberálních národech.²⁷⁵ Hlavním problémem je nedostatečné vymezení rozdílů mezi všeobsažnými a politickými koncepcemi spravedlnosti, což alespoň podle Buchanana vede ke kulturnímu relativismu.²⁷⁶ Buchanan správně poukazuje na problematičnost rozdělení všeobsažné a politické koncepce spravedlnosti, méně vhodně však již řeší otázku odlišení skutečných a urgentních lidských práv pro dobře fungující mezinárodní systém, kde vedle sebe existují liberální a neliberální národy. Pokud bychom přijali normy liberálně-demokratických států a národů za jediné, které lze pokládat za globálně platné, vedlo by to k určité formě totální války za liberálně-demokratická lidská práva. Tento přístup by však porušoval samotný Rawlsův liberální pohled na mezinárodní systém,

²⁷³ BUCHANAN, Allen. Rawls's law of peoples: rules for a vanished Westphalian world. *Ethics*. 2000, 110(4), 697–721.; MARTIN, Rex – REIDY, David. *Rawls's law of peoples: a realistic utopia?*. Malden, MA. Blackwell Pub., 2006, s. 156–168.

²⁷⁴ BUCHANAN, Allen. *Justice, legitimacy and self-determination: moral foundations for international law*. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 155, 160–161.; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 155.

²⁷⁵ BUCHANAN, Allen. Taking the human out of human rights. *Rawls's law of peoples*. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2006, 20(01), 150, s. 160–161.

²⁷⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 156.

kde by měli liberálové respektovat rozdíly (V Rawlsově logice by se jednalo o nerozumné jednání).²⁷⁷

Další skupina Rawlsových kritiků poukazuje na zavádějící pohled na funkčnost lidských práv jako legitimizace vlády a národa.²⁷⁸ Charles Beitz dále upozorňuje na to, že lidská práva, jak je definoval Rawls, nemohou být použita jako nástroj měření pro mezinárodní intervenci do záležitostí státu. Intervenci nelze vést kvůli státu, především ale v zájmu jednotlivce bez ohledu na stát, ve kterém musí daný člověk žít. Lidská práva neslouží jako reformní program pro budoucí vývoj, ale jako limit státu pro současný stav mezinárodního systému. Rawls svým zaměřením na současnou realitu mezinárodního systému opomíjí jednotlivce, a to kvůli národům a státům, kterým přikládá příliš vysoký význam.²⁷⁹

Třetí přístup ke kritice Rawlsova projektu lidských práv vychází z kritik západních interpretací lidských práv, které Západ vnutil zbytku světa. Zastánci nezápadních hodnot upozorňují na to, že samotná koncepce lidských práv vychází z individualismu a liberalismu.²⁸⁰ Rosemont na příkladu Asie poukazuje na vliv konfuciánské filosofie na hodnoty²⁸¹ asijské kultury. Sociální práva obyvatel mají být dostatečným důvodem pro ospravedlnění autoritářských tendencí na Dálném východě. Podle Reidyho je Rawlsovo pojetí základních lidských práv dostatečně přijatelné pro vytvoření překrývajícího se konsensu s neliberálními národy Dálného východu.²⁸² Donnelly pak dodává, že žádná kultura není lidským právům ze své podstaty nepřátelská a že každá je může přijmout za

²⁷⁷ FREEMAN. *Rawls*, s. 433–434.

²⁷⁸ MARTIN, Rex – REIDY, David. *Rawls's law of peoples: a realistic utopia?*. Malden, MA. Blackwell Pub., 2006, s. 288.

²⁷⁹ BEITZ, Charles. *Rawls's law of peoples*, s. 687.

²⁸⁰ HRUBEC, Marek (ed.). *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. Praha: Filosofia, 2008, s. 391–429.

²⁸¹ Loajalita, hierarchie, píle, pracovitost, důraz na sociální, nikoli politická a občanská lidská práva.

²⁸² REIDY, David A. Political authority and human rights. *Rawls's law of peoples*, s. 176.

své, i když existuje odlišné postavení jednotlivce v jednotlivých institucionálních vztazích daného státu.²⁸³

4.3. Spravedlivá válka

4.3.1. Odmítnutí pacifismu a přijetí konceptu spravedlivé války

Rawls se od ostatních autorů, kterým je blízká koncepce spravedlivé války, odlišuje a snaží se vycházet ze svého pojetí spravedlnosti jako fenoménu politického, nikoli metafyzického. Politická koncepce je z Rawlsova pohledu aplikována na specifickou sféru lidského bytí – politično.²⁸⁴ Rawls přiznává národům právo na sebeobranu, pokud nejsou agresivní a pokud respektují minimalistická lidská práva. Spravedlivý národ nebude válčit kvůli svým racionálním zájmům, protože mu v tom zabrání rozumné zájmy.²⁸⁵ Na sebeobranu mají právo všechny společnosti, jedinou výjimkou jsou národy mimo zákon.

V mezinárodní spravedlnosti je možné vytvořit takové pojetí státní suverenity, kde se nebude porušovat suverenity jednotlivých národů, ale zároveň bude existovat prostor pro porušení suverenity v případě hrubého porušování lidských práv. Podle Rawlse je možné konstruovat takovéto právo národů na základě rozumnosti a racionality. Rawls zdůrazňuje strukturální změnu mezinárodních vztahů, která nastala po druhé světové válce. Mezinárodní systém započal svoji změnu z vestfálského chápání suverenity na post-vestfálský systém. Po roce 1945 došlo ke zdůraznění všeobecné ochrany lidských práv a omezení vedení válečných konfliktů na sebeobranu a na válečné operace, které budou legitimizovány Radou bezpečnosti OSN. Vláda každého národa nemá „automaticky“ právo na válku, ale získá ho až po vytvoření pravidel spravedlnosti v Právu národů. Nebezpečí pro mezinárodní systém nepředstavuje anarchická struktura, ale státy a národy mimo zákon. Liberální a slušné neliberální národy mají právo

²⁸³ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 163.

²⁸⁴ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 156–157.

²⁸⁵ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 139.

nerespektovat zákony mimo zákon a mohou v podobě sankcí, nebo dokonce v podobě vojenských intervencí, daný národ napadnout. Hlavním nástrojem by mělo být přerušování diplomatických vztahů a zamezení možnosti působení jednotlivých národů mimo zákon v mezinárodních organizacích. Sankce by však neměly vést vůči obyvatelům dané země, ale především vůči vrcholným představitelům země, kteří jsou odpovědní za porušení mezinárodní spravedlnosti. Národy by měly usilovat o to, aby právo národů přijaly všechny národy na světě.²⁸⁶ Účelem zahraniční politiky je dodržování lidských práv a vytvoření konfederace národů pro koordinaci politiky.²⁸⁷

4.3.2. Válečné právo

Rawls se ve své teorii spravedlivé války²⁸⁸ stanovil šest principů rozpoutání a vedení války. Stanovuje též omezení při vedení války dle tradice *ius in bello*.

- 1) Cílem spravedlivé války je spravedlivý a trvalý mír mezi národy, zvláště se současným nepřítelem. Nejde o to, nepřítele zničit nebo jej vyhladit, ale snažit se jej inkorporovat do společenství dobře uspořádaných národů.
- 2) Dobře uspořádané národy spolu nevedou válku, činí tak pouze proti „nedobře uspořádaným státům, jejichž expanzionistické cíle ohrožují bezpečnost a svobodné instituce dobře uspořádaných zřízení a zapříčiňují vznik války“.²⁸⁹
- 3) Ve válce je třeba odlišovat různé skupiny v národě nepřítele, a to jeho vůdce, vojáky a civilní obyvatelstvo. Odpovědnost za válku padá na politické elity kontrolující státní aparát, nevědomé obyvatelstvo však odpovědnost nenesou. Přípustná je pouze válka proti ne-dobře uspořádané společnosti, stále však nelze považovat civilisty za strůjce konfliktu, a tudíž za legitimní vojenský cíl.

²⁸⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 142–143.

²⁸⁷ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 139.

²⁸⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 166–203.

²⁸⁹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 144.

Jedinou výjimkou je situace, kdy hrozí totální destrukce dobře uspořádané společnosti.²⁹⁰

- 4) Lidská práva jsou přiznávána všem lidem a musejí být všemi stranami dodržována jako normy mezinárodního humanitárního práva. To může přispět k přijetí lidských práv u původně nepřátelské populace.
- 5) Během konfliktu by měly dobře uspořádané společnosti deklarovat, o jaký vzájemný vztah usilují. To je důležité kvůli historické paměti.

Zmíněné principy představují určité mantinely, ve kterých může praktické uvažování o věcech války probíhat. Jedinou výjimkou je stav nejvyššího ohrožení.²⁹¹ Rawls tak nazývá takový případ, kdy mohou být z důvodu samotného přežití společnosti cílem válečných akcí i civilisté. V takovéto extrémní situaci Rawls nepovažuje některé zásady spravedlivé války za přijatelné (mučení válečných zajatců) a tyto zásady nesmějí slibovat pouze „okrajový“ zisk.

Rawls zdůrazňuje významnou roli státníka při vedení spravedlivé války, přičemž tato role se především objevuje ve čtvrtém a pátém bodě. Principy spravedlivé války slouží pouze jako meze přípustného jednání národa. Správný státník, který vede národ, by měl být čestný a pravdomluvný a jeho jednání by mělo být podmíněno umírněností a nesobečností.²⁹² Vítězný národ nikdy neodepře poraženému národu jeho práva a naopak mu pomůže vzít svoji autonomii do vlastních rukou. Státník se musí ovládat, neboť jinak nelze dlouhodobě udržet mír.²⁹³ Rawls zdůrazňuje, že žádný národ není ze své podstaty špatný a zkažený a že za morální zkaženost stojí hlavně špatné vedení státu a jeho propaganda, která zmanipulovala občany národa.

²⁹⁰ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 145, 150, 153.

²⁹¹ WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. 3rd ed. New York: Basic Books, 2000, s. 251–268.

²⁹² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 148–150.

²⁹³ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 151–152.

Demokratická kultura každého politického společenství má značný vliv na zahraniční politiku daného národa. Demokratická kultura vychází z veřejného rozumu. Na tomto základě ovšem nejednají pouze zákonodárci, ale zároveň i občané daného národa, čímž přinejmenším v minimální míře ovlivňují zahraniční politiku národa.²⁹⁴ Občané zasahují do veřejné diskuse, což podle Rawlse vede k zajištění míru mezi národy.²⁹⁵

V rámci své teorie spravedlivé války se Rawls bohužel příliš nevěnuje problematice boje proti (mezinárodnímu) terorismu. Osobně se domnívám, že by na válku s terorismem pohlížel stejně jako na „klasickou“ válku. Pokud by nějaký stát podporoval mezinárodní terorismus, pak by daný národ a stát porušil morální autonomii napadeného státu a národa. Daný národ se může bránit, ve své reakci však nesmí porušit principy spravedlivé války. Napadený národ nesmí ve svém boji porušit lidská práva a stát se tak neslušným národem. Národ, který zvítězí ve válce, má morální povinnost podílet se na rekonstrukci daného státu a pomoci národu vrátit se do společenství dobrých národů. Je nutná poválečná rekonstrukce, která se v rámci současné teorie diplomacie blíží k tzv. responsibility to protect (R2P).

4.3.3. Kritika Rawlsova pojetí války

Rawlsovo pojetí války se vyznačuje významnými nedostatky. První skupina autorů (C. Schmit a jeho pokračovatel D. Zolo) poukazuje na problematičnost ospravedlnění univerzálně-normativních hodnot. Z jejich pohledu se jedná o nehorázné a pokrytecké moralizování, které vede k narušení státocentrického pojetí mezinárodních vztahů. Podstatou této kritiky je vyvázání válek z falešného normativního omezení, které státy využívají pro své mocenské cíle. Druhá skupina zdůrazňuje nedostatečnou charakteristiku národů mimo zákon a legitimizace humanitární intervence. Třetí skupina

²⁹⁴ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 87–89.

²⁹⁵ V tomto případě se Rawls možná dopouští mírného idealizování demokratických společností. Sami občané demokratického státu se mohou stát součástí špatné zahraniční politiky a příčinou agresivní politiky národa vůči jinému národu. Blíže viz například BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. Praha: Filosofía, 2007.

autorů poukazuje na problematičnost legitimizace válečných akcí dobře uspořádanými národy, protože právě ony porušují principy mezinárodní spravedlnosti. Rawls dále nedostatečně řeší problém toho, že o principech spravedlivé války budou rozhodovat velké národy. Čtvrtá skupina autorů vycházející z kosmopolitního liberalismu tak poukazuje na příliš restriktivní chápání státní suverenity. Jedině demokratické národy totiž mají právo určovat legitimitu humanitární intervence.²⁹⁶

Následovníci Carla Schmitta²⁹⁷ tvrdí, že pro liberalismus je typické prosazování sebe sama v mezinárodním systému pomocí mocenských nástrojů. V důsledku tohoto pokrytectví pošlapávají liberálové své vlastní humanitární deklaráce. Politika je určována na vztahu přítel-nepřítel, kde je nepřítel představitelem odlišného pojetí dobra a existence.²⁹⁸ Zrušením antagonismu mezi státy by skončila politika jako svébytná sféra lidského bytí. Protivníci jsou degradováni na podlidskou úroveň a na základě morální dichotomie ústí spor do bestiální války. Válka se stává ideologickým nástrojem pro ukončení válek.²⁹⁹ Morální hodnoty jsou extrémně a nebezpečně pokrytecké, protože partikulární zájem je vydáván za zájem univerzální. Morálka absolutizuje cíle, které znásobují násilí ve vojenském konfliktu.³⁰⁰ Schmitt se domnívá, že v systému, kde existují státy, se nutně vedou existencionální konflikty. Nepřátelé budou existovat v důsledku existence odlišných společenství a států. Morálka nesmí být nikdy povýšena nad politično, protože by to ve výsledku vedlo k masivnějším a brutálnějším konfliktům. Univerzalizmu není možné dosáhnout a není rovněž možné jakýmkoli způsobem rozhodnout, jaké jsou objektivně platné principy spravedlnosti. Ambice na

²⁹⁶ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 184.

²⁹⁷ MEIERHENRICH, Jens – SIMONS, Oliver. *The Oxford handbook of Carl Schmitt*; HOOKER, William. *Carl Schmitt's international thought: order and orientation*. New York: Cambridge University Press, 2009; GOTTFRIED, Paul. *Carl Schmitt: politics and theory*. New York: Greenwood Press, 1990; SCHMITT, Carl. *Writings on war*. Cambridge, UK: Polity, 2011.

²⁹⁸ SCHMITT, Carl. *Pojem politična*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013, s. 27.

²⁹⁹ SCHMITT, Carl. *Pojem politična*, s. 49.

³⁰⁰ BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. 2007, s. 358.

univerzalitu vede k centralizaci moci a centralizace pak vede k pokryteckému prosazování partikulárních hodnot, které jsou předkládány v univerzálním hábitu.³⁰¹

Na Schmitta navazuje Danilo Zolo, který se na základě děl F. A. von Hayeka (především myšlenky spontánního řádu) snaží prosadit co nejvíce multipolární uspořádání světa.³⁰² Samotným rozumem je nemožné zachytit veškeré aspekty a vztahy v mezinárodním systému. Státy by měly mít co největší možnou svobodu, jako ji mají na trhu jednotliví podnikatelé. Agresivita je lidem biologicky vrozená. Lidská historie je určována válkou, která hraje ve vývoji lidských společností nezastupitelnou roli. Touhu válčit není možní vymýtit a jakékoli snahy v tomto směru nutně povedou k eskalaci utrpení a násilí.³⁰³ Podle Zoloova a Schmittova názoru je spravedlivá válka nemožná, a to bez ohledu na to, proti jakému protivníkovi je vedena. Zolo a Schmitt svůj pohled na válku podle všeho přeceňují, ať už se jedná o nemožnost kulturní adaptace nebo chápání války jako regulátora v multipolárním systému. I přes tyto nedostatky ovšem Schmitt a Zolo správně poukazují na nebezpečí zneužití vedení spravedlivých válek a humanitárních intervencí ve jménu univerzálních a morálních doktrín.

Další autoři se domnívají, že nedostatečně vyřešil existenci národů mimo zákon. Jedná se především o vztahy mezi slušnými národy a národy, které nejsou agresivní, ale přitom masivně porušují lidská práva.³⁰⁴ Do popředí se dostává otázka humanitární intervence.³⁰⁵ Jedná se o hrozbu či vojenskou akci vůči zemi, která hrubě porušuje lidská práva, a to bez souhlasu daného státu. Zásah je veden smyslem pro morální

³⁰¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 186.

³⁰² BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. 2007, s. 339–356; ZOLO, Danilo. *Cosmopolis: prospects for world government*. Cambridge, MA: Polity Press, 1997.

³⁰³ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 187.

³⁰⁴ SHUE, Henry. Rawls and the outlaws. *Politics, Philosophy and Economics*. 2002, 1(3), 307–323.; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 189.

³⁰⁵ HOLZGREFE, J. L. – KEOHANE, R. O. *Humanitarian intervention: ethical and political dilemmas*. New York: Cambridge University Press, 2003; BARŠA, Pavel – CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*, s. 501; KRISCH, Nico. Review essay: legality, morality and the dilemma of humanitarian intervention after Kosovo. *European Journal of International Law*. 2002, 13(1), 323–335.

odpovědnost. Humanitární intervence je pro Rawlse přípustná, avšak neposkytuje dostatek kritérií pro její provedení a nemusí být v souladu s právem národů. K vojenské intervenci může mezinárodní společenství přistoupit „v situaci opravdu nehorázné“, kdy „daná společnost nereaguje na udělení sankcí“.³⁰⁶ Legitimizaci intervence by měla provést multilaterální organizace, která ospravedlní zásah do autonomie národa. Hlavní problém nastává v situaci, kdy není možné získat autorizaci skrze OSN a je nutné přistoupit k unilaterální intervenci. V krajních případech je možné přistoupit k unilaterální akci, je však stále nutné dodržovat kritéria spravedlivé války. Hluběji se ovšem Rawls humanitární intervenci nevěnuje a není ani jednoznačné, zda by souhlasil s jednotlivými intervencemi bez souhlasu OSN. Rawlsův pohled na humanitární intervenci je nezbytné doplnit názory dalších sociálních liberálů, kteří se věnují otázce spravedlivé války.³⁰⁷

Radikální teorie kritizuje Rawlse za to, že legitimizuje americkou zahraniční politiku. Perry Anderson se domnívá, že právo národů legitimizuje Američany v jejich intervencích ve jménu lidských práv.³⁰⁸ Rawls není ve stanování procedur legitimizace intervencí důsledný a tento nedostatek vede Andersona k přesvědčení, že o humanitární intervenci mají právo rozhodovat pouze liberální a slušné národy dle současného mocenského status quo.³⁰⁹ Nelze jednoznačně rozhodnout, zda by Rawls podporoval unilaterální akce, jak usuzuje Anderson a radikální teorie. Myšička se domnívá, že dodatečně legitimizované humanitární intervence, které nevycházejí ze spravedlivé příčiny, jsou dle Rawlsových principů nespravedlivé. Na tomto sporu lze dobře

³⁰⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 136.

³⁰⁷ BEITZ, Charles – ALEXANDER, Larry. *International ethics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985, s. 168–194; WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. 3rd ed. New York: Basic Books, 2000; WALZER, Michael. *Politics and passion: toward a more egalitarian liberalism*. London: Yale University, 2004; WALZER, Michael. *Spheres of justice: a defense of pluralism and equality*. Princeton: Basic Books, 1983; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 190–194; FLETCHER, George P. – OHLIN, Jens David. *Defending humanity: when force is justified and why*. New York: Oxford University Press, 2008.

³⁰⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 194; ANDERSON, Perry. Arms and rights: Rawls, Habermas and Bobbio in age of war. *New Left Review*. 2005, 31(1), s. 5–40.

³⁰⁹ BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*, s. 356.

pozorovat, že Rawls nebyl při stanovování procedur humanitární intervence dostatečně důsledný, a tato nedůslednost vede pouze k náznakům, co by Rawls pravděpodobně učinil a jakou intervenci by podpořil.³¹⁰

Kosmopolitní autoři jsou při poměrování humanitárních intervencí permissivnější k použití síly než sociální liberálové jako Rawls. Humanitární intervence je možná na základě práva na sebeobranu a legitimitu státní suverenity. Caney upozorňuje na to, že právo na sebeobranu má pouze legitimní stát.³¹¹ Lidská práva jsou stejná pro všechny lidi na světě a stát získává politickou autoritu pouze v situaci, kdy respektuje práva občanů. Hrubým porušením lidských práv získává mezinárodní společenství právo na humanitární intervenci. Caney rozšiřuje počet lidských práv, které ospravedlňují intervence. Na základě státní suverenity se určují kritéria *ius ad bellum*, která vycházejí z dodržování kosmopolitních lidských práv. Mnohem dále než Caney ovšem zachází Téson. Každý režim se stává nelegitimní, pokud se chová tyransky vůči svému obyvatelstvu. Tento Tésonův argument je stále přijatelný, zásadní problém kosmopolitních autorů je ovšem v otázce procedurální legitimizace intervence. Mezinárodní konsensus a legitimizace skrze OSN není nutná.³¹² Téson dokonce odmítá potřebu intervence s humanitárním záměrem. Jedná se o explicitní porušení základního kritéria spravedlivé války, což může vést k vedení agresivních válek ve jménu univerzálních hodnot, které budou ve skutečnosti vedeny mocenskými a ziskovými záměry.³¹³ Moellendorf vypouští i podmínku legitimní autority. Správně poukazuje na problematičnost funkčnosti Rady bezpečnosti. Základní struktura společnosti určuje legitimitu režimu a tuto podmínku splňují pouze liberálně-demokratické režimy. Ostatní

³¹⁰ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 196.

³¹¹ CANEY, Simon. *Justice beyond borders: a global political theory*, s. 189–262.

³¹² HOLZGREFE, J. L. – KEOHANE, R. O. *Humanitarian intervention: ethical and political dilemmas*. New York: Cambridge University Press, 2003, s. 93–129; TESÓN, Fernando R. *Ending tyranny in Iraq*. *Ethics*. 2005, 19(02), 1–20.

³¹³ SØRENSEN, Georg. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál, 2005, s. 123–145; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 198.

národy ztrácejí právo na existenci a je nezbytné nastolit spravedlivější režimy.³¹⁴ Moellendorfova interpretace vychází z raného myšlení Johna Rawlse. Na globální spravedlnosti musejí mít vliv všechny lidské bytosti.³¹⁵ Jednotlivci si za hypotetickým závojem nevědomí zvolí liberálně-demokratickou společnost, protože by za závojem nevědomí nemohli zjistit, zda jsou obyvateli liberálních, nebo slušných konzultačních hierarchií. Nedemokratická zřízení nezískají v původní situaci právo na existenci, protože nebudou schopna dosáhnout životních cílů.³¹⁶ Jejich postavení je zároveň ztíženo tím, že seznam potřebných lidských práv je v důsledku původní situace, která vychází z praxe liberálně-demokratických společností, mnohem širší, než je tomu u Rawlse.³¹⁷

4.4. (Mezinárodní) politická ekonomie a socioekonomická spravedlnost

Právo národů se týká kromě jiných také (mezinárodní) politické ekonomie.³¹⁸ Ve světě existují mnohé kvalitativní i kvantitativní ekonomické a sociální rozdíly mezi národy. Tuto asymetrii pokládá Rawls za nepřijatelnou a nespravedlivou. Jeden z principů jeho mezinárodní spravedlnosti je povinnost liberálních a slušných hierarchických národů pomoci (duty of assistance) všem společnostem, které nejsou schopny zajistit prosperitu pro své občany. Rawls zdůrazňuje snahu ustavit takové politické a ekonomické instituce, které je dovedou k přijatelnému cíli, ale zároveň zajistí morální autonomii daného národa.

Současný mezinárodní systém nabízí mnoho států a národů, které nejsou schopny zajistit svým občanům přijatelné podmínky pro život. V *Právu národů* je Rawls popisuje jako tzv. zatížené společnosti. Zatížené společnosti nemají dostatečné materiální zdroje, technologie ani dostatečný lidský kapitál, neboť tyto národy jsou

³¹⁴ MOELLENDORF, Darrel. *Cosmopolitan justice*. Boulder, CO: Westview Press, 2002, s. 121; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 198–199.

³¹⁵ MOELLENDORF, Darrel. *Cosmopolitan justice*, s. 16–17.

³¹⁶ MOELLENDORF, Darrel. *Cosmopolitan justice*, s. 78–86.

³¹⁷ MOELLENDORF, Darrel. *Cosmopolitan justice*, s. 19.

³¹⁸ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 203–232.

vystaveny nepříznivým podmínkám (unfavourable conditions).³¹⁹ Snahou dobrých národů je pomoci ostatním národům v tom, aby se tyto zatížené národy mohly stát dobře uspořádanými, jejich cílem ale dosáhnout narovnání nerovností. Nerovnosti mezi národy neporušují mezinárodní spravedlnost, tu totiž porušuje taková nerovnost, která zabraňuje dodržování lidských práv a rozumné spolupráci mezi národy. Pokud taková „špatná“ nerovnost existuje, musí se dobře uspořádané národy postarat o pomoc pro zatížené národy. Nerovnost je špatná kvůli svým negativním důsledkům, nikoli sama o sobě.

Rawls odmítá globální redistribuci, podle Rawlse totiž neexistuje globální identita základní struktury společnosti. Vnitrostátní a mezinárodní úroveň je odlišná, přičemž vnitrostátní má přednost před mezinárodní. Neexistuje analogie vnitrostátní základní struktury společnosti na úrovni mezinárodní, a Rawls proto odmítá globální distribuci ekonomické a sociální spravedlnosti (rovnosti). Nejvýznamnější rozdíl mezi „domácí“ a zahraniční rovinou je ve vlivu na sociální vazby v rámci národů. Férová spolupráce probíhající mezi jednotlivci ve společnosti a spolupráce mezi národy v mezinárodním systému je odlišná. Tento postoj ho vede k odmítnutí globální redistribuce. Základní struktura společnosti je v různých národech a systémech odlišná. Rawlsův politický konstruktivismus určuje, že spravedlnost vychází z institucí, které pak danou spravedlnost vymáhají. Existují oddělené a právní, sociální a hospodářské systémy, které nemají na globální úrovni analogicky stejný systém. Vzhledem k tomu, že neexistuje globální základní struktura dle principu rozumnosti, je pro každý národ důležité, aby existoval minimální konsensus mezi národy v otázce ekonomické a sociální spravedlnosti.

Národní instituce (politické, ekonomické a sociální) jsou u Rawlse nejdůležitější příčinou spravedlnosti dané pospolitosti.³²⁰ Rawls zdůrazňuje, že k růstu životní úrovně

³¹⁹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 159–160.

³²⁰ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 174.

může sloužit dobrá intervenční politika národa. Jako dobrý příklad státních intervencí může sloužit Srí Lanka, která díky své hygienické politice dokázala snížit úmrtnost matek. Dalším příkladem je zemědělská politika v africkém Malawi nebo Mexiko, které snížilo počet ngramotných dětí na venkově. Tyto pokroky jsou možné i v chudších národech, přičemž Západ by neměl na pomoc slabším národům pohlížet paternalisticky, ale měl by respektovat jejich představu o spravedlivé společnosti.³²¹ Pokud se národ stane autonomním, pak povinnost bohatšího státu pomáhat slabšímu odpadá. Nemusí se starat o jeho neustálý hospodářský růst, protože v tuto chvíli by měl být takovýto národ soběstačný a povinnost přímé pomoci končí.³²² Pomoc zatíženým národům má mezní bod a jejím cílem je zajištění svobody a rovnosti všech chudých lidí na planetě. Jakmile se dosáhne cíle, mezinárodní pomoc končí.³²³ Každý národ by měl být v takovém institucionálním uspořádání, aby mohl férově spolupracovat s ostatními národy.³²⁴ Rawlsova politická ekonomie vychází z absolutní deprivace. Rovnost Rawls chápe jako uspokojení cíle pro zatížené národy a je nedůležité, jaká je jejich pozice ve srovnání s bohatšími národy.³²⁵ Sociální liberalismus má rovnostářský cíl a mezní bod (cut-off point).³²⁶ Pokud bychom se pokusili aplikovat princip difference na globální úrovni, porušili bychom morální autonomii národa. Respekt morální autonomie každého národa v jeho socioekonomických politikách má zásadní důležitost pro nemožnost globální socioekonomické redistribuce. V celém Rawlsově politickém a socioekonomickém myšlení je pak podstatná skutečnost, že nepokládal za důležité odstranit všechny nerovnosti mezi jednotlivci, ale nerovnosti, které brání vzniku férové startovací čáry.

³²¹ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 111.

³²² RAWLS, John. *Právo národů*, s. 163–166, 175–176.

³²³ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 199.

³²⁴ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 160.

³²⁵ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 171.

³²⁶ RAWLS, John. *Právo národů*, s. 177.

4.4.2. Poggeova kritika Rawlsova pojetí rozvojové politiky

Kosmopolitní autoři poukazují na potřebu ukončit potřebu hlavní role států v mezinárodním systému a zaměřit se na změnu globálních institucí. Myšička uvádí, že nejpropracovanější verzi kosmopolitního pojetí politické ekonomie nabízí Thomas Pogge.³²⁷ Nastavení současného mezinárodního systému napomáhá tomu, že miliardy lidí jsou pod hranicí chudoby, na níž se bohaté země podílejí svoji aktivitou na asymetrické výměně mezi globálním Severem a Jihem. Nastavení globálních institucí (systém majetkových práv, bezpečnostní architektura OSN, regulace finančních transakcí a nastavení mezinárodního obchodu) porušuje globální práva chudých.³²⁸ Pomoc globálním chudým by neměla být výsledkem charitativní a humanitární pomoci, ale naopak důsledkem povinnosti spravedlnosti. Pogge přichází s daní z globální dividendy z přírodních zdrojů.³²⁹ Daňové výnosy by sloužily ke snížení globální nerovnosti. Vyjma zavedení globální daně vyžaduje změnu majetkových práv a reformu trhu s farmaceutickým zbožím.³³⁰ Lidé disponují negativními právy, která je opravňují neangažovat se v nespravedlivém hospodářském systému. Pogge předpokládá, že bohaté země jsou příčinou světové chudoby, a blíže upřesňuje svůj pohled na danou oblast:³³¹

- Bohaté země uznávají politické režimy porušující lidská práva za legitimní vládců, spolu s jejich plným právem na využívání přírodních zdrojů dané společnosti. Následně bohaté státy profitují z obchodu s těmito režimy.

³²⁷ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 219.

³²⁸ POGGE, Thomas. *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press, 2008, s. 52, 56, 202–205; BESSON, Samantha – TASIIOULAS, John. *The philosophy of international law*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 417–436; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 220.

³²⁹ POGGE, Thomas. An egalitarian law of peoples. *Philosophy and Public Affairs*. 1994, 23(3), 195–224.

³³⁰ POGGE, Thomas. *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*, s. 174–202, 222–262; POGGE, Thomas. *Realizing Rawls*, s. 240–280; HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*, s. 188–193.

³³¹ MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 221.

- Nelegitimní vlády chudých a autokratických států porušují lidská práva a zadlužují své země, z čehož profitují banky a další ekonomické elity sídlící v bohatých zemích.
- Bohaté země profitují z prodeje zbraní a vojenského materiálu, které jsou následně používány k porušování lidských práv.
- Principy globálního ekonomického řádu jsou tvořeny s ohledem na zájmy bohatých zemí, přičemž zájmy chudších států jsou výrazně podreprezentovány.

V důsledku svého prospěchu z globálního obchodu jsou bohaté země odpovědné za utrpení lidí v chudých zemích. Hlavním úkolem je reformovat nastavení institucí, které udržují tolik lidí v nedostatku v oblasti základních životních potřeb. Dividenda z přírodních zdrojů ve výši 1 % by měla činit přibližně 300 miliard dolarů. Výběr daně by zajišťovala mezinárodní organizace, která by se skládala z příslušných odborníků. Kromě zlepšení sociálního postavení chudých by mělo dojít také ke zlepšení životního prostředí v důsledku snížení spotřeby neobnovitelných zdrojů.³³² Dále je potřeba změnit mezinárodní obchod s přírodními zdroji, zejména pak obchod s ropou. Cílem je ukončit možnost vlády prodávat národní přírodní bohatství a půjčovat si peníze na světových trzích. Půjčování peněz na světových trzích umožňuje přežívat autoritářským režimům. Řešení Pogge spatřuje v ústavních změnách demokratických zemí a ve vytvoření mezinárodního panelu sestávajícího z právních odborníků, kteří by posuzovali uspořádání jednotlivých zemí.³³³

Co se týče měření chudoby, výchozí hranici pokládá Pogge za arbitrární. Je potřeba zkoumat současný stav, nikoli to, zda došlo ke zlepšení stavu od roku 1945. Jestli je možné si představit lepší institucionální uspořádání globálního řádu než ten, který ve

³³² POGGE, Thomas. Eradicating systemic poverty: brief for a global resources dividend. *Journal of Human Development*. 2001, 2(1), 59–77.; CROKER, David – LINDEN, Toby. *Ethics of consumption: the good life, justice and global stewardship*. Lanham, Md.: Rowman, 1998, s. 501–536.

³³³ POGGE, Thomas. *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*, s. 162; MYŠÍČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 222.

skutečnosti máme, je legitimní odmítnout současný stav jako nespravedlivý, protože nebere v potaz miliony mrtvých a chudých.³³⁴ Pogge je přesvědčen, že jako dostatečná alternativa k součnému uspořádání globálního řádu se nabízí právě globální dividenda.

Myšička však přesvědčivě dokazuje, že Pogge nepodává vhodnou argumentaci, pokud jde o škodlivost globálního řádu a kauzalitu chudoby. Pogge dostatečně nezohledňuje empirické studie, které poukazují na primární vliv rozvoje komunit v jejich specifických lokálních institucích.³³⁵ Prosperita komunity souvisí s inkluzivností institucí. Pokud jsou vnitrostátní instituce slabé, bude negativní vliv mezinárodních institucí samozřejmě větší. Neexistuje však jednoznačný korelační vztah mezi otevřeností národní a globální ekonomiky a růstem nerovností. Jeho přílišné zaměření na globální úroveň je tak možná výsledkem kosmopolitních předpokladů, které nedostatečně zohledňují dopad národních institucí na bohatství a chudobu v dané zemi.

Druhá část: případové studie z pohledu teorie Johna Rawlse

5. Válka v Iráku v roce 2003

5.1. Interpretace války v Iráku: neokonzervatismus a šíření amerického modelu ve světě

Spojené státy americké jsou v tomto případě agresivním a racionálním aktérem, který se snaží amerikanizovat svět. Amerikanizace světa znamená globální šíření konzervativně-idealistického pojetí americké suverenity „demokracie, svobody, lidských práv a volného trhu v jeho neoliberální podobě“. Spojené státy jsou „božím“ dítětem, které má svaté právo šířit své myšlenky ve jménu vyvrcholení dějin a univerzálních

³³⁴ POGGE, Thomas. Eradicating systemic poverty: brief for a global resources dividend. *Journal of Human Development*. 2001, 2(1), s. 61.

³³⁵ Velmi zajímavou studii předkládají ACEMOGLU, Daron – ROBINSON, James A. *Proč státy selhávají: kořeny moci, prosperity a chudoby*. Praha: Argo, 2015.

principů, které USA představují. Irák je zde chápán jako „zlobivé“ dítě, které odmítá „americkou“ civilizaci a stává se pomyslným barbarem, který je nutný porazit a přivést do náruče „správné“ civilizace.

Neokonzervatismus patří mezi čtyři filosofické proudy amerického zahraničně-politického uvažování.³³⁶ Neokonzervatismus se vyznačuje propojením wilsonovského idealismu v rétorice a rooseveltského partikularismu při prosazování dané politiky. Neokonzervatismus v zahraniční politice se společně s ekonomickým neoliberalismem stal zahraniční politikou administrativy George Bushe mladšího. Neokonzervativci začali prosazovat jeden morální cíl, a to šíření „demokracie, svobody a volného trhu“ dle měřítek konzervativní Ameriky. Šíření demokracie se stalo programem americké národní bezpečnosti. Jedinou možností, jak ochránit americkou národní bezpečnost, je globální přijetí americké suverenity. Tato svébytná interpretace demokratické teorie míru povede ke světovému míru a v konečném důsledku k odcizení člověka od státu a ekonomiky a ke konci dějin.

Koncem studené války došlo v USA k nárůstu nejistoty, zda se Spojené státy nevrátí k izolacionismu. Bush starší se po rozpadu sovětského impéria snažil udržet spojení americké národní bezpečnosti s ochranou nově vzniklého mezinárodního řádu. Ve Spojených státech došlo ke změně nahlížení na ohrožení národní bezpečnosti.

³³⁶ Blíže viz BARŠA, Pavel – CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*: (1) Prvním přístupem je tzv. izolacionismus, jehož pomyslným otcem-zakladatelem je Thomas Jefferson (izolacionistický idealismus). Vychází ze dvou zkušeností: a) přechod od Starého světa do Nového světa (izolacionismus); b) neustálé rozšiřování hranic (imperialismus); Spojené státy jsou tedy imperialistickou zemí od počátku svých dějin se svojí specifickou anti-imperiální rétorikou. Expanze nicméně představuje domácí program, nikoli součást zahraniční politiky. Pro izolacionisty je typická obava z vojenské síly. Závěry izolacionismu jsou tedy následující: a) nutné brzdy a rovnováhy; b) izolacionismus (žádný morálně-politický partikularismus); americký model nemá být šířen vojensky, ale veřejným míněním a příkladem pro ostatní; síla je uplatňována pouze k obraně, nikoli k šíření daného systému); (2) Druhým přístupem je tzv. imperialismus, jehož pomyslným otcem-zakladatelem je Theodore Roosevelt. Cílem imperialistů je budování světové námořní velmoci. Navazují na Alexandra Hamiltona a jeho pragmatický imperialismus a přidávají „idealistický obal“ boje za svobodu a demokracii; (3) Třetím přístupem je tzv. internacionalismus. Duchovním představitelem této tradice je Woodrow Wilson. Na internacionalismus můžeme pohlížet ze dvou specifických hledisek: a) jako na syntézu obou předešlých konceptů, nebo 2) jako na koncept, který překonává oba předešlé koncepty americké zahraniční politiky.

Regionální agresori se zbraněmi hromadného ničení nahradili sovětskou hrozbou. Tito aktéři měli ohrožovat mocenskou globální rovnováhu.³³⁷

„V únoru 1991 tehdejší ministr obrany Dick Cheney prohlásil, že zásah proti Iráku může být předzvěstí řady budoucích konfliktů nového typu, v nichž USA budou čelit regionálním agresorům, kteří mají k dispozici vyspělé konvenční zbraně i zbraně hromadného ničení. Toto nebezpečí mělo v nadcházející epoše představovat funkcionální ekvivalent sovětské hrozby předchozí epochy.“

Neokonzervatismus se v 90. letech vymezoval vůči politice „dvojího zadržování“ během administrativy Billa Clintona. S příchodem George Bushe mladšího a po teroristických útocích z 9. září 2001 získali neokonzervativci argumenty pro svoji politiku expanze demokracie dle světonázoru konzervativní Ameriky.³³⁸ Během druhého tažení v Iráku získali právě tito neokonzervativci převahu. Došlo ke sjednocení neokonzervativců (Wolfowitz a Feitz), kteří usilují o expanzi amerických univerzálních hodnot spolu s konzervativci (Cheney a Rumsfeld), kteří se soustředují na zajištění národní bezpečnosti.³³⁹

„Drtivá vojenská převaha jediné zbývající supervelmoci nad všemi ostatními jí nedovoluje přijmout multilateralismus, neboť ten předpokládá přibližnou mocenskou rovnost partnerů. Vliv ideje kolektivní bezpečnosti a rovnoprávnosti mezi národy na americké veřejné mínění je však tak silný, že nezbyvá než „unilaterální jednání oblékat do multilaterálního hávu“ a partikulární národní zájem překládat do univerzalistické rétoriky. Poukaz k obraně všelidských hodnot má legitimovat jednostranné rozhodování a jednání supervelmoci, která sleduje svůj národní zájem – „otevřené dveře“ pro své

³³⁷ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 47.

³³⁸ Mezi zastánce neokonzervatismu bývá řazen například náměstek ministra obrany P. Wolfowitz, vedoucí sekretariátu viceprezidenta D. Cheneyho Lewis Libby, viceprezident Dick Cheney, ministr obrany Donald Rumsfeld či poradkyně prezidenta pro otázky národní bezpečnosti Condoleezza Riceová.

³³⁹ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 48.

zboží, hegemonní kontrolu všech strategických oblastí světa a udržování globální vojenské převahy.“

Obrana všelidských hodnot má být vedena a legitimizována jednostranným rozhodnutím a jednáním americké supervelmoci, která sleduje svůj národní zájem (otevřené dveře zboží a kapitálu, hegemonie v mezinárodním systému a globální vojenská převaha):³⁴⁰

„Žijeme v abnormálních časech. Naší největší nadějí pro bezpečí v takových časech, tak jako v nesnadných časech minulosti, je americká síla a vůle – síla a vůle vést unipolární svět, beze studu stanovovat pravidla světového řádu a být připraveni je vynucovat.“

Tato představa bezpečnostní politiky vychází z premis, které na fiskální období 1994–1999 ustavil Paul Wolfowitz a Dick Cheney v roce 1992. Nejjasněji vyjadřuje neokonzervativní pojetí manifest *Projekt pro americké století*.³⁴¹ Amerika musí formovat svět v novém století dle amerických zásad a životních zájmů. Životním úkolem je vybudovat vojenský arzenál pro dostatečné světové politické vůdcovství:

„Formovala nové století v souladu s americkými zásadami a zájmy“ a aby prostřednictvím své „zahraniční politiky prosazovala americké principy v zahraničí“ a budovala takový vojenský arzenál, jenž jí umožní být politickým vůdcem světa.

Zdroje Bushovy zahraniční politiky vycházejí z koncepce z roku 1992, která usiluje o militaristické šíření demokracie mečem.³⁴²

1. použití vojenské síly bez souhlasu partnerů a mandátu mezinárodních institucí – unilaterálně,
2. preemtivní zásahy,

³⁴⁰ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 49.

³⁴¹ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 50.

³⁴² BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 51–52.

3. udržení systematické převahy v jaderných zbraních.

Národní bezpečnostní strategie určuje, že si Amerika nárokuje moc s celoplanetárním dosahem a odmítá se řídit multilaterálními procesy a procedurami.³⁴³

„Ubránit civilizaci proti spojencům teroru“ i šířit „dobrodiní svobody po celé planetě“. „Budeme aktivně pracovat pro to, abychom na každé místo světa přinesli naději demokracie, rozvoje, svobodných trhů a svobodného obchodu.“ Celosvětová „mocenská rovnováha má být nakloněna ve prospěch svobody“ ve smyslu lidských práv, demokracie a svobodného podnikání. Tyto hodnoty jsou platné všude a pro všechny, a úkolem Ameriky proto je tuto jejich univerzalitu politicky, a pokud to bude nutné i vojensky, prosadit.“

Definuje nepřítele a válku proti teroru, jako válku obrannou a zároveň jako křižáckou výpravu.³⁴⁴ Amerika má povinnost obhajovat všelidské hodnoty, které jsou porušovány na Středním východě, jako centru protizápadního terorismu.³⁴⁵ Další příčinou byla snaha udržet vlnu patriotismu v USA.³⁴⁶ V září 2002 předstoupil Bush mladší před Organizaci spojených národů, a to kvůli tlaku C. Powella a T. Blaira. Výsledkem byla rezoluce 1441 z 8 listopadu 2002, která rozhodla o tom, že bude buďto odzbrojen Irák, nebo bude proveden vojenský zásah. Nicméně USA neměly vůči OSN důvěru a domnívaly se, že válka je nevyhnutelná.³⁴⁷ K vojenské operaci je však nezbytný souhlas Rady bezpečnosti kvůli schválení druhé rezoluce OSN. Francie, Rusko a Německo s podporou Číny podepsaly 24. února memorandum ve snaze zvýšit počet inspekcí. Ve stejný den se USA, Spojené království a Španělsko s podporou Bulharska dohodly na vytvoření návrhu vojenské rezoluce.

³⁴³ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 54.

³⁴⁴ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 55.

³⁴⁵ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 86.

³⁴⁶ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 87.

³⁴⁷ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 92.

Došlo ke zvětšení rozdílu mezi USA a Západní Evropou. V situaci pravděpodobného francouzského veta proamerické státy zorganizovaly tzv. dopis osmi z 30. ledna (Spojené království, Španělsko, Itálie, Portugalsko, Dánsko, Polsko, Maďarsko a Česká republika) a dopis deseti států usilující o vstup do NATO (Slovensko, Bulharsko, Rumunsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Albánie, Chorvatsko a Makedonie). Američané došli k závěru, že došlo k rozdělení Evropy na Starou a Novou.³⁴⁸ Francie a USA se dostávaly do stále většího sporu, zprávy zbrojních inspektorů ovšem dále zesilovaly pnutí.³⁴⁹ Krize transatlantických vztahů se prohlubovala. Francie, Belgie a Německo zablokovaly snahy Turecka o vyjednání případné obrany tureckého území v době války. Dané země pak prostřednictvím EU vydaly prohlášení o zesílení inspekci a v krajním případě použití vojenské síly. Předešlé dokumenty pak začaly být projednávány 27. února.³⁵⁰

V březnu 2003 se propast prohloubila a krize se přiblížila k vojenskému řešení. Francie se podle slov svého ministra zahraničí D. de Villepina snažila prosadit mírové řešení.³⁵¹ Nicméně Francouzi a ani Američané nebyli schopni o svém postupu v irácké krizi přesvědčit ostatní. Američané se s nařčením z imperialismu obhajovali rezolucí 1441. Obě velmoci zabředly do boje o uznání své pozice u ostatních aktérů.³⁵² Francie se pokoušela posílit svoji velmocenskou pozici pomocí své pozice v OSN. Naopak Američané se prostřednictvím stále většího počtu vojenských jednotek na Střední východ přibližovali k vojenské intervenci. Američané odložili jednání o druhé rezoluci OSN na 17. března. Jednalo se o vstřícný krok vůči T. Blairovi, který zastupoval multilaterální přístup. Samotné těžiště se však přesunulo z OSN na jednání v koalici ochotných.³⁵³ Druhá rezoluce byla stažena z jednání Rady bezpečnosti a Američané

³⁴⁸ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 93.

³⁴⁹ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 94.

³⁵⁰ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 95.

³⁵¹ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 96.

³⁵² BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 97.

³⁵³ BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*, s. 99.

přišli se svým vlastním ultimátem. Ultimátum vypršelo v noci ze středy 19. na čtvrtek 20 března, kdy započala operace Irácká svoboda.

5.2. Interpretace války v Iráku: bezpečnostní důvody a válka proti teroru

USA je racionální aktér, který se obává mezinárodního chaosu, jenž představuje Irák, a to kvůli držení zbraní hromadného ničení a kvůli možné spolupráci s al-Káidou. Irák je aktér, který ohrožuje USA i mezinárodní stabilitu a bezpečnost.

Teroristické útoky z 11. září představovaly napadení Spojených států amerických. Vrcholní představitelé museli nalézt odpověď na otázku, proč byly Spojené státy napadeny. Odpovědí na útoky tak mělo být předvedení americké síly, ochoty jít do války a zastrašení ostatních potenciálních nepřátel.

„Spojené státy americké nedovolí světově nejnebezpečnějším režimům ohrozit náš národ prostřednictvím světově neničivějších zbraní.“

Za nepřítel USA bylo kromě Afghánistánu označeno také hnutí Tálibán. Důvodem vojenských operací pak byl vůdce al-Káidy, která za útoky stála. V lednu 2002, v rámci projevu prezidenta o stavu Unie, definovali Američané novou koncepci bezpečnostní politiky:

1. uzavření teroristických táborů, narušení plánů teroristických skupin a postavení teroristů před spravedlnost,
2. zabránění teroristům a režimům, které vyhledávají chemické, biologické a jaderné zbraně, ohrožovat USA i zbytek světa.

Mezi nebezpečné režimy zařadil prezident Bush také Irák a režim Saddáma Husajna. Američané byli přesvědčeni o možnosti propojení iráckého režimu a teroristických organizací. Irák údajně disponoval zbraněmi hromadného ničení, s jejichž pomocí mohlo dojít k teroristickým útokům na západní svět.³⁵⁴ Spolupráce mezi Irákem

³⁵⁴ PACKER, George. *The assassins' gate: America in Iraq*, s. 60.

a al-Káidou byla podle Američanů možná už od roku 1998, kdy na tuto skutečnost upozornilo americké ministerstvo spravedlnosti:

„Al-Káida uzavřela neformální dohodu s vládou Iráku, že proti ní al-Káida nebude bojovat a že na určitých projektech, konkrétně těch, které se týkají zbraní hromadného ničení, s ní bude spolupracovat.“³⁵⁵

Přes neexistenci přímého důkazu o spolupráci nebyly Spojené státy ochotny tolerovat možný teroristický útok s iráckými zbraněmi hromadného ničení.³⁵⁶ V Americe se nediskutovalo o tom, zda má válka být, ale jak má být vedena.³⁵⁷ Irák byl spolu s Íránem a Severní Koreou označen za součást tzv. osy zla. Válka proti teroru, kterou Spojené státy vyhlásily, tak neměla skončit porážkou al-Káidy, ale pádem celé osy zla.³⁵⁸

„Válka proti teroru začne al-Káidou, ale neskončí u ní. Neskončí, dokud nebude každá teroristická skupina s globálním dosahem nalezena, zastavena a poražena.“

Odstraněním iráckého režimu mělo dojít ke stabilizaci země. Vytvoření proamerického národa pak mělo zajistit demokratizaci celého regionu.³⁵⁹ Součástí dané strategie bylo tvrzení, že Irák zatajuje vlastnictví zbraní hromadného ničení.³⁶⁰

„Irácký režim již v minulosti použil jedovatý plyn k usmrcení tisíců vlastních obyvatel [...]. Je to režim, který souhlasil s mezinárodními inspekcemi, a pak vyhodil inspektory. Tento režim tak něco skrývá před civilizovaným světem.“

Američané byli přesvědčeni, že Irák vlastní chemické zbraně, a poukazovali na jeho chemické útoky proti Kurdům.³⁶¹ Irák ovšem nebyl ochoten s mezinárodním

³⁵⁵ NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990–2003*, s. 261.

³⁵⁶ HALLENBERG, Jan – KARLSSON, Håkan. *The Iraq war: European perspectives on politics, strategy and operations*, s. 24–28.

³⁵⁷ PACKER, George. *The assassins' gate: America in Iraq*, s. 46.

³⁵⁸ PACKER, George. *The assassins' gate: America in Iraq*, s. 60.

³⁵⁹ NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990–2003*, s. 259–260.

³⁶⁰ HALLENBERG, Jan – KARLSSON, Håkan. *The Iraq war: European perspectives on politics, strategy and operations*, s. 28.

společenstvím v souvislosti se zbraněmi hromadného ničení spolupracovat. Rezoluce 687 zavazovala Irák k bezpodmínečnému zničení, odstranění či zneškodnění všech chemických a biologických zbraní i částí a zařízení potřebných ke konstrukci balistických raket s doletem delším než 150 kilometrů. Rezoluce dále zakazovala vývoj jaderných zbraní a požadovala hlášení o umístění, množství a typu výše uvedených druhů zbraní. Do Iráku byly vyslány dva vyšetřovací týmy (IAEA a UNSCOM). Irák zároveň do 15 dnů předal hlášení o stavu svých zbraní, kde sice uznal držbu chemických zbraní, odmítl však existenci zbraní jaderných. Robert Gallucci a David Kay našli v budově nukleárního centra dokumenty, které se pokusili vynést, byli však zadrženi. Po několika dnech byli inspektoři propuštěni a dané dokumenty byly chápány jako důkaz vývoje jaderných zbraní. Irák poté vývoj jaderných zbraní přiznal. Problémy se spoluprací pokračovaly i po lednové krizi v roce 1993, kdy Irák odmítl povolit týmu UNSCOM nadále využívat letiště Habbáníja u Bagdádu. Západ na tento krok reagoval leteckým úderem vůči Iráku.

Všechny nekonvenční zbraně nechal Saddám Husajn zničit již po válce v roce 1991, ale know-how na výrobu těchto zbraní si irácká vláda údajně ponechala.³⁶² Richard Butler začal po svém příchodu do čela inspekce prosazovat tvrdší přístup. Inspekce požadovala povolení vstupu do prezidentských paláců. Irák v rámci své protireakce naopak žádal odchod všech amerických zaměstnanců působících v UNSCOM do určitého data a zákaz přeletů bezpilotního letounu U-2. Krizi vyřešil až zásah Kofiho Annana, který vyjednal kompromis, kdy se na inspekci měli podílet i zaměstnanci irácké vlády. Spory se po čase opět objevily a celý proces vyvrcholil operací Pouštní liška. Zbrojní inspekce byly zastaveny a jejich obnovení přišlo až po čtyřech letech.³⁶³ Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1441 byla schválena 8. listopadu 2002. Irák předložil

³⁶¹ NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990–2003*, s. 98–99.

³⁶² NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990–2003*, s. 232–236.

³⁶³ NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990–2003*, s. 246–252.

zprávu v souvislosti s povinností podat úplné hlášení o svých aktivitách a zbraních hromadného ničení.

Americký ministr zahraničí Colin Powell vystoupil na zasedání Rady bezpečnosti 5. února 2003. Tvrdil, že Irák i nadále porušuje závazky plynoucí z rezoluce č. 1441:

„Víme, že Saddám Husajn má ‚tajný výbor pro monitorování inspekčních týmů‘. Ne za účelem spolupráce či asistence, nýbrž za účelem špionáže a zdržení inspektorů od jejich práce. [...] Z četných lidských zdrojů mám informace, že Iráčané stěhují nejen dokumenty a pevné disky, ale i samotné zbraně hromadného ničení za účelem jejich neodhalení inspektory.“

Prezident Bush mladší v březnu 2003 vyzval ke stažení amerických pracovníků z Iráku, přestože hrozilo neschválení druhé rezoluce OSN, která opravňuje mezinárodní společenství k vojenskému zásahu. Američané předložili ultimátum, které stanovovalo, že Husajn musí splnit požadavky do 48 hodin.³⁶⁴

5.3. Interpretace války v Iráku: ropa v Iráku

Cílem americké zahraniční politiky je snaha o stabilizaci a reformu mezinárodního kapitalismu. USA je racionální aktér, který se snaží o přenesení svého hospodářského a sociálního neoliberálního systému na globální úroveň, který Irák, jenž je chápán jako nejistý a nepředvídatelný aktér, ohrožuje svojí hospodářskou politikou. Stabilita mezinárodního neoliberálního kapitalistického systému je ohrožena, a proto USA zasahují v Iráku.

Na území Iráku se vyskytuje druhé největší množství ropy na světě. Irácká ekonomika je hluboce závislá na těžbě ropy. Co se týče ostatních zdrojů, ty tvoří pouze marginální část Iráckého hrubého domácího produktu. Náklady na těžbu jsou ve srovnání s konkurencí nižší. Naleziště se nacházejí nízko pod zemí a kvalita ropy je vysoká. Základním cílem americké vlády bylo udržet těžbu a transport ropy na Západ ve

³⁶⁴ NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990 – 2003*, s. 271–278.

stabilním a přátelském prostředí.³⁶⁵ Irácká ropa má pak značný význam pro Spojené státy:³⁶⁶

„Přístup k ropným nalezištím v Perském zálivu a bezpečnost klíčových přátelských států v této oblasti jsou pro národní bezpečnost USA velmi důležité. V souladu s Národní bezpečnostní směrnicí 26 z 2. října 1989 a NBS 45 z 20. srpna 1990 zůstávají USA zavázány chránit své zájmy v regionu, v případě nutnosti použitím vojenské síly, proti zájmům jakékoli vlády nepřátelským vůči zájmům našim.“

Snahou USA bylo ovládnout přístup a kontrolovat zdroje ropy na Blízkém východě. Irák byl nejistý a nevyzpytatelný těžař ropy, který se mohl pokusit vymanit Irák ze světového ropného trhu. V důsledku nárůstu cen by mohl „vydírat“ světové společnosti, kdykoli by se mu to hodilo. V roce 2000 ztratily Spojené státy monopolní postavení, které jim náleželo v důsledku provádění transakcí v dolarech. Ovšem státy Irák, Írán, Rusko a Venezuela přešly v listopadu 2000 na euro. Příčinou války v Iráku byla snaha Spojených států ovládnout ropné zdroje tohoto státu. Nejednalo by se o boj proti bezpečnostní hrozbě, ale pouze o partikulární americké zájmy.³⁶⁷

5.4. Spravedlivá, nebo nespravedlivá?

Při zkoumání spravedlnosti či nespravedlnosti daného konfliktu je vždy důležité zaměřit se na příčinu daného konfliktu a samozřejmě také na způsob provedení. Pokud se zaměříme na první interpretaci války v Iráku, můžeme dojít v zásadě k jednoznačnému závěru, a to že pokud byla válka determinována americkým neokonzervatismem, stala se nespravedlivou. Rawls se snaží uvažovat ve specifické oblasti politična. Snahou je se vyvarovat vedení válek z morálních hledisek. Právo národů tkví v tom, že nevychází z morální, metafyzické, náboženské nebo sekulární

³⁶⁵ NOVÁK, M. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990 – 2003*, s. 266.

³⁶⁶ HALLENBERG, Jan – KARLSSON, Håkan. *The Iraq war: European perspectives on politics, strategy and operations*, s. 31.

³⁶⁷ AHMED, Nafëez Mosaddeq. *Behind the war on terror: western secret strategy and the struggle for Iraq*, s. 224–242.

doktríny. Americkou intervenci v Iráku by musel Rawls odmítnout. Válka byla vedena z morálních důvodů (demokracie a svoboda) proti teroru. Neokonzervativní ideologie porušuje minimalistická lidská práva, protože politická práva vycházející z idealistického neokonzervatismu nejsou součástí základních lidských práv, která ospravedlňují narušení práva národa na suverenitu a vlastní existenci. Zároveň Rawls zastává umírněnou formu univerzalizmu³⁶⁸, která podpořila intervence v 90. letech, ale neokonzervativní idealismus by mu byl velice vzdálený.

Pokud se rozhodneme přijmout druhou interpretaci války v Iráku, je hodnocení na základě etiky poněkud složitější. Proč? Pokud se rozhodneme věřit tomu, že pravda je to, co nám říkala administrativa o zbraních hromadného ničení anebo o spolupráci s al-Káidou, můžeme válku v Iráku označit za spravedlivou. Každý národ má právo na sebeobranu. Ovšem v důsledku informací, které vyšly najevo až později, je nutné danou intervenci označit za nepřijatelnou a nespravedlivou. Kvůli následným zjištěním však Američané ztrácejí podporu a z legitimního, ne však legálního jednání se stává jednání nelegitimní a následuje Williamsova tragédie americké zahraniční politiky.³⁶⁹ Nepotvrdily se informace o napojení na al-Káidu, v důsledku čehož ztratila na hodnotě informace, že se Irák podílel na útoku proti USA. Pokud nebyl Irák zapojen do teroristických úderů proti USA, neměly Spojené státy právo na intervenci na Blízkém východě a z Rawlsova pohledu jim nepomůže ani to, že byl Husajn diktátor porušující lidská práva. Lidská práva totiž porušují i spojenci USA, např. Saudská Arábie, ovšem

³⁶⁸ BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*, s. 360; MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*, s. 188.

³⁶⁹ WILLIAMS, William Appleman. *The tragedy of American diplomacy*. New York: W.W. Norton, 2009. Dle Williamse existují 3 mylné reflexe o sobě samém (USA jsou izolacionistické; USA jsou proti-imperialistické; USA mohou vybudovat lepší svět prostřednictvím svého vlastního systému, aniž by vytvořily impérium). USA dále představují expanzionistickou velmoc (nadvláda nad západní polokoulí; „politika otevřených dveří“ – globální šíření americké hospodářské moci bez nedostatků tradičního kolonialismu; neformální impérium – amerikanizace slabších zemí). Politika byla myšlena v dobrém, ale Spojené státy jednotlivým zemím odepíraly jejich vlastní vývoj (časté strukturální změny s nežádoucími následky; jakmile to Spojené státy rozpoznaly, pokusily se to zastavit, začaly však porušovat princip sebeurčení); toto jednání vedlo k posilování protiamerických nálad (tragédie americké zahraniční politiky).

vůči Saudské Arábii žádná intervence vedena nebyla a není, takže tento názor ztrácí na významu, protože není uplatňován univerzálně, nýbrž pouze partikulárně.

Co se týče třetí interpretace, tu musíme označit také za nespravedlivou. Pro Rawlse je sice důležité, aby státy nebyly ekonomicky uzavřeny do sebe v merkantilistické podobě a odděleny od světového liberálního ekonomického řádu, avšak podle Rawlse, alespoň dle mého názoru, je dané ekonomické bohatství, v tomto případě ropa, „majetkem“ daného národa a žádný stát nemá právo intervenovat na území jiného státu, pokud se nejedná o stát nespravedlivý, který porušuje minimalistická lidská práva. Je sice možné, že mohl Husajn záměrně zvyšovat ceny ropy na světových trzích, ale do příslušného okamžiku by Spojené státy stejně nemohly zasáhnout. Domnívám se tedy, že podle Rawlse je jakýkoli preemptivní úder nepřijatelný, protože není možné dokázat, že by daný aktér porušil „minimalistická“ hospodářská základní práva. Toto lze dokázat jedině tehdy, pokud to daný aktér učiní, nikoli předtím. Nikdo tuto skutečnost nebude schopen dokázat a před zraky světové veřejnosti se bude vždy jevit jako agresor.

	Příčina války	Vnější / vnitřní impuls	USA	Irák	Spravedlivá / nespravedlivá
Ideologie / politická filosofie / filosofie dějin	Neokonzervatismus a globální americké impérium (Pax Americana)	Vnitřní	Racionální, agresivní aktér, který věří v dějinný úkol šíření „demokracie, svobody a volného trhu“	Diktátor, který porušuje univerzalitu v podobě dějinného úroku Západu	Nespravedlivá
Bezpečnost	Válka proti teroru	Vnější	Racionální aktér a obnovitel mezinárodní bezpečnosti	Aktér, který ohrožuje mezinárodní bezpečnost	Spravedlivá (na počátku bojovník za lidská práva a boj v sebeobraně), následně ale nespravedlivá (později tragický hrdina)
Ekonomie	Ovládnutí	Vnitřní	Obnovitel	Aktér	Nespravedlivá

	světového ropného trhu	i vnější	a reformátor světového kapitalismu	ohrožující světový (ropný) trh a kapitalismus	
--	------------------------	----------	------------------------------------	---	--

6. Rusko-gruzínská válka v roce 2008

6.1. Interpretace rusko-gruzínské války: idea euroasijského impéria a rusifikace „blízkého“ zahraničí

Rusko představuje Euro-asijské kontinentální impérium, které usiluje o ovládnutí post-sovětského prostoru (tzv. blízké zahraničí). Rusko čelí námořnímu impériu (USA a NATO), které se snaží ovládnout post-sovětský prostor a zničit euroasijské impérium. Dějinný vývoj nutí Rusko šířit své myšlenky, které jsou vyvrcholením dějin lidstva a každý, kdo se odmítá této myšlence podříditi, se sává barbaram, kterého je potřeba přivést pod „správnou“ civilizaci.

Tzv. eurasiánství představuje ideologickou syntézu ruského tradicionalismu a marxismu. Podařilo se mu spojit komunisty, sovětské patrioty a ruské nacionalisty.³⁷⁰ Expanzionistická větev, kterou představují Alexandr Dugin nebo Igor Panarin, tvrdí, že základním imperativem ruské zahraniční politiky má být expanze na východ a na západ. Tento politický radikalismus má zajistit hegemonii Ruska v mezinárodním systému.³⁷¹ Rusko jako principálně protizápadní stát musí využít svoji výhodnou geografickou pozici a snažit se expandovat za hranice a uplatňovat vliv sovětského impéria na celý euroasijský kontinent.³⁷²

„Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním.“

Podstatou je globální konflikt mezi námořní a kontinentální velmocí. Rusko, které se vyskytuje v srdci Heartlandu je přirozeně pevninskou mocí, která bude soupeřit

³⁷⁰ DULEBA, Alexander. *Zahraniční politika Ruska: historický náčrt a současnost*, 2001, s. 42.

³⁷¹ LARUELLE, Marlène. *Russian Eurasianism: an ideology of empire*.

³⁷² DUGIN, Aleksandr. *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii: myslit' prostranstvom*, 2000, s. 107.

o globální dominanci s námořní velmocí (Spojené státy americké).³⁷³ Rusko je povinno obnovit svoji kontrolu nad Eurasií. Cílem ruské politiky je ovládnutí „blízkého zahraničí“ a navázat úzké spojenecké vztahy s východní Evropou a protiamericky laděnými zeměmi západní Evropy a začlenit do nového geopolitického prostoru Írán, Indii a Japonsko. Životním zájmem je vytvoření několika diplomatických os: Paříž–Berlín–Moskva–Tokio, případně Moskva–Teherán–Dillí.³⁷⁴

Civilizační větev pokládá Rusko za samostatnou civilizační jednotku, která je diametrálně odlišná od západního světa. Základním cílem je obnovení teritoriální velikosti Ruska v rámci sovětských hranic. Expanze dále mimo toto vymezené území hraje spíše druhořadou roli. Základem je obnovení statusu supervelmoci ze sovětského období, který může jako jediný zajistit Rusku dostatečný prostor a dostatečnou moc ke svébytnému civilizačnímu přežití.³⁷⁵ Diplomatickými partnery jsou eurasijské velmoci (Čína, Indie). Na rozdíl od expanzionistů odmítají expanzi do západní Evropy. Navazují na Petra Savického a Lva Gumiljova, kteří odmítali expanzi na Západ z toho důvodu, že Evropa je natolik odlišné etnikum, které nemá být spojeno s etnikem ruským.³⁷⁶ Geoeconomická větev pokládá ruskou identitu za svébytný průsečík kulturních a hospodářských faktorů v eurasijském prostoru. Svět je nezávislejší a pluralistický a má sklon k orientaci na Západ. Hlavní hrozby nejsou spatřovány v rovině vojenské, ale v rovině geoeconomické. Cílem je udržet hospodářskou prosperitu a specificky ruský sociální vývoj. Rusko má usilovat o navázání vztahů s celým světem pomocí různých nadnárodních hospodářských projektů (nové dopravní cesty, energetika).

³⁷³ DUGIN, Aleksandr. *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii: myslit' prostranstvom*, 2000, s. 123.

³⁷⁴ DUGIN, Aleksandr. *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii: myslit' prostranstvom*, 2000, s. 97, 130–133).

³⁷⁵ TSYGANKOV, A. P. Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up. *Communist and Post-Communist Studies*. 2003, 36(1), 101–127.

³⁷⁶ TSYGANKOV, A. P. Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up. *Communist and Post-Communist Studies*. 2003, 36(1), 101–127.

Pro stabilizační větev je základem strach z fundamentální nejistoty, která může eurasijský kontinent destabilizovat. Rusko se nemá orientovat na územní expanzi a budovat nové sovětské impérium, ale zaměřit se na neformální kontrolu post-sovětského prostoru. Geopolitickým zájem Ruska je stabilita regionu. Netvrdí, že by tak mělo být činěno formálně nebo politicky a s použitím síly. Hranice Ruské federace jsou akceptovány jako dané a důležitou snahou stabilizátorů je spíše usilovat o hospodářskou reformu, která by mohla z Ruska učinit hospodářskou velmoc. Bez velmocenské role Ruska jako stabilizátora nemůže v eurasijském regionu panovat mír a stabilita.³⁷⁷ Důležitou roli hraje politika vyvažování moci a organizování geoeconomických projektů v post-sovětském regionu. Na rozdíl od expanzionistů a civilizionistů neodmítají spolupráci se Západem a nejsou striktně protizápadní. Domnívají se, že Rusko bylo vždy ve styku se Západem a ruská kulturní jedinečnost a suverenita nebyla ohrožena.³⁷⁸ Eurasiánství můžeme promýšlet na mnoha rovinách. Může se jednat o přístup filozofický, ideologický, geopolitický nebo pojetí spojující výše uvedené přístupy a vyskytuje se jak v ruských akademických kruzích, tak v praxi ruské zahraniční politiky.³⁷⁹

Základní imperativem ruské zahraniční politiky má být expanze na východ a na západ. V tomto bodě je tedy dobré připomenout opět Dugina:³⁸⁰

Tento politický radikalismus má zajistit hegemonii Ruska v mezinárodním systému. Rusko jako principálně protizápadní stát musí využít svoji výhodnou geografickou pozici a snažit se expandovat za hranice a uplatňovat vliv sovětského impéria na celý eurasijský kontinent.

³⁷⁷ MOROZOVA, Natalia. Geopolitics, eurasianism and Russian foreign policy under Putin. *Geopolitics*. 2009, 14(4), 667–686.

³⁷⁸ TSYGANKOV, A. P. Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up. *Communist and Post-Communist Studies*. 2003, 36(1), 101–127.

³⁷⁹ MOROZOVA, Natalia. Geopolitics, eurasianism and Russian foreign policy under Putin. *Geopolitics*. 2009, 14(4), s. 669.

³⁸⁰ DUGIN, Aleksandr. *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii: myslit' prostranstvom*, 2000, s. 107.

„Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním“.

Jižní Osetie a Abcházie začaly usilovat o nezávislost po rozpadu Sovětského svazu. Michail Saakašvili, který byl zvolen prezidentem Gruzie v roce 2004, slíbil, že základním cílem jeho politiky bude sjednocení země. Válečné operace započaly v noci ze 7. na 8. srpna 2008. Samotné boje pak byly vedeny mezi gruzínskými a jihoosetskými jednotkami.

Z autorů blízkých eurasiánství se k ruské intervenci blíže vyjádřil Alexandr Dugin. Před Ruskem stojí zásadní úkol, a to vést válečné operace ve velkém měřítku vůči Gruzii.³⁸¹

„Ruská vojska musejí zaútočit na Tbilisi za účelem ochrany svých občanů v neuznaných republikách Abcházie a Jižní Osetie a za účelem osvobození Gruzie od amerických okupantů.“

Pro expanzionisty hraje Kavkaz strategickou úlohu. Gruzie je největší hrozba v regionu, která ohrožuje eurasijskou integritu a jejímž cílem je odstranění Ruska z eurasijského masivu. V kavkazském prostoru se nevyskytují přirození partneři a spojenci, a proto usiluje o navázání úzkých diplomatických vztahů se Spojenými státy a Severoatlantickou smlouvou. Pro Američany je Gruzie důležitý aktér, který má pomoci vyvažovat ambice a expanzi Ruské federace.³⁸²

6.2. Interpretace rusko-gruzínské války: bezpečnostní důvody a posun NATO na východ (snaha zabránit vstupu Gruzie do NATO)

V této interpretaci hraje Rusko roli racionálního aktéra, který reaguje na ohrožení ze strany USA a NATO. Ty se snaží šířit svůj vliv a moc na území Gruzie, které Rusko

³⁸¹ *Rossija dolžna vvesti vojska v Tbilisi (Россия должна ввести войска в Тбилиси)* [online]. Moskva, 2008 [cit. 2017-07-12]. Dostupné z: <https://newdaynews.ru/moskow/190287.html>.

³⁸² DUGIN, Aleksandr. *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii: myslit' prostranstvom*, 2000, s. 199–203.

pokládá za svoji sféru vlivu. Gruzie hraje roli arogantního, lehkomyšlného aktéra, který svým krokem v podobě intervence do Jižní Osetie zapříčinil ruskou protireakci, která způsobila porážku Gruzie.

Po konci studené války a rozpadu SSSR byla Gruzie budována na základě gruzínského nacionalismu. Jižní Osetie a Abcházie byly pokládány za důležité oblasti, které Gruzínci považovali za integrální součást svého státu.³⁸³ Problematické vztahy nakonec vyústily do krvavé války mezi gruzínskou vládou a separatistickými samosprávami.³⁸⁴ Rusko se konfliktů skrytě zúčastnilo na straně obou provincií.³⁸⁵ Po ukončení válek souhlasili Gruzínci s dominancí Ruska ve Společenství nezávislých států a pronajali Rusku čtyři vojenské základny.

Příchod Vladimíra Putina znamenal první ve vzájemných vztazích Gruzie a Ruska velký zlom. Putin započal aktivně dosazovat Rusy a představitele tajných služeb do veřejných pozic v Jižní Osetii a Abcházii. Pomocí ruských peněz, které tvořily valnou většinu příjmů obou provincií, si Rusko dokázalo posílit svoji kontrolu a prostřednictvím vydávání ruských pasů se podařilo vytvořit určitou umělou diasporu.³⁸⁶ Další významný zlom znamenala růžová revoluce v Gruzii. V prezidentských volbách v roce 2003 zvítězil Eduard Ševardnadze. Nicméně podle mezinárodních hledisek byly volby pokládány za nelegitimní v důsledku masivních podvodů. Ševardnadze po dohodě s opozicí odstoupil a novým prezidentem se v lednu 2004 stal Michail Saakašvili. Přes počáteční zlepšení vztahů s Moskvou docházelo ke zhoršování vzájemných vztahů. Hlavní důvody zhoršování vycházely ze snahy připojit Jižní Osetii a Abcházii ke Gruzii a dále ze snahy integrovat Gruzii do západních

³⁸³ EICHLER, Jan. Rusko-gruzínská válka a její dopad na mezinárodní bezpečnost. *Vojenské rozhledy* [online]. 2008, 2008(4).

³⁸⁴ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 61.

³⁸⁵ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 53–54.

³⁸⁶ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 73.

organizací.³⁸⁷ Rusko-gruzínské vztahy se začaly rapidně zhoršovat v roce 2006 v důsledku špiónové aféry, kdy došlo k zadržení čtyř ruských občanů. Rusové reagovali odvoláním vyslance. Následovalo přerušení dopravy do Gruzie a nakonec pozastavení vydávání víz pro Gruzince a vyhoštění Gruzinců z území Ruské federace. Uznáním Kosova v únoru 2008 vznikl nebezpečný precedens, jehož okamžitě využili separatistické provincie. Jižní Osetie a Abcházie požádaly Ruskou federaci o uznání.³⁸⁸ Největší problém však tkvěl v otázce rozšíření NATO. Alianční summit z Bukureště rozhodl o budoucím členství Gruzie a Ukrajiny v rámci společenství.³⁸⁹ Rusové reagovali veřejným prohlášením vojenské reakce, pokud budou dané země přijaty do NATO. Konflikt započal vojenskými operacemi v noci ze 7. na 8. srpna. Střety probíhaly de facto od počátku roku. Samotný konflikt na gruzínsko-jihoosetinské hranici odstartovaly potyčky a střelba ze 7. srpna, což si vyžádalo životy dvou gruzínských vojáků. Došlo k mobilizaci gruzínských jednotek. Klid, který nastal po ukončení palby, trval pouze krátce a obnovená palba následně cílila na jiné gruzínské vesnice. V noci Gruzínci spustili vlastní vojenské operace, jejichž cílem bylo obnovit ústavní pořádek v Jižní Osetii.

Rusové se tunelem Roki přesunovali na jih a Gruzínci reagovali postupem na sever, aby zastavili ruský postup na jih. Cílem bylo zablokovat tunel Roki. Gruzínci však chybovali v tom, že doufali, že jsou schopni ruské jednotky zastavit, a příliš spoléhali na podporu USA. Následujícího dne se Gruzínci dostali k hlavnímu městu Cchinvali a začali odstřelovat město (operace Čisté pole). V okolí města se vyskytovalo zhruba 10 až 11 tisíc vojáků. Jednotky gruzínské armády obsadily okolí Cchinvali a cesty vedoucí k tunelu Roki. Poté gruzínští vojáci vstoupili do samotného města. Právě ve městě došlo tvrdým k bojům. Rusové zareagovali rychle. Došlo k uplatnění letecké kampaně. Dělostřelectvo vybudovalo pozice kolem hlavního města a začalo odstřelovat gruzínské

³⁸⁷ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 66–67; EICHLER, Jan. *Rusko-gruzínská válka a její dopad na mezinárodní bezpečnost*, s. 99–100.

³⁸⁸ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 107.

³⁸⁹ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 53–54.

jednotky. Skrze tunel Roki se do oblasti dostaly ruské tanky a čerstvé posily, které posílily jednotky v hlavním městě. Večer 10. srpna byli Gruzínci nuceni ustoupit z města, protože Rusové převýšili počet jednotek ve městě a okolí. Iniciativu převzali Rusové. Gruzínci se přeskupili u města. Následujícího dne vstoupili Rusové do Gruzie. Gruzínské velení rozhodlo o stažení všech jednotek k Tbilisi a město Gori bylo dobyté a okupováno Rusy do 22. srpna, a to bez odporu. Druhá fronta byla otevřena v Abcházii. Sřety s Gruzínskou armádou zde nicméně neprobíhaly. Abcházie po celou dobu sloužila jako logistická základna pro operace v Gruzii. Ruští vojáci obsadili gruzínské měst Zugdidi, vojenskou základnu Senaki a černomořský přístav Poti. Černomořská flotila mezitím blokovala gruzínské pobřeží a abchazské jednotky provedly ofenzívu proti Gruzíncům v oblasti Kodorské soutěsky. Gruzínci pak sami soutěsku opustili. Ruský prezident Dmitrij Medveděv oznámil ukončení všech vojenských operací v Gruzii 12. srpna. Došlo k vytvoření šestibodového mírového plánu:

- zákaz použití síly,
- úplné zastavení ozbrojených akcí,
- volný přístup k humanitární pomoci,
- gruzínské ozbrojené síly se musejí stáhnout na své stálé pozice,
- ruské ozbrojené síly se musejí stáhnout na pozice, na kterých se nacházely před vypuknutím války,
- proběhne mezinárodní debata o budoucím statusu Jižní Osetie a Abcházie a o způsobu, jak zajistit jejich trvalou bezpečnost.

Rusko si ovšem ponechalo své vojáky jak v Abcházii, tak v Jižní Osetii. V obou regionech je v současnosti rozmístěno 3700 ruských vojáků. Moskva zároveň zřídila tři vojenské základny v Javě a Cchinvali, které se nacházejí v Jižní Osetii, a v Gudautě,

která leží v Abcházii. V srpnu 2010 Rusko rozmístilo v Abcházii protiraketové střely S-300 a v Jižní Osetii pak komponenty protiletectvé obrany.

Cílem Ruska v této válce bylo:³⁹⁰

1. získat plnou kontrolu nad Jižní Osetií,
2. pomoci Abcházcům posílit kontrolu nad čtvrtí Gali v Abcházii, která je obývána především Gruzínci, a vyhnat gruzínské síly z Kodorské soutěsky,
3. vytvořit bezpečnostní zónu na západní straně hranice mezi Gruzii a Abcházíí v okolí města Zugdidi,
4. donutit Gruzii podepsat dohodu o nepoužití síly,
5. pokořit Saakašviliho a držet ho pod stálým domácím tlakem, aby byl svržen jako Milošević v 90 letech,
6. znemožnit Gruzii vstup do NATO.

6.3. Interpretace rusko-gruzínské války: ropa a ruská hospodářská hegemonie na Kavkaze

6.3.1. Suroviny na Kavkaze

Tato ekonomická interpretace chápe Rusko jako racionálního aktéra, který usiluje o zabezpečení svého surovinového potenciálu na Kavkaze. Kavkaz hraje důležitou roli v Ruské geoeconomice a zajišťuje zdroje pro Evropu. Na jeho výnosech je Rusko závislé. Gruzie jako aktér není příliš matematizován, ale je vnímán jako hrozba pro zajištění ruské geoeconomické bezpečnosti z důvodu své přílišné náklonnosti k USA a NATO.

Z geoeconomického hlediska je nejdůležitější komoditou na Kavkaze ropa a zemní plyn. Ty hrají pro Ruskou federaci zásadní roli, a proto se můžeme domnívat, že pro ruskou geopolitiku byly klíčové zejména hospodářské faktory: Rusko je totiž závislé na

³⁹⁰ ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world*, s. 108.

výnosech z prodeje ropy a především zemního plynu v Evropě. Jakákoli diverzifikaci dodávek těchto pro Rusko životně důležitých komodit do Evropy vede k intervenci ruských jednotek do Gruzie, protože Rusko není ochotno respektovat jakýkoli „cizí“ ropovod (v tomto případě ropovod Baku–Tbilisi–Ceyhan), který by nebyl pod kontrolou Ruska. Svante Cornell se domnívá, že určující záležitostí není posun NATO na východ nebo rusifikace „blízkého“ zahraničí, ale jde pouze o jednoduchý racionálně-ekonomický kalkul za účelem zajištění geoekonomického bezpečí v souvislosti se zabezpečením surovinových dodávek pro Evropu. Bez dodávek surovin do Evropy by Rusku hrozily socioekonomické problémy, které by následně ohrozily stabilitu vládnoucí elity Ruské federace. Svoji akcí dalo Rusko najevo, že nebude nic podobného respektovat a že je ochotno udržet kontrolu nad surovinovými zdroji Kavkazu a Kaspického moře silou.³⁹¹

6.3.2. Hospodářská závislost Abcházie na Rusku

Rusko je chápáno jako racionální aktér, jenž se snaží zachovat svoji hospodářskou hegemonii nad Abchází, která je většinou závislá na obchodní výměně s Ruskem. Gruzie jako aktér není příliš matematizován, ale je vnímán jako hrozba pro zajištění Ruské hospodářské hegemonie nad Abchází.

Rusko-abchazské hospodářské vztahy jsou určovány fundamentální závislostí Abcházie na ruských investicích a financích. Hospodářská závislost na Rusku se zvyšovala v důsledku rostoucích rozpočtových schodků Abcházie. V roce 2009 bylo 65 % rozpočtu dotováno ze strany Ruské federace. Zároveň je Rusko nejvýznamnějším obchodním partnerem Abcházie (přibližně 80 % vzájemné obchodní výměny; zbylých 20 procent tvoří Turecko a Rumunsko). Mimo sanování abchazského rozpočtu, tak Moskva vyplácí mnoho násobně vyšší důchody pro držitele ruského cestovního pasu, než vláda Abcházie.

³⁹¹EICHLER, Jan. Rusko-gruzínská válka a její dopad na mezinárodní bezpečnost. *Vojenské rozhledy* [online]. 2008, **2008**(4).

Před uzavřením hranic v srpnu 2008 docházelo k růstu šedého trhu. Rusko pocíťovalo ohrožení své hospodářské hegemonie ze strany Gruzie v souvislosti s lepšími hospodářskými podmínkami pro Abcházii (menší celní regulace, případný dovoz levnějších komodit z Gruzie – rajčata). Rusko naopak není ochotno podepsat dohodu o volném obchodu s Abcházíí. Přímým důsledkem neochoty Ruska změnit struktury hospodářských vztahů s Abcházíí byla vojenská intervence Moskvy. Rusko svojí intervencí ukončilo gruzínskou blokádu námořních cest s Tureckem a navázání bližších obchodních vztahů s Gruzii. Ruská hospodářská hegemonie se zvýšila v důsledku nemožnosti Abcházie čerpat finanční zdroje ze západních kapitálových trhů a z prostředků mezinárodních finančních a hospodářských organizací (MMF). Abcházie je přímo závislá na ruských investicích v oblasti průmyslu a turismu. Hospodářská hegemonie se dále zvýraznila tím, že na území Abcházie je v oběhu jako hlavní platidlo ruský rubl.

Právě turismus je důležitý, neboť představuje jeden z hlavních příjmů Abcházie. Už v době Sovětského svazu byla Abcházie jedním z turistických regionů SSSR. Pobřeží Abcházie bylo oblíbeným letoviskem pro vysoce postavené komunistické funkcionáře. Abcházii se proto přezdívalo „Rudá riviéra“. Po rozpadu Sovětského svazu klesl počet turistů z 2 milionů (1980) na 200 000 (2009). Růst počtu turistů byl postupný, navíc se jednalo pouze o krátkodobé cesty. Tito ruští návštěvníci byly často na krátkodobých výletech na blízkém ortodoxním poutním místě Nový Athos. Ruská hospodářská injekce je omezená a pro ekonomiku Abcházie nedostatečná. V důsledku nedostatku finančních prostředků tak Abcházie v mezinárodních ohledech zaostává. Rusko zde získalo dominantní postavení a může tak získávat výhodné smlouvy pro nájem půdy, která je ve vlastnictví státu a abchazské železnice.

Problémem rusko-gruzínských vztahů se staly také olympijské hry v Soči v roce 2014. Ruská média tvrdila, že je Rusko připraveno integrovat Abcházii do připravovaných olympijských her v Rusku (investice do železnice na trase

Soči–Suchumi či investice do továrny na šterk). Gruzie usilovala o zrušení olympijských her v důsledku ruských vojenských akcí. Žádost Gruzie však byla odmítnuta.³⁹²

6.4. Spravedlivá, nebo nespravedlivá?

Cílem těchto interpretací není podat chronologický výklad událostí, jako to činí historiografie, ale pokusit se o interpretaci obecných a snad i nadčasových mechanismů, tak jak se o ně pokoušejí politologové, kteří se zaměřují na mezinárodní vztahy. První interpretace rusko-gruzínské války se týkala ideologické roviny daného konfliktu. Konflikt byl způsoben ideologií ruského imperialismu – eurasiánstvím. Tato ruská ideologie, kterou zastává například Alexandr Dugin, je z hlediska teorie mezinárodní spravedlnosti Johna Rawlse nespravedlivá. Ruský národ ovšem stále patří mezi dobré národy, i když není liberální. Z tohoto hlediska tedy není ruský národ ze své povahy špatný, ale ruskou intervencí v Gruzii nelze ospravedlnit. Gruzínský národ by byl sice označen za dobře uspořádaný národ, ale ani gruzínské akce není možné považovat za přijatelné. Oba národy si své akce ospravedlňovaly poukazováním na humanitu, mezinárodní právo či lidská práva (ochrana Rusů v zahraničí). Ruské i gruzínské akce jsou však za hranicemi legitimní intervence. Rusové podle této interpretace zastávají silný univerzalizmus, Rawls ovšem stojí na pozici umírněného, slabého univerzalizmu. Další záležitostí, která Rusům brání v intervenci, je skutečnost, že ruský národ není liberální, a jako neliberální národ tak nemá právo na univerzalitu. Univerzální je pouze liberálně-demokratický přístup, nikoli přístup ruský. Rusové tak stále patří mezi dobré národy, nikoli však mezi národy liberálně-demokratické, a proto nemají právo na univerzalitu.

Ani na základě druhé interpretace nelze ruskou intervencí označit za nespravedlivou. Podle Rawlse má každý národ právo na zajištění své suverenity a bezpečnosti. Problém

³⁹²ABKHAZIA: Deepening dependence. *International Crisis Group: Europe Report N°202*. 1. 2010, 2010(2), 1–18. Dostupné také z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/abkhazia-deepening-dependence>.

s Rusy však nastává tehdy, je-li ruská protireakce legitimní. O legitimní, a podle Rawlse tedy správný, postup by se jednalo v případě, pokud by USA a NATO chtěly napadnout Rusko. Rusko sice není liberální národ, stále však patří mezi národy „přijatelné“, na které se nesmí zaútočit. Pokud se tedy rozhodneme věřit Rusům, kteří pokládají NATO za své životní ohrožení, a pokud přijmeme, že NATO skutečně plánuje invazi do Ruska, tak můžeme tuto ruskou protireakci (invazi do Gruzie) pokládat za spravedlivou. Jestliže však USA a NATO neohrožují Rusko a jeho hranice (ne však již území „blízkého“ zahraničí), byla ruská reakce naprosto nepřijatelná a z hlediska mezinárodní spravedlnosti neobhajitelná. Co se týče Gruzie, tak tu můžeme, i přes neschopnost jejího vedení, označit za národ, který má jako takový v zásadě liberální právo na vyjádření své vlastní suverenity v NATO. Rusové neměli právo provést invazi kvůli vstupu Gruzie do NATO. Gruzie na to právo měla. Rusové dále neměli právo omezit suverenitu souseda.

Rusko-gruzínská válka je dle mého názoru nespravedlivá také z hlediska hospodářské interpretace. Rusové by mohli intervenovat jedině tehdy, pokud by Gruzínci ohrožovali světový liberální hospodářský řád. Rusové však intervenovali, protože si potřebovali zabezpečit své hospodářské zájmy a vazby vůči Evropě. Jedná se tedy o čistě partikulární zájem. Nejde o zájem univerzální, a proto kavkazská ropa a abchazský hospodářský prostor nenáležel Rusům a ti také neměli právo intervenovat v Gruzii.

	Příčina války	Vnější / vnitřní impuls	Rusko	Gruzie	Spravedlivá / nespravedlivá
Ideologie / politická filosofie / filosofie dějin	Eurasie a „nové“ ruské impérium	Vnitřní	Racionální, expanzionistický aktér, který usiluje o rusifikaci „blízkého“ zahraničí	Slabý, protiruský aktér (barbar)	Nespravedlivá
Bezpečnost	Posun NATO na východ a agrese Gruzie; budování amerického impéria	Vnější	Racionální aktér a zásadový idealista, který brání Rusko	Agresivní šílenec, který počítá s podporou USA	Nespravedlivá (pokud NATO neohrožuje Rusko), nebo spravedlivá (pokud NATO ohrožuje)

	v post-sovětském prostoru				suverenitu Ruska)
Ekonomie	Zabezpečení ropy na Kavkaze / zajištění ruské hospodářské hegemonie	Vnitřní i vnější	Racionální aktér a ochránce ruského kapitalismu, který se obává chaosu a hospodářské nejistoty na Kavkaze	Aktér, který ohrožuje ruské hospodářské zájmy na Kavkaze	Nespravedlivá

Závěr

Ve své deskriptivně založené bakalářské práci jsem se pokusil blíže objasnit koncepci mezinárodní spravedlnosti podle významného amerického politického filosofa Johna Rawlse. Svou teorií se Rawls přihlásil k tzv. sociálním liberálům. Sociální liberálové, například John Rawls nebo Michael Walzer, přejímají Kantův důraz na autonomii států i pojetí národů jako korporátních morálních aktérů a zdůrazňují omezení některých „univerzálně“ platných norem.

Samotná Rawlsova teorie vychází z pozdního myšlenkového vývoje, který představil ve své práci *Political liberalism*. Liberální společnost by se měla vyznačovat tím, že ve své spravedlnosti usiluje o:

- nezávislost na náboženských a morálních všeobsažných teoriích (doktrínách),
- vytvoření překrývajícího konsensu.

Důležitou roli v Rawlsově teorii hrají specifictví aktéři mezinárodních vztahů. Aktérem je u Rawlse specificky chápaný národ, nikoli jednotlivec. Podle Rawlse totiž existuje zásadní rozdíl mezi domácí (vnitrostátní) a mezinárodní rovinou a na základě tohoto axiomu pak Rawls vytváří „svoji“ realistickou utopii. Národ je korporátní osoba, která se vyznačuje morální povahou ve vztahu k ostatním národům. Národ usiluje o své vlastní přežití (autonomii) v rámci mezinárodního společenství a o vytvoření dostatečných podmínek k zajištění prosperity pro jednotlivé členy. Tímto se Rawls blíží realismu, od něj se však odlišuje omezením suverenity jednotlivých národů, a to jak v záležitostech vnitřních (například hrubé porušování lidských práv), tak vnějších (například vedení války). Válka je možná pouze z obranných důvodů, případně v situaci hrubého porušení lidských práv v dané zemi. V souvislosti s „humanitární“ intervencí je důležité zmínit Rawlsovo pojetí lidských práv. Lidská práva by měla představovat společenskou instituci, která by měla zajistit minimální kooperaci prostřednictvím překrývajícího konsensu. Přijetím „minimalistického“ pojetí lidských práv se národ stává součástí mezinárodního překrývajícího konsensu, kde se jednotlivé národy „řídí“ právem národů. Jedině přijetím tohoto pojetí lidských práv získává národ právo na

využití represivních složek proti svým občanům. Do „minimalistického“ pojetí lidských práv Rawls řadí tato „lidská“ práva:

- (1) Všeobecnou deklaraci lidských práv,
- (2) Konvenci proti genocidě z roku 1948,
- (3) Konvenci proti apartheidu z roku 1973.

Vést válku je pak podle Rawlse možné pouze v situaci napadení jiným národem (v sebeobraně) nebo v situaci zjevného porušování lidských práv v takovém rozsahu, že je zásah mezinárodního společenství nezbytný (například v případě genocidy). Rawls zdůrazňuje ochranu civilistů ve válečných oblastech a přiznání lidských práv všem válčícím stranám. Po ukončení válečných operací a „ustavení“ spravedlivých institucí je zásadní národu pomoci prostřednictvím post-konfliktní mírové rekonstrukce země. Na základě svého mezinárodního axiomu dochází k závěru, že povinností každého spravedlivého národa je pomoci každé „zatížené“ společnosti. Každý národ by tak měl jiným národům pomoci vytvořit takové institucionální podmínky, aby se mohly stát národy dobře uspořádanými. Tato pomoc však národu neukládá povinnost jinému národu neustále pomáhat. Daná pomoc by tak měla ukončena ihned po vytvoření dostatečně silných institucí, které národu „zajistí“ jeho politický, hospodářský a sociální růst.

V důsledku existence množství faktorů, které mohly stát za americkou a ruskou intervencí, nelze autoritativně určit, jaký faktor je nejdůležitější. Navíc zvážení všech nejčastěji zmiňovaných příčin i následné zhodnocení jejich významnosti či pravdivosti v porovnání s realitou je čistě individuální záležitostí. Práce analyzuje jednotlivé interpretace jednotlivých interpretací, které jsou kategorizované dle předpokladu vzniku válečného konfliktu (moc a bezpečnost, ekonomika, ideologie). Přes podrobnější analýzy zkoumání jednotlivých příčin stále nelze jednoznačně určit, která z nich měla rozhodující vliv a které byly spíše doprovodnými faktory. Stejně jako u většiny válek tak ani v případě zkoumaných válečných konfliktů nelze konstatovat, že se jedná o války jednorozměrné a spravedlivé.

První interpretací vstupu američanů do Iráku je snaha demokratizovat a amerikanizovat Irák a Blízký východ. Hlavní příčinou byla americká ideologie neokonzervatismu. Základní principy neokonzervatismu nicméně porušují principy spravedlnosti. V důsledku ne-legitimity této intervence musíme označit válku v Iráku za nespravedlivou. Další důvod k invazi do Iráku byla ze strany americké vlády uváděna bezpečnostní hrozba. Bezpečnostní hrozbu představoval Saddám Husajn, který měl spolupracovat s teroristickou skupinou Al-Káida a vývojem zbraní hromadného ničení. Vyšetřování však dokázalo, že americká argumentace není dostatečně přesvědčivá. Je tedy nezbytné označit tuto interpretaci reality za nedostatečnou a nespravedlivou. Třetí interpretace války v Iráku vychází z hospodářských příčin. Podle této interpretace bylo cílem USA získat přístup k ropě v Iráku. USA jednala egoisticky, protože hájila jen své vlastní partikulární zájmy. Američané porušovali *Právo národů* a mezinárodní spravedlnost.

První interpretací ruské intervence v Gruzii vychází z ruské ideologie euro-sianismu, která usiluje ve svém univerzálním expanzionismu o šíření ruské moci a kultury. V kontextu Rawlsovy teorie nemá Rusko jako národ právo šířit své myšlenky násilnou cestou, protože zásadně porušuje principy spravedlnosti jako politického a nikoli metafyzického. Druhá interpretace poukazuje na potenciální ohrožení Ruska ze strany se neustále rozšiřujícího se NATO. Na rozdíl od bezpečnostní interpretace války v Iráku musíme uvažovat podmiňovacím způsobem. Zaprvé, pokud je skutečně cílem NATO napadnout Rusko, tak jsou ruské „proti-reakce“ v pořádku. Každý národ má totiž právo na sebeobranu a to i před liberálními národy. Nicméně pokud není cílem severoatlantické organizace zničení Ruska a jeho politického systému, tak můžeme pokládat ruské akce v Gruzii za nespravedlivé. Stejně jako má každý národ právo na sebeobranu, tak má ale také právo na sebeurčení do jakých nadnárodních organizací vstoupí. Třetí interpretace války ruské intervence vychází z ekonomických faktorů. Cílem Ruska bylo udržet hospodářskou hegemonii nad Abcházií a získat přístup k surovinovému bohatství Kavkazu. Rusko jednalo, stejně jako USA, egoisticky, kde hájilo jen své vlastní partikulární zájmy a ne *Právo národů*, které představuje mezinárodní spravedlnost.

Seznam literatury

Literatura

AHMED, Nafeez Mosaddeq. *Behind the war on terror: western secret strategy and the struggle for Iraq*. Forest Row: Clairview, c2003. ISBN 19-026-3644-9.

ACH-HÜBNER, Robert. *Aplikace principů teorie spravedlivé války na britskou intervenci v Iráku roku 2003*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Zdeněk KRÍŤ, Ph.D.

ASMUS, Ronald D. *A little war that shook the world: Georgia, Russia, and the future of the West*. New York: Palgrave Macmillan, 2010. ISBN 978-0-230-61773-5.

BARŠA, Pavel – CÍSAŘ, Ondřej. *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.

BARŠA, Pavel. *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003. ISBN 80-210-3114-X.

BARŠA, Pavel. *Síla a rozum: spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. Praha : Filosofia, 2007. 432 s. ISBN 978-80-7007-256-1.

BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. Sociologická řada.

BEITZ, Charles – ALEXANDER, Larry. *International ethics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985. ISBN 978-0691022345

BEITZ, Charles – ALEXANDER, Larry. *International ethics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985. s. 168–194. ISBN 978-0691022345

BEITZ, Charles. *Political Theory and International Relations*. New Jersey: Princeton University Press, 1999. 248 s. ISBN 0-691-00915-5.

BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*. Malden, MA: Polity Press, 2006. ISBN 978-0745632834.

BLAŽEK, Tomáš – PŠEJA, Pavel (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3.

BLUMENBERG, Hans – HAVERKAMP, Anselm. *Ästhetische und metaphorologische Schriften*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, c2001. ISBN 35-182-9113-0

- BROWN, Chris. *Practical judgement in international political theory: selected essays*. New York: Routledge, 2010. ISBN 978-041-5564-601.
- BURCHILL, Scott. *Theories of international relations*. Fifth edition. ISBN 978-0230362239.
- CANEY, Simon. *Justice Beyond Borders: A Global Political Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 330 s. ISBN 9780198293507.
- CANEY, Simon. *Justice beyond borders: a global political theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 01-992-9796-7.
- CARR, Edward H. *The twenty years' crisis, 1919-1939; an introduction to the study of international relations*. 2d ed. New York: Harper, 1964. ISBN 978-006-1311-222.
- CARR, Edward H. *The twenty years' crisis, 1919-1939; an introduction to the study of international relations*. 2d ed. New York: Harper, 1964.
- CEULEMANS, Carl. *Reluctant justice: a just-war analysis of the international use of force in the former Yugoslavia (1991-1995)*. Brussels: VUB Press, 2005. ISBN 978-905-4873-990.
- COPPIETERS, Bruno. – FOTION, N. *Moral constraints on war: principles and cases*. 2nd ed. Lanham: Lexington Books, c2008. ISBN 978-0739121306.
- DOLEŽAL, Martin. *Rusko-gruzínská válka 2008: Ruské dilema*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. (Cantab.) Ph.D.
- DRULÁK, Petr a kol. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7.
- DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 220 s. ISBN 978-80-7367-721-3.
- DRULÁKOVÁ, Radka a Petr DRULÁK. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1184-9.
- DUFEK, Pavel – SMEKAL, Hubert. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-720-1.
- DUFEK, Pavel. *Úrovně spravedlnosti: liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010. ISBN 978-80-210-5317-5.

- DUGIN, Aleksandr. *Osnovy geopolitiki: geopoliticheskoe budushchee Rossii : myslit' prostranstvom*. [Izd. 3., dop.]. Moskva: Arktogeia-tsentr, 1999. ISBN 58-186-0001-7.
- DULEBA, Alexander. *Zahraničná politika Ruska: historický náčrt a súčasnosť*. Bratislava: Štátny Pedagogický Ústav, 2001. ISBN 80-857-5647-1.
- DUNNE, Timothy, Milja KURKI a Steve SMITH. *International relations theories: discipline and diversity*. Third edition. ISBN 978-0199696017.
- FERRARA, Alessandro. *Nedostatek soudnosti? : evropská a kosmopolitní otázka*. Editor Marek Hrubec; [z italských originálů přeložila Naděžda Bonaventurová, z anglických originálů přeložili Aleš Kubeczka a Ondřej Lánský]. Praha: Filosofia, 2007. 137 s. ISBN 978-80-7007-257-8.
- FLETCHER, George P. – OHLIN, Jens David. *Defending humanity: when force is justified and why*. New York: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0195183085.
- FREEMAN, Samuel. *Justice and the Social Contract: Essays on Rawlsian Political Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 340 s. ISBN 978-0-19-530141-0.
- FREEMAN, Samuel. *The Cambridge Companion to Rawls*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 585 s. ISBN 0-521-65706-7.
- GIDDENS, Anthony. *Runaway world: how globalization is reshaping our lives*. [2nd ed.]. New York: Routledge, 2003.
- GOTTFRIED, Paul. *Carl Schmitt: politics and theory*. New York: Greenwood Press, 1990. ISBN 978-0313272097.
- GUTHRIE, Charles – QUINLAN, Michael. *Just war: the just war tradition : ethics in modern warfare*. New York: Walker, 2007. ISBN 978-080-2717-030.
- HALLENBERG, Jan a Håkan KARLSSON (eds.). *The Iraq war: European perspectives on politics, strategy and operations*. 1st pub. London: Routledge, 2005. Contemporary security studies. ISBN 04-153-6293-8.
- HANDYSIDE, John. *The historical method in ethics and other essays*. Liverpool: The university press, 1919.
- HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, 278 s. ISBN 80-246-0030-7
- HOLZGREFE, J. L. – KEOHANE, R. O. *Humanitarian intervention: ethical and political dilemmas*. New York: Cambridge University Press, 2003. s. 93–129. ISBN 978-0521821988

HOLZGREFE, J. L. – KEOHANE, R. O. *Humanitarian intervention: ethical and political dilemmas*. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-0521821988.

HOOKER, William. *Carl Schmitt's international thought: order and orientation*. New York: Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0521115421.

HRUBEC, Marek (ed.) *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. Praha: Filosofia, 2008. 490 s. ISBN 978-80-7007-282-0.

HRUBEC, Marek, ed. *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*. Praha: Filosofia, 2004. Filosofie a sociální vědy. ISBN 80-700-7211-3.

HRUBEC, Marek, ed. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, 2004. Filosofie a sociální vědy. ISBN 80-700-7210-5.

HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*. Praha: Filosofia, 2008. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-286.

HRUBEC, Marek. *Od zneuznání ke spravedlnosti: kritická teorie globální společnosti a politiky*. Praha: Filosofia, 2011. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-362-9.

HYBEL, Alex Roberto a Justin Matthew KAUFMAN. *The Bush administrations and Saddam Hussein: deciding on conflict*. 1st ed. New York: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-140-3975-782.

CHRISTOPHER, Paul. *The ethics of war and peace: an introduction to legal and moral issues*. 2nd ed. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Prentice Hall, 1999. ISBN 978-0130923837.

JAHN, Beate (ed.). *Classical theory in international relations*. New York: Cambridge University Press, 2006. Cambridge studies in international relations. ISBN 978-0-521-68602-0.

JANZEKOVIC, John. *The use of force in humanitarian intervention: morality and practicalities*. Burlington, VT: Ashgate, c2006. ISBN 07-546-4850-8.

JEHLIČKA, Petr, TOMEŠ, Jiří a Petr DANĚK (eds.). *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2000. Edice Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje. ISBN 80-238-5566-2.

JUDT, Tony. *Zle se vede zemi: pojednání o naší současné nespokojenosti*. V Praze: Rybka, 2011.

- KANT, Immanuel. *K věčnému míru: filosofický projekt: o obecném rčení: je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1999, 101 s. Knihovna novověké tradice a současnosti.
- KEEGAN, John. *Válka v Iráku*. Vyd. 1. Praha: Beta-Dobrovský, 2006. ISBN 80-730-6241-0.
- KIS, János. *Současná politická filosofie: sborník textů anglosaských autorů 20. století*. Praha: OIKOYMENH, 1997. Oikúmené. ISBN 80-860-0560-7.
- LARUELLE, Marlène. *Russian Eurasianism: an ideology of empire*. Baltimore, Md: Johns Hopkins University Press, 2012. ISBN 978-142-1405-766.
- LENSU, Maria, Jan-Stefan FRITZ a Chris BROWN. *Value pluralism, normative theory, and international relations: Towards a neo-Aristotelian resolution of the cosmopolitan-communitarian debate*. 1. New York: St. Martin's Press, 2000. ISBN 03-337-3289-8.
- LEVY, Jack S. – THOMPSON, William R. *Causes of war*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010. ISBN 978-1-4051-7559-3.
- MARTIN, Rex – REIDY, David A. *Rawls's law of peoples: a realistic utopia?*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2006. ISBN 978-1405135313.
- MEIERHENRICH, Jens – SIMONS, Oliver. *The Oxford handbook of Carl Schmitt*. ISBN 978-0199916931.
- MILL, John Stuart. *Utilitarismus*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-140-1.
- MILLER, David. *National responsibility and global justice*. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-019-9650-712.
- MOELLENDORF, Darrel. *Cosmopolitan justice*. Boulder, CO: Westview Press, c2002. s. 121. ISBN 978-0813365565.
- MORGENTHAU, Hans J. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. 7th ed. /. Boston: McGraw-Hill Higher Education, c2006. ISBN 978-0072895391.
- MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1.
- NOVÁK, Martin. *Ropa a krev: americko-irácké války 1990-2003*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2010. Polozapomenuté války. ISBN 978-80-7425-069-9.

- OREND, Brian. *Michael Walzer on war and justice*. Montreal: McGill-Queen's University Press, c2000.
- PACKER, George. *The assassins' gate: America in Iraq*. 1st pub. London: Faber and Faber, 2007. ISBN 05-712-3044-X.
- POGGE, Thomas. *Realizing Rawls*. Ithaca: Cornell University Press, 1991. 296 s. ISBN 0-8014-2124-1.
- POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights : Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. 284 s. ISBN 0-7456-2995-4.
- PUFENDORF, Samuel. *The whole duty of man according to the law of nature*. Indianapolis, IN: Liberty Fund, 2003. ISBN 978-0865973756.
- RAWLS, John. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass: Belknap Press, 2005. 607 s. ISBN 0-674-01772-2.
- RAWLS, John. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press, 2005. 525 s. ISBN 0-231-13089-9.
- RAWLS, John. *The Law of Peoples : with "The Idea of Public Reason Revised"*. Cambridge (Mass.); London: Harvard University Press, 1999. 199 s. ISBN 0-674-00079-X.
- RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-302-5.
- RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. 1. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-856-0589-9.
- REED, Charles. –RYALL, David. *The price of peace: just war in the twenty-first century*. New York: Cambridge University Press. ISBN 978-0521860512.
- RÖD, Wolfgang. *Německá klasická filosofie*. Praha: OIKOYMENH, 2015. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-200-4.
- ROGERS, Carl Ransom. *Způsob bytí: klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*. Praha: Portál, 2014. Klasická díla psychologie. ISBN 978-80-262-0597-5.
- SANDEL, Michael J. *Liberalism and the limits of justice*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 1998. ISBN 978-0521567411.
- SEN, Amartya –WILLIAMS, Bernard. *Utilitarianism and beyond*. New York: Cambridge University Press, 1982. ISBN 978-0521287715.
- SHAPIRO, Ian a Jürgen HABERMAS. *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofia, 2002. Morální a politická filosofie. ISBN 80-700-7156-7.

- SCHMITT, Carl. *Pojem politična*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. ISBN 978-80-7298-491-6.
- SCHMITT, Carl. *Writings on war*. Cambridge, UK: Polity, 2011. ISBN 978-074-5652-979.
- SINGER, Peter. *Famine, affluence, and morality*. Oxford University Press, 2015. ISBN 978-0190219208.
- SØRENSEN, Georg. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál, 2005. s. 123–145. ISBN 80-717-8910-0.;
- STAHN, Carsten – KLEFFNER, Jann K. *Jus post bellum: towards a law of transition from conflict to peace*. West Nyack , NY: Cambridge University Press, c2008. ISBN 978-9067042727.
- SUŠA, Oleg. *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti: diagnóza a analýza*. Praha: Filosofía, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-320-9.
- SVOBODOVÁ, Klára. *Analýza příčin vstupu amerického vojska do Iráku 2003*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická. Vedoucí práce Ing. Vladimíra Knotková.
- TAN, Kok-Chor. *Justice without borders: cosmopolitanism, nationalism, and patriotism*. New York: Cambridge University Press, 2004. ISBN 05-215-4232-4.
- TAYLOR B. SEYBOLT. *Humanitarian military intervention: the conditions for success and failure*. Paperback ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-019-9551-057.
- VATTEL, Emer de. *The law of nations, or, Principles of the law of nature, applied to the conduct and affairs of nations and sovereigns, with three early essays on the origin and nature of natural law and on luxury*. Indianapolis, IN: Liberty Fund, 2008. ISBN 978-0865974517.
- WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005. Politologie (Portál). ISBN 80-717-8390-0.
- WALZER, Michael. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. Third ed. New York: Basic Books, 2000. ISBN 04-650-3705-4.
- WALZER, Michael. *Politics and passion: toward a more egalitarian liberalism*. London: Yale University, 2004. ISBN 03-001-0328-X.

WALZER, Michael. *Spheres of justice: a defense of pluralism and equality*. Princeton: Basic books, 1983. ISBN 04-650-8189-4.

WILLIAMS, William Appleman. *The tragedy of American diplomacy*. New York: W.W. Norton, c2009. ISBN 978-0393334746.

WOLFF, Christian. *Jus gentium methodo scientifica pertractatum*. Buffalo, N.Y.: W.S. Hein, 1995. Classics of international law, no. 13. ISBN 978-0899419565.

ZOLO, Danilo. *Cosmopolis: prospects for world government*. Cambridge, MA: Polity Press, 1997. ISBN 978-0745613017.

Webové zdroje

ABKHAZIA: DEEPENING DEPENDENCE. *International crisis group: Europe Report* N°202. 1. 2010, **2010(2)**, s. 1-18. Dostupné také z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/abkhazia-deepening-dependence>

ALLISON, Roy. *The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation*. In *European security*, 2009, Vol. 18, No. 2, s. 173-200.

BEITZ, Charles. *Cosmopolitan liberalism and the States System* s. 124.; BEITZ, Charles. Social and Cosmopolitan Liberalism. *International Affairs*, 1999, **75(3)**, 515-529. DOI: 10.1111/1468-2346.00091. ISSN 0020-5850

BLAKE, MICHAEL. Distributive Justice, State Coercion, and Autonomy. *Philosophy and Public Affairs*. 2001, **30(3)**, 257-296. DOI: 10.1111/j.1088-4963.2001.00257.x. ISSN 0048-3915. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1088-4963.2001.00257.x>

BUCHANAN, Allen. Rawls's Law of Peoples: Rules for a Vanished Westphalian World. *Ethics*. 2000, **110(4)**, 697–721. DOI: 10.1086/233370. ISSN 0014-1704.

BUCHANAN, Allen. Taking the Human out of Human Rights. *Rawls's Law of Peoples*. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2006, **20(01)**, 150. DOI: 10.1002/9780470776612.ch9. s. 160–161. ISSN 0963-1801.

CARENS, Joseph H. Aliens and Citizens: The Case for Open Borders. *The Review of Politics*. 1987, **49(02)**, 251–273. DOI: 10.1017/S0034670500033817. ISSN 0034-6705.

CARENS, Joseph H. Aliens and Citizens: The Case for Open Borders. *The Review of Politics*. 1987, **49(02)**, 251–273. DOI: 10.1017/S0034670500033817. ISSN 0034-6705.

COHEN, Joshua. Minimalism About Human Rights: The Most We Can Hope For? *Journal of Political Philosophy*. 2004, **12**(2), 190-213. DOI: 10.1111/j.1467-9760.2004.00197.x. ISSN 0963-8016. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1467-9760.2004.00197.x>

CORNELL, Svante E., et al. *A Strategic Conflict Analysis of the South Caucasus: With a Focus on Georgia*. [s. l.]: Central-Asia Caucasus Institute, 2005. 48 s. Dostupný z: http://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/2005_06_MONO_Cornell-Swanstro-Tabyshalieva-Tcheishvili_Conflict-Analysis-South-Caucasus.pdf

DITRYCH, Ondřej. *Georgia: a state of flux*. In *Journal of International Relations and Development*, 2010, Vol. 13, No. 1, s. 3–25

DITRYCH, Ondřej. *Identitties, Interests and the Resolution of the Abkhaz Conflict*. In *Caucasian Review of International Affairs*, 2008 Vol. 2, No. 3, s. 1-12.

DURPEKTOVA, Eva a Zdenek KRIZ. Jus in Bello and Operation Iraqi Freedom. *Obrana a strategie (Defence)*. 2010, 10(1), 65-78. DOI: 10.3849/1802-7199.10.2010.01.065-078. ISSN 12146463. Dostupné také z: <http://www.defenceandstrategy.eu/en/articles/jus-in-bello-and-operation-iraqi-freedom.html>

EICHLER, Jan. Rusko-gruzínská válka a její dopad na mezinárodní bezpečnost. *Vojenské rozhledy* [online]. 2008, **2008**(4) [cit. 2016-11-04]. DOI: 10.3849/1210-3292. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/rusko-gruzinska-valka-a-jeji-dopad-na-mezinarodni-bezpecnost>

HEHIR, J Bryan. Intervention: From Theories to Cases. *Ethics*. 1995, **9**, 1-13. DOI: 10.1111/j.1747-7093.1995.tb00168.x. ISSN 0892-6794.

HUMAN RIGHTS WATCH. *Bloodshed in the Caucasus. Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia – South Ossetia Conflict*. 1992, dostupné na www: <http://www.hrw.org/legacy/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>

ICISS. *The Responsibility to Protect: Report of the International Comission on Intervention and State Sovereignty*. 2001, dostupné na www: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>

JOHNSON, Lena. Russia, NATO and the handling of conflicts at Russia's southern periphery: At a crossroads?. *European Security*. 2000, vol. 14, no. 4, s. 45–72. Dostupný z: <http://dx.doi.org/10.1080/09662830008407472>

KRISCH, N. Review Essay Legality, Morality and the Dilemma of Humanitarian Intervention after Kososvo. *European Journal of Interntional Law*. 2002, **13**(1), 323–335. DOI: 10.1093/ejil/13.1.323. ISSN 0938-5428.

LAYNE, Christopher. Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace. *International Security*. 1994, **19**(2), 5-. DOI: 10.2307/2539195. ISSN 01622889. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/2539195?origin=crossref>

MACFARLANE, S. Neil, MINEAR, Larry, SHENFIELD, Stephen D. *Armed Conflict in Georgia: A Case Study in Humanitarian Action and Peacekeeping*. [s. l.]: The Watson Institute for International Studies, 1996. 126 s. Dostupný z: <http://www.watsoninstitute.org/pub/op21.pdf>

MILLER, David. The Ethical Significance of Nationality. *Ethics*. 1988, **98**(4), 647-662. DOI: 10.1086/292997. ISSN 0014-1704.

MOROZOVA, Natalia. Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin. *Geopolitics*. 2009, **14**(4), 667-686. DOI: 10.1080/14650040903141349. ISSN 1465-0045. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14650040903141349>

OSN. *Charter of the United Nations*. 1945, dostupné na www: <http://www.un.org/en/documents/charter/>

PEHE. J. Politický zázpisník: Válka v Iráku: Ideologie versus realita. [on-line]. [cit. 2016-03-24]. http://www.pehe.cz/zapisnik/zapisnik_view

PETRO, Nicolai N. *The Legal Case for Russian Intervention in Georgia*. In Fordham International Law Journal, 2009, Vol. 32, No. 5, s. 1524-1550. Dostupný z: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2164&context=ilj>

RIVKIN, David – LEE, Casey – DELAQUIL, Mark. Preemption and Law in the Twenty-first Century. *Chicago Journal of Internationl Law* 2005, **5**(2), 467–498.

ROSATO, SEBASTIAN. The Flawed Logic of Democratic Peace Theory. *American Political Science Review*. 2003, **97**(04), 585-602. DOI: 10.1017/S0003055403000893. ISSN 0003-0554. Dostupné také z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0003055403000893

RUMMEL, R. J. Democracies are Less Warlike Than Other Regimes. *European Journal of International Relations*. 1995, **1**(4), 457-479. DOI: 10.1177/1354066195001004003. ISSN 1354-0661. Dostupné také z: <http://ejt.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1354066195001004003>

SANGIOVANNI, ANDREA. Global Justice, Reciprocity, and the State. *Philosophy*. 2007, **35**(1), 3-39. DOI: 10.1111/j.1088-4963.2007.00097.x. ISSN 0048-3915. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1088-4963.2007.00097.x>

SINGER, David J. *The Level-of-Analysis Problem in International Relations*. In *World Politics*, 1961, Vol. 14, No. 1, s. 77-92.

STEWART, Susan. The Role of the United Nations in the Georgian-Abkhazian Conflict. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* [online]. 2003, is. 2 [cit. 2016-03-24]. Dostupný z: http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2003/nr2/Stewart_SC_final.pdf

TSYGANKOV, A.P. Mastering space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet break-up. *Communist and Post-Communist Studies*. 2003, **36**(1), 101-127. DOI: 10.1016/S0967-067X(02)00055-7. ISSN 0967067x. Dostupné také z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0967067X02000557>

WIDMAIER, W. W. The Democratic Peace is What States Make of It: A Constructivist Analysis of the US-Indian 'Near-Miss' in the 1971 South Asian Crisis. *European Journal of International Relations*. 2005, **11**(3), 431-455. DOI: 10.1177/1354066105055486. ISSN 1354-0661. Dostupné také z: <http://ejt.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1354066105055486>

WILLIAMS, ROBERT E. a DAN CALDWELL. Jus Post Bellum: Just War Theory and the Principles of Just Peace. *International Studies Perspectives*. 2006, **7**(4), 309-320. DOI: 10.1111/j.1528-3585.2006.00256.x. ISSN 1528-3577. Dostupné také z: <https://academic.oup.com/isp/article-lookup/doi/10.1111/j.1528-3585.2006.00256.x>